

د پوهنې وزارت

د ښوونیز نصاب د پراختیا او ښوونکو د روزنې معینیت

ښوونکو د روزنې لوی ریاست

د ښوونکو او سرښوونکو لپاره

د مطالعې مواد

Ketabton.com

کال ۱۳۹۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د پوهنې وزارت

د ښوونیز نصاب دپراختیا او ښوونکو د روزنې معینیت

ښوونکو د روزنې لوی ریاست

د ښوونکو او سرښوونکو لپاره

د لوستنې مواد

تدقیق کوونکی: ښووندوی عبدالحق رحمتی او ښوونمل گلاجان صدیقی

پیغام

د کرونا (کوویډ-۱۹) ناروغۍ خپرېدا په دې وروستیو کې نړیوالې اندېښنې راپارولې دي، نو د افغانستان

اسلامي جمهوري دولت د نوموړې ناروغۍ د خپرېدو د مخنیوي په پار جدي وقایوي تدابیر نیولي دي،

لکه د ښوونځیو او ښوونیزو بنسټونو ځنډول (تعطیل)؛ ځکه د پوهنې وزارت د خپل وظیفوي مکلفیت پر بنسټ

زده کوونکو، ښوونکو او ښاغلیو مدیرانو ته د ښوونې او زده کړې لپاره بدیلې طرحې برابرې کړې دي.

د ښوونکو او مدیرانو دوامداره مسلکي پراختیا د پوهنې وزارت له عمده دندو څخه گڼل کېږي، چې په

عادي شرایطو کې د زده کړو او نورو ملاتړو کړنو له لارې ترسره کېږي؛ خو په اوسني حالت کې د دغه کار

لپاره د پوهنې وزارت، د ښوونکو او مدیرانو ډېرو هلو ځلو ته اړتیا ده، چې باید د دوی لخوا ونه سپمول شي. د

مسلکي پراختیا یوه نوښتي طریقه د (ځانی زده کړې) د موادو منظمه مطالعه ده.

د (ځانی زده کړې) زده کړیز مواد، چې د مطالعې لارښود، د مطالعې د اغېزمنتیا د ارزونې کړنلاره او د

ځانی لوست مواد په کې شامل دي، داسې برابر شوي، چې په منظمې مطالعې سره یې ښوونکي، سر ښوونکي او

مدیران کولی شي، مسلکي پوهه ترلاسه کړي او د خپلې دندې اړوند عمومي مسلکي وړتیاوو ته وده ورکړي.

له ټولو ملاتړو کسانو چې دا زده کړیز مواد یې چمتو کړي مننه. له ښوونکو، سر ښوونکو او مدیرانو څخه تمه

کېږي، چې د ځنډ مودې (تعطیل) څخه په گټه اخیستنه، د دې موادو او نورو منابعو چې لاسرسی ورته لري په

لوستلو سره خپله مسلکي او تخصصي پوهه پراخه کړي، چې په راتلونکي کې زده کوونکو ته اغېزناکه زده کړه

او ښوونه وړاندې کړای شي.

دوکتور محمد میرویس بلخي

د پوهنې وزارت سرپرست

فهرست

- 1..... د بنوونکو او سربنوونکو د ځاني زده کړو او ارزيايي لارښود
- 3..... د ارزونې کړنلاره
- 4..... پيداگوژي
- 4..... پوهه، مهارتونه او طرزتلقې (ذهنيت)
- 5..... د بنوونې او روزنې موخې
- 7..... زده کړه څه معنی لري؟
- 7..... فعاله زده کړه او رواجي تدريس
- 9..... فعاله زده کړه
- 9..... رواجي تدريس
- 1..... فعاليت څه شی دی؟
- 13..... په فعاله زده کړه کې د بنوونکي او زده کوونکي ونډه (نقش)
- 16..... يو فعاليت څرنگه جوړيږي؟
- 17..... د زده کړې فعاليت څنگه اجرا شي؟
- 17..... د فعاليت د اجراء کولو لپاره د ټولگي تنظيمول
- 18..... د ګډونکوونکو د شمير له مخې د فعاليت ډولونه
- 18..... الف: ټول ټولگي فعاليت
- 18..... ب: ګروپي کار
- 19..... ج: انفرادي کار
- 19..... د: دوه کسيزه کار
- 19..... فعاليت څنگه وړاندې شي:
- 20..... د زده کړې لپاره د بې ويرې چاپيريال منځ ته راوړل
- 30..... ګروپي کار - له يو بل څخه د زده کولو له لارې فعاله زده کړه
- 30..... د دريو (رقابتي، انفرادي او تعاوني) ټولگيو مقايسه
- 30..... رقابتي ټولگي
- 31..... انفرادي ټولگي
- 31..... تعاوني ټولگي
- 31..... ګروپي کار څنگه پيل کړو؟

34.....	د دزه کونکو پیژندنه
34.....	د ماشوم پر وده باندې مؤثر ټولنیز او طبیعي عوامل
35.....	د ماشوم د ودې طبیعي مرحلې
36.....	اول: د زیږیدو څخه - 6 کلنی (د ښوونځي څخه مخ کې عمر)
36.....	دوهم: له 6 - 12 کلنی (د ښوونځي د لومړۍ دورې عمر)
37.....	دریم: 12-18 کلنی پورې (د ښوونځي د ثانوی دورې عمر)
38.....	د ماشومانو د زده کړې اړتیاوې او د ودې د مرحلو ځانګړتیاوې
40.....	د ښوونکو لپاره مشوره:
43.....	په ښوونځي کې د زده کونکو ستونزې
43.....	د ښوونکي مسؤلیت
47.....	د زده کونکي پیژندنه
47.....	ټولو زده کونکو ته د زده کړې په فعالیتونو کې ونډه ورکول
48.....	څه باید وشي؟
48.....	څنګه زده کړه کوو؟
51.....	درسي کومکي مواد
51.....	درسي کومکي مواد او د هغو کټې
52.....	تعریف
52.....	د درسي کومکي موادو اهمیت
53.....	د درسي کومکي موادو کټې
53.....	د ټولګي تنظیمول
54.....	خلک
54.....	وخت
54.....	مواد
54.....	فضا
55.....	د ټولګي د کنترول دوه مهمې طریقې
56.....	ستایل او سزا ورکول
57.....	د جسماني سزا ممکنه بدیلونه
57.....	د ټولګي ترتیب او تنظیمول
59.....	سلام اچول

۲. روغبړ کول 59
۳. نظافت 59
۴. حاضرې 59
۲. د ټولګي فيزيکي تنظيم 60
- الف: د ټولګي تنظيم د زده کوونکو د کښیناستلو له مخې! 60
- ب. د ټولګي تنظيم د موادوله پلوه 61
- درسي پلان 64
- د درسي واحد پلان او د هغه ډولونه 64
- د پلان تعريف 64
- د وخت له کبله د درسي پلان ډولونه 64
- درسي واحد پلان 65
- د درسي پلان د درلودلو څخه موخه څه شي ده؟ 65
- د درسي واحد پلان خصوصيات 66
- د درسي واحد پلان ګټې 67
- د درسي واحد پلان جوړول 68
- د درسي پلان مرحلې 69
۱. موخه 69
- د درسي پلان نمونه 73
- څرنگه کولای شو چې د يوه پلان د تاثيراتو ارزونه وکړو؟ 74
- د پلان د عملي کولو وروسته مرحله 74
- عمومي پلان (کلنی پلان) 75
- د کلنی (عمومي) پلان تعريف 76
- د عمومي (کلنی) پلان جوړول 76
- د کلنی درسي پلان د جوړولو ګټې 76
- ارزونه او د هغې مختلف اړخونه 82
- د درسي موخو د ارزولو لپاره ځينې مثالونه په لاندې توګه کيدای شي. 83
- د ښوونکي د خپل تدريس ارزونه 84

د ښوونکو او سرښوونکو د ځاني زده کړو او ارزيايي لارښود

دا لارښود د ځاني زده کړو د تگلارې او د هغو غوره لاس ته راوړنو په موخه ترتيب شوی دی او له ښاغلو ښوونکو، سر ښوونکو او مديرانو څخه هيله کيږي چې د ښوونځيو د رخصتو څخه په گټې اخستې سره دا کتاب او مواد په دقيق ډول ولولي او وروستی ارزونې ته چې د پوهنې وزارت له خوا اخيستل کيږي چمتووالی ونیسی.

موخه

د کتابونو د مطالعې او ښوونيزو مواد له لارې د ځاني زده کړو زده کړې په طريقې سره د ښوونځيو د ښوونکو، سرښوونکو او مديرانو مسلکي پراختيا .

د ښوونکو او سرښوونکو لپاره زده کړيز مواد

دا کتاب د پوهنې وزارت لخوا هغه زده کړيز مواد دي چې ستاسو لپاره وړ گڼل شوي او مطالعه يې جبري ده. په دې کتاب کې دغه موضوعگانې راغلي دي: پيداگوژي، د زده کوونکو پېژندنه، د مرستندويه ښوونيزو موادو چمتو کول، د ټولگي تنظيم، د ښوونيزو پلانونو جوړول، د ارزونې ډولونه، د نوي نصاب په اړه معلومات او د ماشومانو فزيکي وده، ټولنيز، رواني او ذهني پراوونه.

اړينې کړنلارې

- ۱- کتاب/ د مطالعې مواد د ولسوالۍ د پوهنې له امریت يا اړوندې ښوونيزې حوزې نه ترلاسه کړی.
- ۲- ددی کتاب د بشپړ لوستلو وروسته/ هر مضمون چې تدریسوی د هغه لپاره کلنی تدریسي پلان او همدارنگه د ټول کال لپاره ساعتوار درسي پلانونه برابر کړی، کله چې د ښوونځيو د ځنډ مهال (تعطیل) پای ته ورسیري، د ښوونيز نظارت غړي يا ښوونکو د روزنې د ریاست استادان جوړ شوي پلانونه ارزوي.
- ۳- د مکافاتو په پار د کتاب او مطالعه شویو موادو ملي او معیاري ارزونه کيږي؛ نو نوموړي مواد داسې مطالعه کړی چې د ارزونې تېرولو ته بشپړ چمتو واوسی.

۴- کوبښښ وکړئ چې د ښوونځيو د ځنډ (تعطیل) پر مهال هغه مضمونونه په اغېزناکه توګه مطالعه کړی، چې تدریسوی یې، نو پېچلي او ناڅرګند ټکي یې یادداښت کړی، کله چې د ځنډ (تعطیل) مهال پای ته ورسیري، تاسو د خپل یادداښت له مخې خپلې پوښتنې د تعلیمي نظارت له غړو سره شریکې کړی (د ښوونیز نظارت غړي ستاسو وړاندېزونه او پوښتنې راټولوي، د حل لارې یې پیداکوي او وروسته یې له تاسو سره شریکوي)

۵- د خپلې مطالعې تفصیلي راپور د یوې مقالې په بڼه ولېکئ او د نورمال لوستونو د پیل پر مهال یې اړوند د ښوونیز نظارت غړي ته وسپاری.

د ښې لوستنې په پار لارښوونې

۱- د خپلې مطالعې لپاره موخه وټاکئ او هغې موخې ته د رسېدو په پار د وخت، ځای او موضوع له پلوه پلان جوړ کړی.

۲- کوبښښ وکړی چې د مطالعې پر مهال او له هغې څو شیبې مخکې په اړونده موضوع کې د پوښتنو لپاره وخت ځانګړی کړی او هغو پوښتنو ته د مطالعې په جریان کې ځوابونه پیداکړی.

۳- د مطالعې مهم او په زړه پورې ټکي ځان سره یادداښت کړی، هغه په منظم ډول ډلبندي کړی، څو د مطالعې په پای کې یې د مقالې په بڼه ولېکلئ شی.

۴- د مطالعې پر مهال د بیاځلې لوستلو لپاره د مهمو مطالبو لاندې په پنسل سره یوه کرښه وکښئ.

۵- د مطالعې لپاره ارامه ځای وټاکئ، چې حواس مو راټول وي.

۶- کوبښښ وکړی چې په خوشالی او نورمال حالت کې مطالعه وکړی ځکه حواس مو راټول وي.

۷- له مطالعې څخه موخه د کتاب ژر خلاصول نه دي، بلکې په ښه ډول د مطالبو زده کول او لوستل دي.

۸- که په کومې کلمې یا جملې ونه پوهېدئ، هغه همداسې مه پرېردئ، په جلا پاڼه کې یې ولېکئ، له مطالعې وروسته یې د لغات په سیندونو (ډکشنري) کې وپلټئ یا د ښوونکو د روزنې له استادانو او یا هم د ښوونیز نظارت له غړيو یې وپوښتئ.

۹- کوشنې وکړی د کتاب ټولې برخې، لکه: انځورونه، چارټونه، جدولونه، د څپر کېو لنډيزونه او داسې نورو د کتاب د متن له مطالعې وروسته مطالعه او په غور وگورۍ، ځکه دا برخې د کتاب د مطالبو د ښه پوهاوي لپاره راوړل شوي دي.

۱۰- د کتاب او سترگو واټن د نه سترې کېدو او ناسمې مطالعې د زیانونو د مخنيوي په موخه په پام کې ونیسئ (په اټکلي ډول ۲۵ سانتي متره باید وي) هېڅکله د مطالعې پرمهال خپل سر کتاب ته مه ټیټوی همدارنگه په سم ځای کې کېږي.

۱۱- د مطالعې پر مهال د موضوع پر پلي کېدو فکر وکړی.

۱۲- که شوني وي، د مطالعه شويو مطالبو په هکله له لېوالو همکارانو او ملگرو سره بحث وکړی، خو لوستل شوي موضوعات مو ذهن کې ښه کېږي.

د ارزونې کړنلاره

د ښوونکو، سربوونکو او مدیرانو د ځاني زده کړو زده کړې د دورې ارزونه د شواهدو یا د دندې په ترسراوي کې د ښه والي پربنسټ ترسره کېږي، چې مکانيزم یې په دې کړنلارې کې په لاندې ډول توضیح کېږي.

۱. ښوونکي او سربوونکي دې د هرې اونۍ په پای کې د ځاني زده کړو د پرمختګ راپور ولیکي او اړوندې ادارې ته دې وسپاري، خو د عامې روغتیا د وزارت لارښوونې دې هم په پام کې ونیسي، د ښوونځي مدیر/آمر دې د ځان او اړوندو ښوونکو کارکوونکو د ځاني زده کړو د پرمختګ راپور په منظم ډول د اړوندو ښوونکو نظارت غړو ته وسپاري.

۲. د ځاني زده کړو په ارزونه کې د ښوونځيو د ښوونکو، سربوونکو او مدیرانو گډون اړین دی، دغه ارزونه لیکنۍ بڼه لري، پوښتنې یې ترلې (خوځوابه) دي. څوک چې له اړین عذر پرته ارزونې ته حاضر نه شي، له هغو مکافاتو څخه چې په پام کې دي محروميږي.

۳. د ښوونځيو په هر ښوونکي، سرښوونکي او مدير باندې لازمه ده چې د ځاني زده کړو د مطالعې له موادو چې (زده کړه يز مسايل او وړاندېزونه په کې شامل دي) اخري راپور جوړ کړي. دا راپور د نظارت د غړو له خوا کنټروليري چې دا هم د ارزونې يو سند گڼل کيږي.

۴. هر ښوونکی بايد د هغه مضمون چې تدریسوي يې منظم او مشرح درسي ساعتوار پلانونه جوړ کړي، دا هم د ارزونې لپاره يو سند گڼل کيږي.

۵. ښوونکی بايد هغه مضمون چې تدریسوي يې منظم مطالعه کړي. له مطالعې څخه يې يو راپور وليکي، په دې راپور کې خپلې ستونزې ذکر کړي ترڅو په راتلونکي کې د هغې د حل لپاره د مسلکي ودې پلانونه جوړ کړي او د حل لپاره يې لازم تدبیرونه ونيسي.

۶. د ځاني زده کړو د مطالعې د موادو (د ښوونکي او سرښوونکي د مطالعې کتاب) او هغه مضمون چې تدریسوي، د مطالعې راپورونه، ساعتواره درسي پلانونو د دوښې سپارل اړين دي، ځکه د ښوونې نظارت غړی يا د تربيه معلم استادان يې تاييدوي.

۷. مدير/د ښوونځي آمر په ښوونځي کې د ځاني زده کړو د همغږۍ مسوول دی.

پيداگوژي

پوهه، مهارتونه او طرزتلقی (ذهنیت)

داغیزمن تدریس لپاره درې اصطلاحگانې ډیرې مهمې دي: پوهه، مهارت او ذهنیت.

پوهه: يعنې د حقایقو پیژندنه، په نظریاتو او مفاهیمو پوهیدل دی، مثال: د افغانی پاچایانو یا د مختلفو هېوادونو د پلازمینو (پایتختونو) نومونه پیژندل حقایق دي. خو دا راز پوهه د عمومي نظریو یا مفاهیمو په اړوند هم وي. مثلاً: د

شپې او ورځې د دوران، د نوم او فعل دگرامري توپيرونو پوهه او نور. دغه ډول پوهه ساده معلومات نه، بلکې مفاهيم وي.

مهارتونه: يعنې ديوه عمل د سرته رسولو وړتيا. مهارتونه هم دوه غوره ډولونه لري. يو ډول يې فزيکي مهارتونه لکه د الفبا دتورو د ليکلو او رسمونو د کښلو وړتيا. بل ډول يې فکري مهارتونه دي، لکه د رياضي په هکله د شميرلو د موضوع په اړه، د يوې ښې مقالې د ليکلو وړتيا او د يوې موضوع په اړه د منطقي بحث کولو وړتيا.

طرزتلقی (ذهنیت): يعنې د مهمو مسائلو په اړه احساس. د مثال په توگه ادب او همکاري د طرزتلقی څخه عبارت دي. همدا راز زغم، دقت (څيريدنه) د نورو احساساتو ته درناوي، د مشرانو درناوي، په وړو ماشومانو شفقت او نور هم له طرزتلقی څخه شميرل کيږي. منفي تلقی گاني هم لکه بدبختي، بدبيني، نفرت، بې ادبې، جنجالي توب او نور. په لنډ ډول تلقی د ښو او يا بدو خواته دروني او قلبې تمايل دی چې د ديني عقيدې، روزنيزو او محيطي عواملو تر اغيز لاندې د سپري په زړه او ذهن کې را پيدا کيږي او وده کوي. روزنه او زده کړه د تلقی په جوړيدو او بدلولو کې اغيزه لرلای شي.

ښه ښوونه او روزنه له ماشومانو سره مرسته کوي چې دغه درې واړه (علم يا پوهه، مهارتونه او مثبت ذهنيت) اړخونه يې وده وکړي.

د ښوونې او روزنې موخې

د غربت له منځه وړل، ټولنيز کيدل او د ارزښتونو انتقالول د ښوونې او روزنې ځينې مهمې موخې وي. داسې گڼل کيږي چې ښوونه اوروزنه ټولنيز پرمختگ رامنځته کوي او په دې وسيله د فقر په له منځه وړلو کې مرسته کوي. د يو فرد د تعليم يافته کولو معنی داوي چې اقتصادي توليد يې زيات شي او ټولنيزې ښکېلې پکې پيدا شي. په عمومي توگه ښوونه او روزنه ځوان نسل ته د ليک لوست او حساب تدريس لازم گڼي او هم دا چې په اخلاقي معيارونو برابر عمل وکړي او د ټولنې په اقتصادي وده کې ونډه واخلي.

په يو ملت کې د ښوونې او روزنې موخې په لاندې کټيگوريو تنظيمولای شو:

● هغه موخې چې د يو هېواد په دين او کلتور پورې اړه ولري.

● هغه موخې چې په ملي پرمختگ پورې اړه ولري.

● هغه موخې چې ديو فرد د مهارتونو او استعدادونو په وده پورې اړه ولري.

● هغه موخې چې دكورنۍ او ولس په وده پورې اړه ولري.

دښوونې او روزنې د موخو په برخه کې يو شمير نورې نظريې په لاندې ډول دي :

● ديو هېواد راتلونکي نسل ته دکلټور ورليردول.

● د يو هېواد په ديني ارزښتونو پوهول.

● د ملي اقتصادي پرمختگ لپاره د ماهر مسلکي پرسونل روزل.

● د ماشومانو د اخلاقي ارزښتونو وده ، داسې چې يوه هوسا ټولنه رامنځ ته کړي.

● د بشري سرچينو د ودې په وسيله د هېواد عمومي پرمختگ.

● د ټولنيز پيوستون او ملي هويت تقويه.

په ښوونځيو کې د زده کړې مختلف اړخونه په لاندې ډول دي:

● له ماشومانو سره د فکر کولو د ودې په باب مرسته کول.

● دگټورو مهارتونو زده کړه (لوستل، ليکل، او حساب)، ترڅو وکولای شي چې د هغو څخه په ژوند

کې کار واخلي - يوازي د ښوونځي د کتاب په زده کړه باندې اکتفا نه کول.

● له ماشومانو سره مرسته کول چې دوی د لوستلو او ليکلو له مهارتونو څخه د کار اخستلو په وسيله نوي

معلومات او مهارتونه تر لاسه کړي او خپلې نظريې خلکو ته وويلاي شي.

● له ماشومانو سره مرسته کول څو دوی نوښتگر، تحليلوونکي او پلټونکي افراد شي.

● د نظريو يا موضوعاتو د بحث کولو او د نورو خبرو ته د غور نيولو زده کړه.

● د موضوعاتو د فکر کولو او تحليلولو او هم د ستونزو د آوارولو زده کړه.

● له ماشومانو سره مرسته کول چې دوی دا زده کړې چې تېلېغات (افواها) له حقايقو څخه جلا کړای

شي.

● د چاپيريال، ټولني، ملت، نړۍ، خلکو او نورو په اړوند زده کړه.

● دروغتيا، سولې، صبر او زغم عدالت په اړوند زده کړه.

• د خپل دين او کلتور زده کړه.

• د نورو خلکو او هېوادونو د مذهبونو او فرهنگونو په اړه پوهيدل.

مهمه خبره داده چې ښوونه او روزنه يوازې د کتاب د پاڼو يا ډول نه بلکې په جوماتونو، کورنۍ، ټولنه او ورځني ژوند کې ترڅو چې ژوندي يو، تر سره کيدای شي.

زده کړه څه معنی لري؟

د زده کړې لپاره ډير تعريفونه شته، خو د عملي تدريس لپاره کولای شو ووايو چې: يو ماشوم به هغه وخت يو شي زده کړې وي چې لاندې درې حالتونه په کې موجود وي: ماشوم په معلوماتو، مهارت او طرز تلقي وپوهيږي.

ماشوم درس، معلومات، مهارت او طرز تلقي خپل ذهن ته سپارلي وي.

ماشوم له معلوماتو، مهارتونو او ذهنيت څخه په بل ځای کې گټه اخيستلی شي.

نو: زده کړه = پوهيدل + ذهن ته سپارل (يادول) + کار اخيستل.

کله چې زده کوونکی درسونه د کتاب له پاڼو څخه نقلوي يا يې تکراروي نو يوازې يو له دې درې گونو اجزاوو څخه سرته رسوي. (ذهن ته سپارل) او دا بشپړه زده کړه نده.

نو د يوه ښوونکي دنده دا ده چې په ټولگي کې داسې درسي فعاليتونه برابر کړي چې ماشومان وکولای شي چې درې واړه عمليې سرته ورسوي: پوهيدل، يادول (حفظول) او عملي کول. له کتاب څخه نقلول او حفظول هم په خپل ځای کې ښه وي او موږ ډير شيان په دې ډول زده کوو، خو که ماشوم د يوه متن په مفهوم نه پوهيږي نو يادول يې يو بې ارزښته کار دی او که د پوهې يا علم څخه د کار اخيستلو د پاره فرصت نه وي، نو يادول يې هم بې ارزښته دي.

فعاله زده کړه او رواجي تدريس

لکه څنگه چې په لومړي درس کې مو بحث وکړ، هر ماشوم د زده کړې وړتيا لري؛ خو په مختلفو

لارو، په بل عبارت ماشومان د زده کړې د وړتيا وو له مخې توپيرونه سره لري. په تيرو بحثونو کې مو دا هم

وویل چې زده کړه هغه وخت بڼه وي چې زده کوونکی ورباندې پوه شي او کار ځینې واخیستلای شي او یوازې حفظول بشپړه زده کړه نه وي.

ددې لپاره چې زده کوونکي دغه ډول زده کړه وکړای شي، یوازې له کتاب څخه لوستل او لیکل بس نه وي بلکې دوی باید فعالیتونه اجرا کړي. د فعالیتونو د اجرا کولو یوه څپه داده چې زده کوونکي نه یوازې فکر کوي، بلکې په فزیکي ډول هم فعال وي. دغه کار له یوې خوا دوی بڼې زده کړې ته هڅوي او له بلې خوا پخپله د زده کولو اسانتیا ورته برابري. که چیرې ښوونکی نوي معلومات او درس زده کوونکو ته ووايي او یا له زده کوونکو و غواړي چې کتاب ولولي، نو په دې صورت کې به زده کوونکي یوازې غیرمتحرک اوریدونکي یا لوستونکي وي.

داچې زده کوونکي یوازې له ښوونکي څخه نه، بلکې یو بل څخه هم زده کړه کوي، نو په تدریس کې باید د زده کړې لپاره داسې فعالیتونه هم وي چې له یو بل څخه او له یو بل سره د زده کړې لپاره موقع برابره شي.

زده کوونکي د وړتیاوو له مخې توپیر سره لري، نو په تدریس کې داسې فعالیتونه باید وي چې ټولو زده کوونکو ته فرصت ورکړي شي چې برخه په کې واخلي او څه زده کړي.

په مروجو طریقو کې تدریس معمولاً د درسي کتابونو له مخې ترسره کیږي او ښوونکی د کتابونو محتوی او عنوانونه تعقیبوي. کله کله داسې هم وي چې د نوي درس لپاره زده کوونکي تیار نه وي، یعنې مخکې له دې چې نوی لوست پیل شي نورو معلوماتو او پوهې ته اړتیا لري ترڅو په دغه نوي درس پوه شي. ددې لپاره نو ښوونکی باید د زده کوونکو مخکینی پوهه په نظر کې نیولې وي او بیا نوی درس پلان کړي، یعنې زده کوونکي د نوي درس په ټاکلو کې په نظر کې نیول کیږي.

قدرمنو ښوونکو!

دپورته بحث په رڼا کې تاسې خپل تدریس څه ډول ارزیابي کوي؟ څه توپيرونه باید په خپله طریقه کې راوولی؟ آیا د فعالې زده کړې د اصولو په رڼا کې تدریس ممکن درته ښکاري او که نه؟

په لاندې جدول کې د فعالې او رواجي زده کړې یوه له بله یوه مقایسه وگورئ.

رواجي تدريس

فعاله زده كړه

- زده كوونكي پخپله زده كړه كوي
- زده كوونكي متحرك وي او فعاليت اجرا كوي.
- ښوونكي د زده كوونكو د گروپونو ترمنځ گرځي.
- له يوبل څخه هم زده كړه كوي.
- په فيزيكي او ذهني دواړو شكلونو فعال وي.
- ظاهراً، كيداى شى ټولگى بى نظمه ښكاره شى او زده كوونكي كيداى شى ناست يا ولاړ وي.
- زده كوونكي زده كړي ته هڅول شوي وي
- درس د زده كوونكو له تيارى او اړتياوو سره برابر وي.
- ښوونكي سر خلاصې پوښتنې كوي يعنې ولې؟
څرنگه او نور.
- درس د ټولو لپاره وي

- ښوونكي پوهه زده كوونكو ته ورليږدوي.
- زده كوونكي ارام ناست او غوړ يې نيولى وي.
- ښوونكي يوه خوا او زده كوونكي بله خواته وي.
- يوازې له ښوونكي څخه زده كړه كيږي.
- زده كوونكي تر ډيره پورې يوازې ذهني فعاليت اجرا كوي.
- د ټولگي نظم او د سپلين ډير مهم وي او زده كوونكي په منظمو صفونو كې ناست وي.
- زده كوونكي مجبور وي چې زده يې كړي.
- درس د كتاب د فهرست سره سم وي.
- ښوونكي معلوماتي پوښتنې ډيرې كوي يعنې څه شى؟ څه؟ څوك؟ او نور
- درس د لايقو زده كوونكو لپاره وي.

قدرمنو ښوونكو! لاندې د يوه درس مثال وړاندې كيږي، تر لوستلو وروسته، د پوښتنو په هكله غور وكړئ.

يو ښوونكي د ژبې لوست په لاندې توگه وركوي:

ترمقدماتي خبرو وروسته:

- له زده كوونكو څخه غواړي چې كتابونه خلاص كړي او نوى درس پيدا كړي.
- ښوونكي مشكل كلمات په تخته ليكي او بيا يې لولې او زده كوونكو ته يې معنى كوي.

- بيا ښوونکي ټول درس د کتاب له مخې لومړی په لوړ آواز او بيا ورو، ورو لولي او هيله کوي چې زده کوونکي يې په پټه خوله ورسره بدرگه کړي، ترڅو لوستل يې زده کړي. بيا يې په څو تنو زده کوونکو هم لولي

- بيا پوښتنه کوي چې څوک يې نشي لوستلای؟ بيا يې ورباندې لولي.
- بيا ښوونکي د درس مفهوم په ډيره ښه لهجه او اسانه ژبه بيانوي، او له يوه زده کوونکي څخه هم

غواړي چې وي وايي

- او بيا درس ختموي.

تاسې څه فکر کوي چې په پورته ډول درس دکوم ډول تدریس نمونه کيدای شي؟ د همدې درس د تدریس بله طريقه به څه وي؟

فعالیت څه شی دی؟

د زده کړې په عملي کې د زده کوونکو فعاله ونډه اخستل ډېر مهم دي. د زده کړې څرنگوالی تر ډېره حده په دې پورې اړه لري چې څنګه تدریس کيږي. هغه تدریس به ښه زده کړه را منځته کړي چې د زده کوونکو برخه اخستنه په کې وي، د زده کوونکو علاقه او دلچسپي په کې ساتل شوي وي، د زده کوونکو پخپل ځان اعتماد هڅوي او د زده کړې لپاره يې شوق زیات کړي.

د زده کړې لپاره یو ښه چاپیریال باید لاندې ځانګړتیاوې ولري.

(1) د زده کړې لپاره صمیمي فضا:

که په ټولګي کې زده کوونکي ځان ارام وبولې، په نورو ملګرو (زده کوونکو او ښوونکو) اعتماد او باور ولري، د مرستې له غوښتلو ویره ونلري او له نورو سره د مرستې کولو روحیه په کې وي، نو دغه ډول صنفی فضا به د اغیزمنې زده کړې لپاره ډېره ګټوره وي.

(2) زده کوونکي له ښوونکي ویره ونلري:

د ښوونکي او زده کوونکو تر منځ اړیکې په زده کړه باندې لویه اغیزه لري. ښوونکي باید له ټولو زده کوونکو سره د هر راز کورنیو سوابقو او فردي ځانګړتیاوو سره، ښې اړیکې ولري. د ښو اړیکو په ترڅ کې په زده کوونکو کې د اعتماد او متقابل احترام روحیه رامنځ ته کیږي. زده کوونکي په ځان باور او ددې وړتیا پیدا کوي چې له چلنجونو (سختیو) سره مقاله وکړي. زده کوونکي د ښې زده کړې لپاره داسې محیط ته اړوي چې دوی د غلطې کولو ویره ونلري، دوی په دې پوه وي چې د دوی تیروتنې زغمل کیږي او غلطې کول بد کار نه بلل کیږي، بلکې د زده کولو لپاره د غلطې کول حتمي وي. د غلطې کولو خطر منل او د تجربه کولو په وسیله زده کول، د زده کړې ډېرې اغیزمنې لارې دي. مثلاً که له زده کوونکو څخه وغواړو چې د افغانستان یوه سمه نقشه رسم کړي او یوازې سمه نقشه بریالیتوب وګڼل شي. په دې صورت کې ښایې ډیری زده کوونکي کاملاً نقشه رسم نه شي کړای او د بریالیتوب هیله به هم ونلري. خو که دغه سوال داسې وشي چې که هر چا ښه نقشه وکښله نو هغه به د ټولګي په دیوال وڅړول شي، په دې صورت کې به زده کوونکي د نقشي زده کولو ته هڅول شوي وي او هر یو به کوشش کوي چې ښه نقشه وباسي.

(3) د فعالې زده کړې لپاره مناسب چاپیریال:

ماشومان هغه وخت ښه زده کړه کوي چې په دوامداره توګه په شیانو باندې عملي کار وکړي، له نورو سره خبرې، بحث او ګډ فعالیت وکوي او له نویو مفکورو سره مخامخ شي او تجربه یې کړي. برعکس، کله چې دوی یوازې غیر فعال اوریدونکي وي او یا فعالیت داسې وي چې زده کوونکي فقط غوږ نیوونکي او اخیستونکي وي، ښه زده کړه به ونه شي کړای.

(4) د زده کوونکو ځانګړتیاوې او وړتیاوې په نظر کې نیول:

زده کوونکي که د یوه عمر هم وي، یو له بل سره له مختلفو اړخونو توپیر لري. د زده کولو وړتیاوې (استعدادونه)، د زده کولو طریقي، عکس العملونه او نور په ماشومانو کې یو ډول نه وي. ښوونکي ته په کار ده چې دوی د خپلو زده کوونکو اړتیاوې او استعدادونه وپېژني او په نظر کې یې ونیسي. دا هم ډېره مهمه ده، چې

ښوونکي د زده کوونکو پخوانۍ تجربې، علايق، ژبه، پوهه، مهارتونه او دا چې دوی په څه شي ښه هڅول کيږي، په نظر کې ونیسي.

که ښوونکي يوازې په يوه طريقه درس ورکړي، نو د زده کوونکو په لوی ګروپ کې به ډېری دغه ډول اړتياوې له پامه غورځيدلي وي او ډېر زده کوونکي به سمه زده کړه ونه کړي.

ستاسې په فکر به دغه ډول ستونزې څومره مهمې وي؟ آیا ستاسې ټول زده کوونکي ستاسې په مضمون کې يو شان پوهيږي او که څوک ډېر او نور لږ پوهيږي؟ څه فکر کوي چې ولې دغسې ده؟

کوم ډول فعاليتونه ښه زده کړه رامنځته کوي؟

ټول په دې باور دي چې ماشومان هغه وخت ښه زده کړه کوي چې دوی د زده کړې لپاره هڅول شوي وي يعنې دوی غواړي چې يو شی زده کړي، د حل يا ځواب د پيدا کولو لپاره د مختلفو لارو د لټولو آزادي ولري، دوی ته پوښتنه او موخه واضح وي، دوی ته د ځواب پيدا کولو موقع ورکړل شوي وي او نور.

ستاسې په فکر په ټولګيو کې ددغه ډول فعاليتونو برابرول څنګه پيدا شي؟

پوهيږو چې ماشومان لوبې ډېرې خوښوي، ولې؟ آیا په لوبو کې څه زده کوي او که نه؟ کوم مثال وړاندې کولای شي چې ماشومان په لوبو کې بهتره زده کړه وکړي او حتی داسې شی زده کوي چې د مکتب د کتابو څخه يې هم نه شي زده کولای؟

ماشومان چې کله لوبې کوي، نو د خوښۍ او علاقې برسیره دوی لوبه پخپله تنظيموي او هم دوی لوبو ته تر ډېره دوام ورکول غواړي يعنې بل څوک يې بايد ودروي، او هم سيالي په کې وي.

که چېرې په ټولګي کې درسي فعاليتونو هم د لوبو په شان ترتيب شي نو زده کوونکي به ښه زده کړه وکړي. ددې لپاره په کار ده چې د خپل درس په هکله فکر وکړو او داسې فعاليت پيدا کړو چې د کتاب د درس موضوع په داسې ښه وړاندې شي چې زده کوونکو ته د ساعت تيري په شان وي. البته دا مو په یاد وي چې ټولو زده کوونکو ته بايد موقع برابره وي چې برخه په کې واخلي او هغو زده کوونکو ته چې زیاتې مرستې ته اړتيا لري ډیر پام واورو او پخپله ښوونکی او يا نور زده کوونکي مرسته ورسره وکړي.

د ښوونکي لپاره وړاندېزونه او د بحث ټکي:

1) که د څلورم ټولګي د حساب په مضمون کې د مستطیل د مساحت درس ورکوی نو د زده کړې کوم

ډول فعالیتونه به په ټولګي کې د اساسي محتویاتو په نظر کې نیولو سره د زده کړې ښه موقع برابره کړي؟

- یوازې د کتاب له مخي لوستل، لیکل او یا د کتاب سوالونه حلول؟ که
- د ښوونکي لخوا تشریحات ورکول، او زده کوونکو لخوا اوریدل او غور نیول؟ که
- ښوونکي تر لنډو معلومات ورکولو وروسته له زده کوونکو څخه وغواړي چې په ټولګي کې چې هر شی مستطیل بولي، د هغه مساحت اندازه کړي. کیدای شي دا فعالیت په انفرادي توګه، ورو ګروپونو او یا دوه نفری ګروپونو ته ورکړل شي. هر څوک دې کوشښ وکړي چې ډېر مثالونه پیدا کړي. ددې کار لپاره دې ښوونکی وخت وټاکي او په پای کې دې زده کوونکي خپل خپل راپورونه وړاندې کړي.

2) په خپلو ټولګیو کې د زده کړې په فعالیتونو غور وکړي، وګوري چې کوم یې موثر دي. د پورته وړاندې

شویو فعالیتونو په شان نورې نمونې هم جوړې کړي او عملاً یې تطبیق کړي.

3) ددغه ډول درسي فعالیتونو لپاره کومې ستونزې ویني؟ څنګه دا ستونزې حلولای شي؟

په فعاله زده کړه کې د ښوونکي او زده کوونکي ونډه (نقش)

ښه تدریس هغه وي چې په پایله کې یې ټول زده کوونکي زده کړه وکړي او خپلو مختلفو مهارتو ته وده

ورکړي. د دغه ډول تدریس لپاره یو ښوونکی باید چې لاندې ټکي په پام کې ولري:

1) مخکې له دې چې درس پیل شي:

ښوونکی باید د لاندې پوښتنو په هکله تیاري نیسي:

دڅه شي درس ورکوم؟، ددې موضوع په هکله د زده کوونکو مخکېنی تجربه او معلومات څومره دي؟ څنګه

درس ورکړم چې زده کوونکی دغه نوي موضوع زده کړای شي؟، کوم فعالیتونه به زده کوونکي اجراکوي او

څه شيانو ته اړتیا لرم؟ او نور.

په دغه مرحله کې ښوونکی د پلانونو په هیټ دنده لري.

2) د درس په جریان کې:

ښوونکی په ټولګي کې یوه تن یا محدودو زده کوونکو ته نه، بلکې ګڼ شمیر ماشومانو ته خطاب کوي او د ټولګي وخت هم محدود وي. نو ښوونکی د پلان شویو فعالیتونو لپاره د زده کوونکو، درسي موادو او وخت تنظیمولو او اداره کولو ته اړتیا لري. په دې حالت کې ښوونکی ته د ټولګي د اداره کولو دنده هم ور په غاړه وي.

د درس په پیل او نورو برخو کې کله کله ښوونکی د موضوع په اړه یا پخپله معلومات ورکوي، یا یې له کتاب څخه د لوستلو غوښتنه کوي، یعنې زده کوونکو ته نوي معلومات وړاندې کوي.

د درسي فعالیت په پیل کې ښوونکی زده کوونکو ته لارښوونه کوي چې دوی څه کار وکړي؟ او چیرې یې وکړي؟ او آیا ټول یو ځای، ورو ګروپونو او یا انفرادي توګه کار وکړي؟ او څنګه یې وکړي د څومره وخت لپاره او داسې نور. ښوونکی پوهیږي چې یوازې شفاهي لارښوونه به د فعالیت د ترسره کولو لپاره بس نه وي. نو زده کوونکو ته فعالیت ورپېژني یعنې د فعالیت پیل او د اجرا کولو طریقه ورته ښيي.

کله چې زده کوونکی فعالیت اجراکوي نو ښوونکی یې څارنه کوي. که کوم زده کوونکی مرستې ته اړتیا پیدا کړي، ښوونکی مرسته ورسره کوي. په عین حال کې داهم ګوري چې آیا ټول زده کوونکي برخه پکې اخلي که نه او ولې؟ او هڅه کوي چې ټولو ته موقع ورکړل شي او له کمزورو زده کوونکو سره خاصه مرسته وشي. په دې صورت کې ښوونکی د نظارت کوونکي په توګه دنده ترسره کوي.

ښوونکی باید په دې پوه شي چې زده کوونکو یې څه شي زده کړل او که نه؟ څه ډول نور فعالیتونه اجرا شي چې زده کړه ښه تحکیم شي؟ که ځینې زده کوونکي نه وي پوهیدلی، له هغوی سره څنګه مرسته وشي؟ کله کله ددې اړتیا هم پیدا کيږي چې فعالیت بدل شي یا پرېښودل شي او په ځای یې بل فعالیت اجراء شي. ځکه چې زده کوونکی یې نشي اجراکولای، یا نه ورباندې پوهیږي.

په دې توګه ویلای شو چې ښوونکی په ټولګي کې د معلوماتو وړاندې کولو، لارښوونې، څارنې، مرستې کولو او ارزیاې کولو ټولې دندې په غاړه لري.

قدرمنو ښوونکو! تاسې په ټولګيو کې د خپلې ونډې په هکله غور وکړی او له پورته بحث سره یې پرتله کړی. آیا په پورته توګه د ښوونکي رول اسانه بولی او که ستونزمن؟ ولې؟

ویلاي شو چې کله چې یو ښوونکی د درس پلان جوړوي، نو د درس د پلان لویه او مرکزی برخه د نویو معلوماتو د زده کړې فعالیتونه وي.

د زده کړې په یو فعالیت کې دښوونکی او زده کوونکو ونډه (نقش) په لاندې ډول خلاصه کولای شو.

ډې	د ښوونکي ونډه	د زده کوونکي ونډه
۱	فعالیت معرفي کول	زده کوونکي ځان پوهوي
۲	د اړتیا له مخې یې، تکرار وي	فعالیت شروع کوي
۳	نظارت کوي.	فعالیت مخته بیا یې له یو بل سره مرسته کوي
۴	چیرې چې اړتیا وويني، مرسته کوي.	فعالیت بشپړوي او ښه کوي یې
۵	له زده کوونکو څخه ځوابونه غواړي	د ښوونکي پوښتنو ته ځوابونه وايي.
۶	غوښتنه کوي چې بیا غور او فکر په کې وکړي	عملي کوي یې
۷	خلاصه او ازروي یې	له مخکیني پوهې سره اړیکه ورکوي او خلاصه کوي یې

وړاندېزونه:

- تاسو د ښوونکو دغه ډول ونډه اخستنه د خپلو تجربو سره پرتله کړی؟
- څه توپيرونه لري؟
- څه اسانتیا وي لري؟
- څه ستونزې لري؟
- ایا د ښوونکي دغه ډول رول ستاسو په ټولګي کې عملي کیدای شي؟
- په دې برخه کې کومې خنډونه شتون لري؟ او دغه خنډونه څه ډول له مخه وړلای شي؟

د پورتنیو یادوونو سره سم یو درس تیار کړی:

مثلاً: یو ښوونکی د ښوونځي بل ښوونکی د خپل ځان مرستندوی ټاکي ترڅو د هغه درسونه وگوري، او د هغه په مهمو او ارزښناکو نکتو بحث سره وکړي.

یو فعالیت څرنگه جوړیږي؟

- هغه مناسب فعالیتونه، چې په نظر کې دي، و ټاکل شي:

- ددی په هکله چې فعالیتونه په دوه نفري گروپو او یا له هغه څخه د زیاتو نفرو په وسیله سرته ورسیري، تاسو تصمیم ونیسی. که دگډونوالو شمیر زیات وي او ټولگی کوچنی وي، د گروپو تنظیمول مشکل وي، په دې وخت کې د زده کونکو گروپ بندي په دوه نفري او درې نفري گروپونو کې ښه نتیجه ورکوي او گروپونه د ټولگي دلووالي په تناسب او د زده کونکو د شمیر په تناسب جوړ کړای شي.

- هغه وخت چې گروپي فعالیت په کې ښه اجرا کیږي: لنډې مباحثې - ددې لپاره چې پر کوچنیو گروپونو لنډ ځواب برابر شی، مثلاً د دوه نفرو په وسیله ښه سرته ورسیري. خو که چېرې د جلسې وخت لنډ وي، نو د ټولو دوه نفري گروپو لپاره به د ځواب ورکولو زمینه برابره نه شي. خو که چېرې د ژور بحث کولو فعالیت وي، که د پلان جوړول او یا د عملي فعالیت جوړول په کې شامل وي، نو لوی گروپونه یعنې د دريو نفرو څخه زیات گروپونه دې جوړ شي.

- فعالیت کیدای شي چې د پوښتنو او ځوابونو په توگه سرته ورسیري. پوښتنې زده کوونکي فکر کولو ته هڅوي او د څرنگه؟ او ولې؟ په کلمو چې له ځانه سره یې لري، مثالونه وغوښتل شي.

- په داسې حالت کې چې د ټولگي په مخ کې د یوه فعالیت ښودل په نظر کې ونیول شي چې د فعالیت اجرا کول یې د ټولو گډونوالو له خوا ممکن وي.

- یو بل ډول فعالیت ساحی ته دزده کوونکو وړل دي، ترڅو هغه څه چې تدریس شوي دي، لمس یې کړي او وپې گوري. دغه ډول فعالیت د زده کړې د عملي کولو لپاره گټور تمامیږي.

- د ډرامې په شکل رول لوبول او تمثیل کول یو جسمي فعالیت دی چې زده کړه د اوریدلو او لیدلو د وړ گړځیدو په ذریعه په زړه پورې کوي.

- داسې زیار دې وایستل شي چې ډرامې او تمثیل دې د زده کونکو فکر په کار واچوي.

- هغه وخت چې فعالیت مو وټاکه، له ځانه و پوښتی چې :
- څرنگه کولای شو چې ټولو ګډونوالو ته په کې برخه ورکړو؟
- ایا په فعالیت کې ښه والی راوستلی شم؟
- کومه پوهه به له دې فعالیت څخه زده شی؟
- کوم مهارت به له دې فعالیت څخه په لاس راشي؟
- کومه مثبتې روحیه به په دې فعالیت کې د ګډون په اثر غښتلي شي؟
- د خپلو همکارانو سره فعالیت مشق او تمرین کړی یا خپلې سترګې وتری او د فعالیت پیل، جریان او اخیر په خیال (تصور) کې مجسم کړی. د تمرین په جریان کې د فعالیت وخت و ازمایي ترڅو چې ولېدل شي چې مصرف شوی وخت د پلان سره سم دی او که نه؟ نو اړین تغیرات په کې راوړی.

د زده کړې فعالیت څنگه اجرا شي؟

د فعالیت د اجراء کولو لپاره د ټولګي تنظیمول

په ټولګيو کې زده کوونکي په ځانګړي ډول زده کړه کوي، او د زده کړې د وړتیاوو له مخې هم یو له بله سره توپیر لري. د دې لپاره چې ټول زده کوونکي زده کړه وکړي لازمه ده چې په تدریس کې د فعالیت د پلانونو په وخت دغه ټکي په پام کې ونیول شي.

- داسې فعالیت چې د ټول ټولګي لپاره وي.
- داسې فعالیت چې په وړو ګروپونو کې اجراء شي.
- داسې فعالیت چې په انفرادي توګه هر زده کوونکی ځانته کار وکړي.
- داسې فعالیت چې زده کوونکي په دوه کسيزه یا لوی ګروپ کې کار وکړي.
- فعالیتونه د کیفیت او ډول له مخې هم کیدای شي چې شفاهې، تحریري او یا په موادو اجرا شي همدا راز د سختوالي او اسانوالي له مخې هم باید متنوع وي. هره ورځ باید متنوع فعالیتونه اجرا شي.

د ګډونکوونکو د شمیر له مخې د فعالیت ډولونه

الف: ډول ټولګي فعالیت

داسې فعالیت چې د ټول ټولګي لپاره وي، دوه ګټې لري. یو دا چې معلومات په کم وخت کې د زده کوونکو لوی ګروپ ته ورکول کېږي او ټول زده کوونکي په عین وخت کې عین فعالیت اجراء کوي. بله ګټه یې داده چې زده کوونکي یې له ویرې له یو بل سره خپلې تجربې او مفکورې شریکوي. داسې فعالیتونه چې د ټول ټولګي لپاره وي باید د ښوونکي له خوا معرفي شي. ددې ډول فعالیت مثالونه دادي: د زده کوونکیو له جملې څخه د یوه لخوا کیسه یا ټوکه ویل او خپل فکر او یا خپله تجربه بیانول او یا نورو په شکل وي. په ټولګیو کې زده کوونکي د سوېې او توان له مخې ممکن توپیر سره ولري او کیدای شي یوه موضوع د تکره زده کوونکو لپاره ستړې کوونکي او تکراري وي، اما برعکس د کمزورو زده کوونکو لپاره مشکله او ګرانه وي. د دغه ډول ستونزو د حل لپاره د زده کوونکو په ګروپونو کې فعالیتونه اجرا کول ډېره ښه طریقه ده. او تاسی کولای شی ګروپونه داسې جوړ کړی چې په هر ګروپ کې تکره او ضعیف زده کوونکي وي او تکره زده کوونکي د خپلو کمزورو ټولګیوالو سره مرسته وکړي.

ب: ګروپي کار

کیدای شي ټولګي په څو ګروپونو ووېشل شي او هر ګروپ په عین موضوع یا مختلفو موضوعاتو کار وکړي دلته ډېره مهمه داده چې ګروپونو ته ورکړل شوي دندې باید داسې وي چې د ګروپ هر غړی ځانته او له ټولو سره په ګډه د دندې په اړه یو څه فکر وکړي. زده کوونکي پخپله او له نورو غړو سره کار کوي او ښوونکی لارښوونې ورته کوي او کله کله تعقیبې او دوامداره مرستې ورسره کوي. په وړو ګروپونو کې یو له بل سره د همکارۍ، ګډې هسې، خبرو کولو، بحث کولو او د نظر د تبادلې لپاره باید موقع وي او د ګروپ د هر غړي لپاره د برخه اخستلو فرصت موجود وي.

ښوونکي به د ګروپونو په منځ کې ګرځي او زده کوونکو ته به د ضرورت په وخت لارښوونې کوي. که ګروپونه د وړتیاوو له مخې جوړ شوي وي، نو ښوونکي به د هغه ګروپ سره ډېر وخت تیروي چې زیاتې مرستې ته اړتیا لري.

واړه گروپونه کيدای شي چې د وړتياوو له مخې د زده کوونکو پخپله خوښه او يا مختلط جوړ شي. د وړتياوو له مخې په گروپونو کې زده کوونکي د دوی د زده کړې د سويې له مخې يو ځای شوي وي او ورسپارل شوي دندې هم بايد د دوی له سويې سره برابري وي، يو مهم ټکي دا دی چې ښوونکی دې له ضعيفو گروپونو څخه ټيټه تقاضا نکوي، بلکې بايد د گروپ د غړو ځانگړو وړتياوو او علايقو ته ځانگړې پاملرنه وکړي. ښه داده چې دگروپونو ترکیب وقتاً فوقتاً بدل شي.

ج: انفرادي کار

کله نا کله زده کوونکي په انفرادي توگه يوه دنده اجرا کوي. دنده کيدای شي د زده کوونکي او ښوونکي له خوا وټاکل شي. موضوع به د درس په اړه وي او يا د زده کوونکي د اړتياوو له مخې. کيدای شي زده کوونکي په خپل سرعت او د تواناېې په اندازه کار وکړي.

د: دوه کسيزه کار

دوه کسيزه کار هغه وخت ډېر اغيزمن وي، کله چې زده کوونکي له يو بل سره د مرستې او کله کار کولو له لارې و غواړي يوه مسئله حل کړي، بحث پرې وکړي، په گډه ليکنه وکړي، د يو بل سره درس ووايي او نور. زموږ د هېواد په ټولگيو کې دوه کسيز کار ډېر عملي ښکاري، ځکه دوه کسيز او څنگ په څنگ کار د ډېرو زده کوونکو په صورت کې هم څنگ په څنگ کار ممکن دی.

فعاليت څنگه وړاندې شي:

د څلورم ټولگي د ژبې په درس کې د زده کړې يو فعاليت، چې ښوونکي د نوم او صفت په باب پلان کړی وي، په لاندې توگه وړاندې کيدای شي.

- لومړی ښوونکی فعاليت معرفي کوي، يعنې زده کوونکو ته وايي چې څوک، څه او څنگه وکړي. مثلاً: ټول حلقه جوړه کړي، په لومړي سر کې ښوونکی فعاليت شروع کوي. مثلاً: زه وایم: تخته. زده کوونکي وايي: توره تخته. يو تن په ټولگي کې د موجودو شيانو نوم اخلي، پاتې به کوښښ کوي چې د هغه شي مناسب صفت ووايي.
- بيا زده کوونکي دغه فعاليت ته دوام ورکوي. ښوونکي څارنه، لارښوونه او کله-کله مرسته کوي. مثلاً: تخته: توره تخته، کړکی: ژير کړکی او داسې نور.

- په پای کې ښوونکي له زده کوونکو سره په ګډه فعالیت خلاصه کوي، یعنې د نوم او صفت په باب خبرې کوي.

د ښوونکي لپاره وړاندېزونه او د بحث ټکي:

ښاغلو ښوونکو:

- تاسې پخپل تدریس کې کوم ډول فعالیتونه کوي؟ آیا زده کوونکي پخپله خوښه برخه په کې اخلي؟ داسې فعالیت مو په یاد دی چې زده کوونکو تر ډېره دوام ورکول غوښتي وي او تاسې اړ شوي یاست چې بس یې کړي؟ هغه کوم فعالیت وو؟ په هغه فعالیت کې زده کوونکو څه زده کړل؟ د تاسې په فکره زده کوونکي ولې په هغه فعالیت کې ډېر خوښ وو؟ نور دغه ډول مثالونه لری؟
- د دوه کسيز کار څخه مو کله کار اخستي؟ څه فکر کوي چې د تاسې د ټولګي لپاره به عملي وي او که نه؟
- د تاسې په ټولګيو کې به د دغه ډول فعالیتونو د تطبیق امکان وي؟ څه موانع وینی؟
- د ښې زده کړې لپاره باید په هره اونۍ کې لږ تر لږه یو ځل باید د لویو ګروپونو دوه کسيزو ګروپو او یا انفرادي فعالیتونه اجرا شي.

د زده کړې لپاره د بې ویرې چاپیریال منځ ته راوړل

دې کیسې ته وګورئ او فکر وکړئ:

د ماشومانو یوې ډلې په غره کې لوبې کولې، هغوی یو غار ولېد. غوښتل یې ددې غار په باره کې پوه شي او پیدا کړي چې د هغې په ننه کې به څه شی وي، لیکن غار تیاره دی او ماشومان له تیارې څخه ویريږي. ستاسې په نظر آیا ماشومان به دغه غار کشف کړي او که نه؟

دځواب ورکولو لپاره دوه حالتونه په نظر کې ولری. لومړی هغه عوامل چې ماشومان دې ته هڅوي چې باید غار کشف کړي او بیا هغه عوامل چې غار ته یې له ننوتلو څخه منع کوي. لومړی هغه عوامل چې د ماشومانو غار ته د ننوتو سبب کیږي.

- څیرکتیا.
- حادثه او پېښه.
- غوښتنې او خواهش چې کولای شي نور ماشومان و هڅوي.
- د یوه نوي شي د کشف کولو د احساس شدت، او د یوه نوي کار سرته رسول.
- هغه څه ته د رسیدلو لپاره یو عاجل محرک چې نورو ماشومانو تر اوسه هغه کار سرته نه وي رسولی.

هغه عوامل چې ماشومان غار ته له داخلیدو څخه منع کوي:

- له تیاري څخه ویره
- له ورک کیدو څخه ویره
- له چاودېدونکو موادو او ماینونو څخه ویره
- له یوه نا آشنا ځای څخه ویره.
- د والدینو له غوصې او قهر څخه ویره.

وروسته له ټولو خبرو، آیا ماشومان به غار ته داخل شي؟

ځینې ماشومان به تر یوه ځایه غارته ننوزي خو یو شمیر نور نه غواړي غارته ننوزي. ولې؟ ځکه ویره په خپل ذات کې یو ځواکمن څنډ دی چې د ماشومانو د پلټنې په انگیزه باندې اثر اچوي. په نتیجه کې کولای شو ووايو چې د ټولگي کوم ډول چاپیریال د انکشاف او زده کړې باعث ګرځي او برعکس کوم ډول چاپیریال د ماشومانو زده کړې ته تاوان رسوي.

زده کړه د انسان یوه پروسه او انگیزه ده چې د انسان په دننه کې موجوده وي چې د کشف کولو،

اختراع کولو د نوي او هیجاني کار د سرته رسولو له انگیزې څخه را پیدا کیږي. ماشومان د خپل ځان په شاوخوا

کې راتولیري ترڅو خپل چاپیریال وپېژني. لوي ماشومان د خپل ځای په شا و خوا کې ګرځي او پلټني کوي. له دې امله د انسان د ننه انگیزه د زده کړې لپاره او همدا اصل دی چې ماشومان ښوونځي ته راځي او غواړي څه زده کړي.

خو له بلې خوا وېره هم د انسان په دننه کې یوه انگیزه ده چې حتی د کنجکاوی له حس څخه هم قوي ده. وېره د ژوندي پاتې کیدو لپاره ضروري ده، ځکه که مور له هغو شیانو څخه چې خطرناک وي وېره و نلرو په دې صورت کې به ډېر کم شمېر له مور څخه ژوندي پاتې شي. له دې امله وېره دیوه داخلي محرک په څېر د پلټنې د محرک په نسبت د انسان په عمل کې زیاته اغیزه لري. مور د پلټنې حس ته اړتیا لرو، ترڅو په هغې متکي شو او زده کړه وکړو، که د غار کیسه په ژوره توګه وګورو وینو چې ویرې واقعاً یو ګټور کار سرته رسولی دی، ځکه ددې امکان و چې ماشومان غار ته د ننوتلو په صورت کې له خطر سره مخ شوي وای. خو د ښوونځي د ټولګي چاپیریال د ویرې ځای نه دی، نو ځکه باید چاپیریال له وېرې څخه خلاص وي ترڅو ددې باعث وګرځي چې د پلټنې حس نور هم وده وکړي. ښوونکي باید د ماشومانو لپاره د تهدید وسیله نه وي، بلکې برعکس باید د شاګردانو لپاره د ډېرو نږدې او کومکي سرچینو په څیر تلقی شي. خو په ځینو ټولګیو کې د هغوی ښوونکي د وېرې او تهدید د سرچینو په څیر شمیري نه دا چې هغوی د کومکي سرچینو په څیره ګوري، نو ځکه هغوی وېره لري. څرنگه چې وېره لري نو ځکه یې د پلټنې حس ته زیان رسیږي او په نتیجه کې اغیزمنې زده کړې نه شي کولای.

د ښوونځي څخه د ماشومانو د ویرې ځینې علتونه:

- د ښوونکي له غوصه کیدلو څخه وېره.
- د ښوونکي له جزا څخه وېره.
- له دې څخه وېره چې لوي ماشومان هغوی ته ځوروي.
- له دې څخه وېره چې کیدای کم عقل معرفي شي.
- له دې څخه وېره چې مبادا د ښوونکي پوښتنو ته صحیح ځوابونه ور نه کړي.

- له دې څخه وېره چې ښوونکي دده له غلطيو څخه په غوصه نه شي.
- له دې څخه وېره چې ښايې پوه نه شي د کومو دندو لپاره به وگمارل شي.

د ټولنيزو سزاگانو څخه ويره:

د ډېر شمير ماشومانو لپاره ښوونځي د زده کړې ځای نه بلکې د ويرې ځای دی چې د ماشومانو پلټنې، کشفیاتو، د حوادثو او پېښو درک او نور برياليتوبونو ته لوي زيان رسوي. په داسې حال کې چې دغه داخلي احساس لکه کنجکاوي، کشف کول د حادثې او برياليتوب بايد د ښوونځي له لارې وده و مومي ترڅو په دې ذريعه زده کړه وشي.

وېره او احترام يو شانته شيان نه دي. ماشومان خپلو ښوونکو ته ځکه احترام کوي چې هغوی ورته گران دي. هغوی له خپلو ښوونکو څخه نوې تجربې، نوي معلومات، نوې نظر يې، د زده کړې فرصتونه او زده کړي دي دغه ډول ښوونکي له هغوی سره مرسته کوي چې زده کړه وکړي. که لږ څه په غور سره فکر وکړو و يلاى شو چې دغه احترام له ښوونکو څخه د ويرې معنى نلري. کله چې يو ماشوم خپل ښوونکي ته احترام کوي، غواړي چې د هغه په شان و اوسي. خو بر عکس هيڅ يو ماشوم نه غواړي دهغه سړي په شان شي له کوم څخه چې دی وېره لري. د ويرې څخه خلاصه فضا ايجادول په ټولگي کې لومړی او ډېر مهم گام دی او نور گامونه شته. يعنې له ويرې څخه د خلاصې فضا ايجادول چې د زده کړې لپاره ضروري ده، له دې سره-سره نور شيان هم د زده کړې لپاره اهميت لري چې بايد پاملرنه ورته وشي ترڅو ماشومان په اغيزمنه توگه زده کړه وکړي.

▪ ماشومان تشويق او مکافاتو ته اړتيا لري.

- ماشومان د کشفیاتو لپاره فرصتونو ته اړه دي.
- ماشومان د موفقيت احساس ته ضرورت لري.
- ماشومان د مسؤوليت احساس او گټورتوب ته اړتيا لري.
- د مصئونيت احساس هم د دوی لپاره ضروري دی.
- ماشومان عدالت او انصاف ته اړتيا لري.
- ماشومان غواړي چې له توپيرونو څخه خلاص وي.

- ماشومان غواړي چې پوه شي چې لويان موجود دي، د اړتيا په وخت کې له دوی سره مرسته کوي او د دوی غوښتنې تر کتنې لاندې نيسي.
  - ماشومان غواړي پوښتنې وکړي او له دې لارې زده کړه وکړي.
  - ماشومان ضرورت لري چې خپل نظريات په ازاد ډول بيان کړي.
  - ماشومان ضرورت لري چې تصور او تفکر وکړي.
  - ماشومان دې ته اړتيا لري چې تشويق شي ترڅو ستونزې حل کړي.
  - ماشومان دې ته اړتيا لري چې دوی هم د خلکو په شان و منل شي.
  - ماشومان دې ته اړ دي چې ټولګی يې د بهترينو ځايونو له ډلې څخه ومنل شي.
- ځينې طريقې چې ښوونکي کولای شي. پورتنیو اړتياوو ته ځواب ووايي:
۱. هڅول، مکافات او ستاينه:

هڅول او ستاينه دومره ساده نه ده لکه يو ښوونکي چې خپل شاګرد ته ووايي ((شاباش))، ((آفرين)) بلکې ماشومان کله چې هڅه کوي سخت کارونه اجرا کړي، دې ته زياته اړتيا لري. د ماشومانو هڅول حکم کوي چې ښوونکی خپل يو څه وخت په دې کې مصرف کړي چې د شاګردانو کار وګوري. خو په اساسی ډول ماشوم ته غور نيول ډېر مهم دي ددې په ځای چې هغه ته شاباش ووايو. ځينې کله د اشارو او يا موسکا په ذريعه د ماشومانو د کار څخه مننه کوي يا د هغوی منل هم کيدای شي چې د ماشومانو د اغيزمنې زده کړې لپاره عمده عوامل و بلل شي.

۲. د کشف او پيدا کولو لپاره فرصتونه

ښوونکي د شاګردانو لپاره د پوښتنو د ورکولو په ذريعه د فکر کولو، د ستونزو د حل کولو، د معلوماتو د پيدا کولو د طريقې، او د هېواد او د نورو هېوادونو د عمده تاريخي او جغرافيايي عواملو د پيدا کولو فرصتونه ورکوي.

۳. د برياليتوب روحيه

د برياليتوب د روحيې لرل له ((شبابش)) ويلو څخه ډېره قوي ده چې ښوونکي يې شاگرد ته وايي. ځکه دغه روحیه له ماشومانو سره د ژوند تر پایه پورې پاتې وي. نو ځکه ددې لپاره چې دغه روحیه په ماشومانو کې وده وکړي بايد هغوی دندې گام په گام اجرا کړي. ماشومانو ته بايد وخت ورکړای شي ترڅو هغوی د برياليتوب څخه وروسته گام په گام پرمخ ولاړ شي.

هر شخص د خپل ميل يا خوښې او چټکتيا په مطابق زده کړه کوي. نو ځکه بايد ښوونکي شاگردانو ته دندې په داسې ډول وسپاري چې د زده کړې په بل وروستي گام کې د هغوی د ندو په واسطه ماشوم فطري استعداد په هر مضمون کې وده کړي. ددې مطلب دادی چې ماشومانو ته په بېلابېلو وختونو کې مختلفې دندې ورکړای شي ځينې ماشومان د ځينو مضمونونو په زده کولو کې تر نورو ډېر ښه وي او دا خبره په مختلفو ټولگيو کې بدلون مومي، خو هر ماشوم دی ته اړتيا لري چې د برياليتوب احساس وکړي. البته دغه د زده کړې لپاره بنيادي هڅونې دي.

۴. د مسؤليت او گټورتوب احساس

ماشومان غواړي مهم تلقي شي او مسؤليت ولري. په کليو کې ډېر لوي ماشومان د څارويو په روزنه او ساتنه کې لگيا دي. په لويو کورنيو کې يو شمير لوي ماشومان ددې مسؤليت لري چې په وړو ماشومانو نظر وساتي. په ماشومانو کې په خپل ځان د باور درلودلو حس وده کوي. او په دې برسيره ماشومان غواړي مهم کار سرته ورسوي. خو بايد په پام کې ولرو چې ماشومان بايد د دوی د عمر مطابق د دندو لپاره و گمارل شي. په لاندې ډول د دندو يو لست موجود دی چې ښوونکي کولای شي په خپلو ټولگيو کې شاگردان په هغو وگماري.

- يوه ډله شاگردان ددې لپاره وگمارل شي چې د ورځی مواد ترتيب او تنظيم کړي.
- يو ماشوم په دې وگمارل شي چې له هغو ماشومانو سره مرسته وکړي چې يا معيوب وي، يايې د ښوونځي ژبه نه وي زده يا نوی ښوونځي ته داخل شوی وي.
- ځينې ماشومان چې په يوه مضمون کې ښه وي په دې دې و گمارل شي چې له هغو ماشومانو سره مرسته وکړي چې په همدې مضمون کې کمزوری وي او د دغو کمزور و شاگردانو لپاره د هغه

مضمون وظيفه ورکړای شي. په لنډ ډول ټول شاگردان بايد داسې په دندو وگمارل شي چې هغوی احساس وکړي چې مهم او گټور دي.

- ماشومانو ته دې وظيفه ورکړای شي چې د ښوونځي بڼې ته او به ورکړي او ونې اوبه کړي.
- که د ټولگي په داخل کې گلان وي ځينې ماشومان دی په دې وگمارل شي چې هغو ته اوبه ورکړي.
- يوه ډله شاگردانو ته دې وظيفه ورکړای شي چې د ټولگي د ټولو ديوالي چارونو څخه دې ستاتنه وکړي.

۵. د مصؤونيت احساس

ترټولو ښه مصؤونيت دادی چې له وسله والو جگړو څخه لري ووسي. دغه راز ترټولو مهم مصؤونيت دا هم دی چې ماشومان وپوهيږي له دوی څخه به څه توقع کيږي. نو ځکه ښوونکي کولای شي داسې چاپيريال ايجاد کړي چې هلته د ښوونځي، ښوونکي او ټولگي مقررات او قوانين روښانه او څرگند شي، ترڅو ماشومان وپوهيږي چې څه وکړي، او د کوم کار له کولو څخه ډه ډه وکړي. مقرراتو په باب بايد دلایل هم وويل شي. که يو ماشوم ځينې مقررات مراعات نه کړي په دی صورت کې سرغړونه ماشوم ته شرح شي. د هرې سرغړونې لپاره د جزا ورکولو دلایل هم ورته وويل شي. له هر ماشوم څخه انتقاد کول بايد په مشخصه توگه په هغې سرغړونې پورې ارتباط ولري چې ماشوم يې مرتکب شوی دی.

۶. په ټولگي کې مناسب چلند او عدالت

څنگه چې ماشومانو زده کړل چې مقررات څه شی دی، دغه راز دوی بايد وپوهيږي چې د سرغړونې په صورت کې کيدای شي چې جزا هم وويني. ماشوم ته هم وخت ورکړای شي او پخوا له دی چې سرغړونه سرته ورسيږي هغه ته خبر ورکړای شي او په عين وخت کې ماشوم ته اجازه ورکړای شي ترڅو له خپل چلند څخه دفاع وکړي. په ټولگيو کې بايد په عملي توگه ښه سلوک او چلند وشي او عدالت عملي شي، ترڅو ماشومان وپوهيږي هغه مثالونه چې د ښوونکي له خوا ورکړای شوي دي ښه، او مناسب دی. بې له موجه او غير مناسبه جزا ورکول د ښوونکي غير مسلکي چلند ښيي.

۷. د تبعيض منع کول

ښوونکي بايد هيڅکله د ماشوم له شخصيت، د هغه له کورنۍ، د هغه له کلتور، ژبې، قوميت او مذهب څخه انتقاد ونکړي. دغه راز ښوونکي بايد دې ته پام وکړي چې بل ماشوم يا يوه ډله په نورو ماشومانو انتقاد ونه کړي او يا هغو ونه ځوروي.

8. داوريډلو د مهارت د انکشاف لپاره بنيادي ټکي

- يو بشپړ آرام مصؤونه چاپيريال ايجاد کړي.
- د پوهيدلو او پوهولو لپاره پوره وخت ورکړي.
- په مستقيمه توگه د ماشوم خواته وگوري.
- مداخله مه کوي.
- احترام او زړه سوي وښياست.
- انتقاد او قضاوت مه کوي.
- داسې پيل کړي، چې ښه بيا څه وشول، ښه تاسې ددې پيښې څخه څه احساس وکړ.

9. د پوښتنو کول او له ځوابونو څخه زده کړه کول

پوښتنې کول داسې طريقه ده چې د هغې په ذريعه نوي معلومات لاس ته راځي او انسانان زده کړه کوي، نو ځکه ماشومان بايد وهڅول شي چې په ټولگي کې پوښتنې وکړي. ښوونکي بايد له دې څخه وپره ونه کړي چې د ماشومانو ټولو پوښتنو ته ځواب ووايي. دا خبره بالکل د منلو وړ ده چې وويل شي: ((پوښتنه ډېره معقوله ده خو زه د هغې ځواب نلرم)) پوښتنې ډيرې زياتي دي چې هيڅوک نه شي کولای هغوی ټولو ته ځواب ووايي. داسې پوښتنې شته چې فيلسوفانو د هغو توپيرونو په باب چې په هغو کې شته مشاجري کړي دي. داسې پوښتنې هم شته چې د سانيس پوهان اوس هم ورته د ځوابونو په لټه کې دي. که پوښتنې نه وي بشريت نه شوی کولای انکشاف وکړي. نو ځکه تر ممکنه حده پورې ښوونکي بايد ماشومان وهڅوي چې پوښتنې وکړي (د زياتو معلوماتو لپاره د پوښتنې او له هغو څخه گټې اخيستلو برخې ته په دې کتاب کې مراجعه وکړي).

10. د بيان او افکار وازادي

فعاله زده کړه داسې جوړېږي او طرح کيږي چې شاگردانو ته د افکارو د آزاد بيان زمينه برابروي. ښوونکي د فعالی زده کړې او په هغې مربوطو فعالیتونو په طرح په تیره بیا د انفرادي یا ګروپي دندو په طرح دې واقعیت ته پام وکړي چې ماشومان د نظر د بیان لپاره مناسبه آزادي ولري.

په مختلفو مضمونونو کې ددې نظر د تطبیق لپاره باید ښوونکي لاندني ټکي په پام کې وساتي:

- هغه ستراتیژي تشریح کړي چې هغوی یې د ریاضي د ستونزې د حل لپاره په کار اچوي.
- ستاسې د کار په مطابق ماشومان به تاریخي حادثې په وړاندې د څه شي احساس وکړي؟
- فکر وکړی چې که ماشومان هغو ملکونو ته ولاړ شي چې دوی په جغرافیه کې مطالعه کړي دي، څه احساس به وکړي؟

11. د ماشومانو هڅول ددې لپاره چې له خپل تصور څخه استفاده وکړي

د ستونزو د حل کولو لپاره د ښوونځي په دوران کې او یا له هغه څخه بهر تصور کول یوه ښه وسیله ده. بېلابېلې طریقې موجودې دي، چې ښوونکي کولای شي، ماشومان دې ته وهڅوي چې له خپلو تصوراتو او تفکر څخه ښه واخلي:

- ماشومانو ته ددې فرصت ورکړای شي چې لنډې ډرامې طرح کړي او یا یو نقش اجرا کړي. کیسې باید په یوه میتود متکې وي چې د ښوونځي په یوه مضمون کې یې لوستلي وي.
  - پریږدی چې ماشومان له ځینو څخه انځورونه وباسي، او د هغو تصویرونو په باب څه ولیکي. البته دا یوه طریقه ده چې ماشومان له دې څخه منع کوي چې له تختې یا کتاب څخه یوازې نقل و کړي.
  - ماشومان دې ته وهڅوی ترڅو له خپلو تصوراتو څخه کیسې ولیکي، ددې په عوض چې هغوی دې ته وهڅول شي چې له کتابونو څخه کیسې رانقل کړي. د ژوند د پروسې په لیکلو کې ددې امکان شته چې املايي یا ګرامري غلطې وشي خو د وخت په تیریدو سره دغه نیمګړتیا رفع کیږي.
- د صحیح لیکلو لپاره ښه طریقه ډېره مطالعه کول دی. او هر څومره چې ماشومان د خپلو تصوراتو په باب زیات ولیکي هغومره دوی دې ته هڅول کیږي چې ډېر لوستل وکړي. خو باید په یاد ولرو چې له کتابونو څخه نقل کول نه شي کولای املا او ګرامر تصحیح کړي. په هغه وخت کې چې ماشومان د نورو

کيسې رانقل کوي، غلطې گانې يې لږې وي. خو بايد په ياد ولرو چې که دوی له خپل ځان څخه څه وليکي، بنايې چې غلطې گانې موجوده وي.

12. د فکر کولو او د ستونزې د حل د لارې د پيدا کولو لپاره د ماشومانو هڅول

ماشومان بايد د ستونزې د حل لارې د پيدا کولو لپاره وهڅول شي. ښوونکي بايد ماشومان د فردی طرز فکر لپاره و هڅوي او بيا له هغوی وپوښتي چې خپل افکار او نظريات د ليکلو، ډرامې او يا رسم کولو په ذريعه بيان کړي.

13. احساس وکړي چې هغوی ته د خلکو په څېر درناوی کيږي

ماشومان تر ځوانانو واړه دي لکن دواړه يو ډول انسانان دي. که وغواړو چې ماشومان بايد نورو خلکو ته احترام وکړي لومړی دوی بايد خپله د محترم شميرل کيدو خوند وويني، ترڅو دوی بيا نورو ته احترام وکړي.

د ماشومانو احترام کول په دې مفهوم نه دی چې هغوی پريږدو هر څه چې يې زړه غواړي ويې کړي. بلکې برعکس ماشومانو ته احترام کول په دې مفهوم دی چې هغوی ته بايد غور ونيول شي، خطاوې يې په حوصله اصلاح شي او هغوی ته وخت ورکړای شي چې خپل نظريات او افکار په آزاد ډول بيان کړي. ماشومانو ته احترام کول ددې اړتيا پيدا کوي چې هغوی ته دندې ورکړای شي (9 فقری ته مراجعه وشي) او په هغوی خپل ځانې درناوي ته وده ورکړی شي او هغوی نورو ته په احترام کولو مجبور کړو او د هغه په باب درس ورکړو.

14. ټولگي د ماشومانو لپاره د يوه ځانگړی ځای په څېر

ټولگي د هغو پرنسيپونو پر بنياد چې په دې رساله کې يې ذکر وشو، هغو ځايونو ته ويل کيږي چې ماشومان هغو ته د خپل ځان لپاره د ځانگړو ځايونو په سترگه گوري ځکه داسې ځای د هغوی ته د زده کړې اسانتيا او مصئونيت په عملي ډول تياروي. دا بايد داسې ځايونه وي چې ماشومان په هغو وياړ وکړي. هغوی بنيادي احساس وکړي چې ټولگي په هغوی پورې تعلق لري، او ښوونکي داسې کسان دي چې د هغوی خبرې اورې، له هغوی سره مرسته کوي ترڅو زده کړه وکړي، کشف وکړي او خپل چاپيريال وپيژني.

ټولګي بايد داسې ځای وي چې هلته:

1. ماشومان د هوساینې احساس وکړي.
2. ماشومان په هغو مقرراتو وپوهیږي چې وضع شوي دي ځکه چې هغه ګټور دي.
3. ماشومان عملي کارونه، چارټونه او ډرامې طرح کوي او له هغو ګټه پورته کوي.
4. هلته چارټونه او نور کومکي درسي مواد موجود وي.
5. ټولګي پاک او ستره وي او ماشومان د هغوی د پاکۍ مسؤل وي.
6. هلته کافی تازه هوا او روښنایي موجوده وي.
7. مواد داسې ترتیب شوي وي چې دواړه ښوونکي او ماشومان له هغو څخه ګټه پورته کړي.
8. ماشومان د ټولګي د نظافت او پاکۍ په باره کې یو له بل سره معلومات او تجربې شریکوي.

ګروپي کار- له یو بل څخه د زده کولو له لارې فعاله زده کړه

د دريو (رقابتي، انفرادي او تعاوني) ټولګيو مقایسه

رقابتي ټولګي

دغه ډول ټولګي تر ټولو ډېر څرګند او ټولو ته اشنا دي، ځیرک شاګردان تل له ځان څخه دا پوښتنه

کوي، زما رقیب څوک دی؟ څوک باید په ځمکه پرې باسم، چې زه یې وګټم او ..... په دې ټولګي کې زده

کوونکي ددې په ځای چې نور ټولګیوال د خپلو دوستانو او طرفدارانو په څیر وګڼي، هغوی ته په داسې سترګه

ګوري چې ګوندې د دوی د پرمختګ په لار کې خنډ دی.

دغه ټولګي د بایلونکي ګروپ لپاره یعنې د متوسطو او وروسته پاتي زده کوونکو لپاره ډېره ګرانه ده،

ځکه هغوی د خپلو ځانونو لپاره د پرمختګ امکان نه ویني، خپل ځانونه بایلونکي ورته ښکاري او ورځ په ورځ

یې په خپل نفس باندې باور کمیري. دغه ټولګي د ځیرکو شاګردانو یا وړونکي ګروپ لپاره هم ډېر په زړه

پورې نه دی ځکه هغوی تل په دې اندیښنه کې وي چې مبادا نور میدان ورڅخه یو نه سي. او له دې نه علاوه

دغه ګروپ په نورو زده کوونکو کې ډېر محبوبیت نلري. لیکن رقابتي ټولګي همیشه بد نه دي. ځینې وختونه

رقابت د زده کوونکو لپاره خوند او پاریدنه له ځان سره لري. خو کله چې زده کوونکي له یو بل سره په رقابت

کې اچوی لاندنیو ټکو ته پاملرنه وکړي:

1. هغه زده کوونکي په رقابت کې سره واچوي چې تقریباً یو شاته توانایي ولري؟
2. د ګټونکو شمیر د امکان تر حده پورې لوړ بوزی.
3. د رقابت څخه د خوند اخستلو او د کار په ګړندیتوب کې د بدلون لپاره کار واخلي.

انفرادي ټولګي

په دې ټولګي کې هر زده کوونکی په یوازېتوب کې کار کوي او ددې اندیښنه نه وي چې بل څوک ددې باعث وګرځي چې بېکاره یې وښيي. هغو په یوازېتوب او په خپل ګړندیتوب سره کار کوي او له نورو زده کوونکو سره ډیر سروکار (تعامل) نلري او زده کوونکي له یو بل څخه د مرستې تمه نلري.

تعاوني ټولګي

په دې ډول ټولګي کې زده کوونکي له یوه بل سره تړلي دي. په دې پوهیږي هر وخت چې مرستې ته ضرورت پیدا کړي داسې څوک شته چې ورسره مرسته وکړي او دغه څوک کیدای شي د دوی ټولګیوال وي. ددې ټولګي شعار دادی: ((ټول سره یو ځای خلاصون مومو یا ټول سره یو ځای غرق کیږو)) دغه ټولګي لاندې ځانګړتیاوې لري:

د ګروپ هیڅ غړی نه شي کولای په یوازې توګه بریالی شي مګر که ټول په یو ځای بریالیتوب ته رسیږي. هر شخص د خپلې زده کړې مسؤل دی او حق نلري چې په ګروپ کې بې کاره پاتې شي. ددې لپاره چې ښوونکي په دې کار کې بریالی شي لاندې دري ټکي باید په پام کې وساتي:

1. د اشخاصو چلند باید په ګروپ کې په نظر کې وساتي.
2. د هغو ټولنیزو مهارتونو پایلې چې شاګردان یې په کار وړي. هغوی ته ووايي. او په دې کې مرسته ورسره وکړي چې له دې مهارتونو څخه زیاته ګټه پورته کړي.
3. یوازې په لازم وخت کې د ګروپ په کار کې مداخله وکړي.

ګروپي کار څنګه پیل کړو؟

لومړی له شاګردانو څخه وغواړي، په دې باب فکر وکړي چې له نورو څخه یې څه شی زده کړي دی او یایې د نورو په مرسته کوم کار سرته رسولی دی، یایې د چا ستونزه حل کړي ده. فکر وکړی چې له نور سره د ګډ کار خوند په یاد راوړي او بیا لاندنیو پوښتنو ته ځواب ووايي:

1. گروپونه خو کسيزه وي؟
2. کوم زده کوونکي يو ځای سره کار وکړي؟
3. چيرې کار وکړي؟ کومو وسايلو ته اړتيا لري؟

د گروپونو د اشخاصو شمير:

- په لومړی او دويم ټولگي کې ۲ - ۳ کسيزه
- په دريم او څلورم ټولگيو کې ۳ - ۴ کسيزه
- په لوړو ټولگيو کې ۴ کسيزه.

ليکن په ۴ کسيزه گروپ هغه وخت کار پيل کړي چې کله ډاډ پيدا کړی چې هغوی د گروپي کار په مفهوم پوهيږي.

۲. کوم زده کوونکي بايد له يو بل سره کار وکړي؟ گروپ معمولاً بهتر کار کوي. ليکن مهمه داده چې زده کوونکي زده کړې چې له هر چا سره يو ځای کار وکړي.

۳. چيرې کار وکړي او کومو وسايلو ته ضرورت لري. د گروپ د کار ځای ښوونکي او زده کوونکي يو ځای ټاکي. د وسايلو تهيه کول د گروپ په غاړه واچوی په دې شرط چې گروپ يې وکولای شي.

د ټولگيو درې ډولونه معرفي کوي: رقابتي، انفرادي او تعاوني ټولگي. گډون کوونکي د هر يوه ټولگي په ځانگړتياوو (مثبت او منفي ټکي) يو له بل سره خبرې کوي او لاند نيو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي:

1. دغه شعار په کوم ډول ټولگي پورې اړه لري: که ته يې وگټې زه يې بايلم، که زه يې وگټم ته يې بايلې.

2. د دوو نورو ټولگيو لپاره تاسې شعارونه ولېکي.

3. له رقابتي ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

4. له انفرادي ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

5. له تعاوني ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

6. ايا رقابت په ټولگي کې تل بد دی؟ توضيح يې کړی؟

د ښوونکو لپاره مشورې :

1. د رقابتي، انفرادي او تعاوني ټولگيو څخه د هر يوه ټولگي په ځانگړتياوو (مثبت او منفي ټکي) يو له بل سره

خبرې وکړي او لاندنيو پوښتنو ته ځوابونه ورکړي:

7. دغه شعار په کوم ډول ټولگي پورې اړه لري: که ته يې وکتې زه يې بايلم، که زه يې وکتيم ته يې

بايلي.

8. د دوو نورو ټولگيو لپاره تاسې شعارونه ولېکي.

9. له رقابتي ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

10. له انفرادي ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

11. له تعاوني ټولگي څخه کوم ډول زده کوونکي گټه پورته کوي؟

12. ايا رقابت په ټولگي کې تل بد دی؟ توضیح يې کړی؟

د دزه کوونکو پیژندنه

د ماشوم وده (د زیږیدو له وخته څخه):

د ماشوم پر وده باندې مؤثر ټولنیز او طبیعي عوامل

1. که چېرې دانې وکرلی شي او اوبه ورته ورکړی شي، په خپله وده کوي. دغه دانه (چې وروسته به ګیا ځینې جوړه شي) د یوه داخلي پلان او نقشې لرونکې ده چې د ودې خصوصیات ټاکي.
  2. ماشومان هم د یوه داخلي پلان او طرحې له مخې، چې خدای پاک (ج) دوی ته بخښلی دی، وده کوي. د ودې دغه داخلي طرح او پلان نه داچې جسمي دی، بلکې رواني هم دی. له دې سره-سره چې ډېر ماشومان په صحي شکل نړۍ ته راځي، د دوی ذهن او روان د وخت په تیریدو سره نمو کوي.
  3. که چېرې د نبات د ودې په وخت کې کومې موانع پیداشي د هغه ونه کږیږي، نو په همدې توګه که د یوه ماشوم د طبیعي ذهني او رواني ودې په مخکې موانع پیداشي، له ذهني او رواني اړخه کمزوری راځي.
  4. هغه ماشوم چې په یوه متوازنه فضا او محیط کې وده وکړي د یوه غښتلي او قوي بوتې په توګه راځي، یو معتدل، متعهد، غښتلی، مهربان او له نورو سره مرسته کوونکی منځ ته راځي.
  5. هغه ماشوم چې په یوه ناسالم (ناموزون) محیط کې چې له رواني غوښتنو سره برابر والی نلري، لکه بوتې چې کور شین شوی وی، وده وکړي، یو جاه طلب، باور نه لرونکی، بدبین او ناموزون شخصیت ځینې جوړیږي.
- د لویانو د سلوک ځینې نمونې چې د ماشومانو سالمه وده ګټور ډولای شي، په لاندې توګه دی:
    - سپکې سپورې او جزا ورکول (د ساده او طبیعي اشتباهاتو لپاره).
    - د ماشومانو سره له حده زیاته مرسته کول، په خاصه توګه ډېر واړه ماشومان او دوی ته وخت نه ورکول چې پر خپله دوی د تجربې له لارې کوښښ وکړي چې څه زده کړي.
    - په ډېره تندی انتقاد ورباندې کول (غیر ضروري اوله حده زیات).

- بې موردې رټل کول.
- وهل او ټکول.
- ماشومانو ته ددې وخت نه ورکول چې په خپله دوی تصمیم ونیسي او همدارنگه د دوی شخصیت او رایې ته ارزښت ورنه کړل شي او درناوی یې ونه شي.
- ماشومانو ته د پوښتنې اجازه نه ورکول.
- د ماشومانو څخه دا هیله کول چې یوازې د کتلو، اوریدلو او ویلو پواسطه زده کړي او په ځکه کار کې د برخې اخستلو د پاره وخت نه ورکول.
- د لویانو ځینې کړنې (سلوک) چې د ماشومانو د ودې مرستندوی واقع کیږي.
- په دې عقیده پیداکول چې د غلطیو کول د ودې او رشد کولو طبیعي برخه جوړوي.
- ماشومان پریردی چې خطاګانې وکړي او له هغو څخه زده کړه وکړي.
- د ماشومانو پوښتنو، نکلونو، او تبصرو ته پاملرنه کول.
- ماشومانو ته وخت ورکول او دا په دې معنی چې پر دوی باورکول دي.
- ماشومانو ته د ګټورو کارو سپارل چې دوی یې سرته ورسوي. ماشومان په خپله د کارونو او لوبو سرته رسولو څخه ښه زده کړه کوي.

د ماشوم د ودې طبیعي مرحلې

د ماشومانو د جسمي ودې سره یو ځای، ذهن، روان، سلوک، رفتار او د هغو ضرورتونه هم بدلون او وده کوي.

د ماشومانو د ودې مرحلې کولای شو په لاندې توګه صنف بندی کړو:

1. د زیریدو څخه تر شپږ کلنۍ (0-6).
2. د شپږ کلنۍ څخه تر 12 کلنۍ (7-12).
3. له 12 کلنۍ څخه تر 18 کلنۍ (13-18).

دغه صنف بندی ددې لپاره سرته رسیدلې ده چې ماشومان په پورتنیو هرې یوې مرحلې کې د ضرورتونو او علاقمندیو له اړخه توپیر لري.

اول: د زیږیدو څخه - 6 کلنی (د ښوونځي څخه منځ کې عمر)

نړۍ د یوه نوي پیدا شوي ماشوم لپاره او ماشوم د نړۍ لپاره نابنده وي. نو ددې لپاره چې د خپل ځان او د چاپیریال د شیانو درک وکړي، د نوي پیدا شوي ماشوم ذهن او روان مادي او فزیکي نړۍ ته پام وي. غواړي چې هر شی لمس کړي، هر کوچني شي ته پاملرنه کوي، او د شیانو د رنگونو او شکلونو په برخه کې زده کړه کوي. او د خپل ځان په هکله زده کړه کوي، نو له دې کبله جسمي فعالیتونو ته ضرورت لري. یو ډېر بسیط کار، په تکرار سرته رسولو سره زده کوي. د شیانو ترتیب کول یې خوښیږي او په شیانو کې یې بدلون نه خوښیږي. ماشومان په دې عمر کې په عمومي توګه سلیقه او نظم رعایت کوي. ځکه دوی پخپله کوچني نړۍ کې نظم ته اړتیا لري. ماشومان په دې مرحله کې د کور د کارونو (هغه کارونه چې لویان یې کوي) په سرته رسولو خوشحاله کیږي. ددغه ډول کارونو سرته رسول د ماشوم له ذهني، رواني او جسمي ودې سره مرسته کوي.

ډېر غواړي یوازې کار وکړي، او یوازې لوبې وکړي. د ماشوم فکر کول په دې مرحله مستقیم او ساده وي. د ساده او لنډو جملو کارول یې خوښیږي او د شیانو د نومونو د پوهیدلو شوق لري په دې مرحله کې د ماشوم ذهن ډیر حساس وي او ډېرې کلمې د دوو کالو په اوږدو کې نسبت ټول عمر ته زده کوي.

دوهم: له 6 - 12 کلنی (د ښوونځي د لومړۍ دورې عمر)

په دې مرحله کې ماشوم د نړۍ مادي او فزیکي اشنایي محسوس وي او جسماً غوښتلی شوی وي او په اسانۍ سره تفاهم کولای شي. ذهن یې د لویې نړۍ لور ته راګرځي. جسماً او ذهناً له پلټنې (تجسس) سره مینه لري او د هر شي سره مینه پیدا کوي. دده ذهن د شیانو، درک کولو او پیژندلو ته تیار وي. په ذهن کې یې زیات خیالونه (تصورات) را پیدا کیږي، د نکلو او قصو څخه خوند اخلي. غواړي د لرې او نږدې شیانو د فعالیتونو په څرنگوالي پوه شي. هغو شیانو په هکله، چې پخوا یې نه وي لیدلي او نه یې لمس کړي دي، تر ډیره حده زموږ د خیالونو (تصوراتو) څخه زده کړه کوي، په دې چې وهڅول شي او ذهن یې په خوځښت راغلی وي. مهمه نکته داده چې ماشوم باید د چاپیریال د شیانو او نړۍ سره مینه دار کړای شي.

په دې مرحله کې ماشوم ډېر پلټونکی وي او کوبښن کوي چې سم او ناسم مفاهيم وپيژني. همدغه ده چې داسې ارزښتونو ته، لکه عدالت او اخلاق، په خپل ځان کې وده ورکړي. که چيرې په دې مرحله کې يو ماشوم د بې عدالتي او بې انصافي سره مخ شي، هغه د ښو او بدو (صحيح او غلط) په توپير کولو کې ورکيري او په ده کې د گنگس کيدو احساس وده کوي. هغه ماشومان چې عمري يې د 16 او 12 کلونو تر منځ وي، د رسمي او سالمې ارادې د ودې په غرض د آزادۍ او عمل ټاکلو ته ضرورت لري. البته محدوده آزادي د شخصيت د ودې په غرض چې پر هغه کې بايد د غلطۍ کولو او ټاکلو حق ماشومانو ته ورکړل شوی وي. په دې مرحله کې ماشومان په پراخه پيمانه د ټولنې او نړۍ په باره کې زده کړه کوي او ډير اجتماعي وي. نو له دې کبله د دوستان او هم همخولې ماشومان ډېر ارزښت ورته لري، چې له دوی سره يو ځای کار او لوبې وکړي. ماشومان په دې مرحله کې خپل گروپونه لکه يوه ټولنه داسې گڼي. يو له بل سره د خبرو کول زده کوي او په دې ترتيب د بشري ټولنې جز گرځي.

دریم 12-18 کلنۍ پورې (د ښوونځي د ثانوی دورې عمر)

ددغه عمر ماشوم له ماشومتوب څخه د تنکۍ ځوانۍ مرحلې ته د اخليزۍ دده ذهن د ژوند د عملي مسایلو سره لکه د مزد په بدل کې کار کول او د ټولنې، د کړو وړو، رفتار او نورو سره مخامخ کيږي. د ماشوم د جسمي ودې سره په يوه وخت کې ذهن هم وده کوي. کله-کله په ويره او وارخطايي هم اخته کيږي. اړينه ده چې د ماشوم په دې مرحله کې د اخلاقو او روزنې خاص حدود وټاکل شي مثلاً د درناوي، سلوک او يو بل سره د برخورد ساحه يو ډېر مهم او ضروري کار ددې مرحلې لپاره دغه ده، چې ماشوم کار کولو ته وگمارل شي او د مالي عايداتو د لاسته راوړلو سره اشنايې، ترڅو د يوه مستقل شخصيت په توگه قدم پورته کړای شي. په دې مرحله کې ماشوم ته بايد ډېر مسؤليتونه وسپارل شي او له ده سره دی د يوه ځوان په شان عمل وشي، چې توانايي يې د يوه ماشوم څخه ډېره زياته ده.

- د يادونې ورده چې دا مرحلې او عمر عام دی او ممکن په ټولو ماشومانو باندې په دقيقه توگه عملي نه شي، اما په مجموع کې هر ماشوم له دې مرحلې څخه تيريري. هر ماشوم له هغې مرحلې څخه چې ذهن يې په مادي نړۍ متمرکز وي، يوې داسې مرحلې ته چې ذهن يې پلټونکی وي

او غواړي چې د بهرنۍ نړۍ څخه په پراخه توګه معلومات ولري، وده کوي. یو ځوان غواړي چې پوه شي چې له ده څخه لرې او ده ته نږدې نړۍ څنګه فعالیت کوي او دده ځای په هغه کښې څه شي دی او تلوسه لري ټولنه کې یو مستقل شخصیت شي.

- د ښوونکي لپاره ډیره مهمه ده چې د یو ماشوم لپاره په هره مرحله کښې چې وي د فعالیت زمینه برابره کړي. ترڅو په طبیعي او سالمه توګه وده وکړي. لکه څرنګه چې خدای پاک هر چاته د ودې او نمو وړتیا بڅښلې ده نو له دې کبله باید زیار وباسو ترڅو هر ماشوم لکه غښتلې ونه مستقماً وده وکړي، نه د یوې کړې او کمزورې ونې په شان.
- اوس نو د ښوونکو په څیر باید له ځانه وپوښتو، چې څرنګه کولای شو چې د تدریس طریقه او له ماشومانو سره خپل برخورد ګټور کړو. اوس چې د هرې مرحلې په ضرورتونو پوهیږو، څرنګه کولای شو چې د ماشومانو او زده کوونکو د ودې په سالمیتیا او لابنه والي کې مرسته وکړو؟

د ماشومانو د زده کړې اړتیاوې او د ودې د مرحلو ځانګړتیاوې

عمر	ځانګړتیاوې	نتیجه محوره اړتیاوې او سلوک	د تدریس د طریقي تنظیمول او د هغه متقابل اثر
۵-۶	حواس ډیر حساس وي او زده کوونکی له مادي او فزیکي نړۍ څخه زده کړه کوي.	هر شی ورته نا اشنا دی، ماشوم هر هغه شي ته چې لاس یې ورسیري لمس کوي یې، هغه ته د لاس رسیدلو لارې زده کوي، هر شي په جدي توګه ترکټې لاندې نیسې، هر کوچني شي ته پاملرنه کوي.	فزیکي چاپیریال باید محفوظ وي، ترڅو ماشوم پلټنه وکړای شي. د ماشوم حرکتونه باید محدود نه شي. ماشوم ته دط د لوبو شیان ورکړل شي ترڅو پر هغو لوبې وکړي او هغه شیان چې تودوالی، لنډوالی، رنگ، غبر او بوی ځینې محسوس شي باید ورته ورکړل شي.
	د ژبې زده کړه وده کوي.	ماشوم په طبیعي توګه کلمې زده کوي اما ډېر اوږده توضیحات یې نه خوښیږي هغه غواړي چې د شیانو نومونه وپېژني	په هره اندازه چې امکان ولري له ماشوم سره خبرې وشي او کتاب او نور ورته وویل شي.
	د ساتنې، آرامۍ او امنیت احساس ته اړتیا لري.	ماشوم بېرته د شیانو ځای په ځای کولو د تنظیم او ترتیب څخه خوند اخلي او د چاپیریال بدلون ته خوشحاله کیږي.	زیار مه باسی چې د ماشوم په چاپیریال کې بدلون راولی. د ماشوم چاپیریال (ټولګي، کور) پاک او منظم وساتي.

	هغه وخت هغه زده کړه کوي چې په خپلو لاسونو يې درسره کړي.	ماشوم په کور يا ښوونځي کې د کار په سرته رسولو خوشحاله کيږي که چېرې کوچنۍ مسؤليت ورتړ غاړې شي په سرته رسولو يې خوشحاله کيږي.	د ماشوم لپاره د کار محيط او زمينه برابره کړي، ترڅو د اشتباهاتو په کولو سره زده کړه وکړي، بېله دې چې ورته بد وويل شي.
	د کړنې په تکرار سره زده کړه کوي.	ماشوم يو عمل څو واره تکراره وي او ډېر لږ د سترتيا احساس کوي.	ماشوم پريږدي چې يو عمل څو، څو واره تکرار کړي او په پلټنه کې يې لاس وهنه مه کوي.
۱۲-۶	خيال او تصور يې ډير قوي وي.	د نکلونو او ډرامو اورېدلو له لارې ښه زده کړه کوي.	ښوونکي دې خپل درسونه د نکلونو په شکل ترتيب او بيان کړي. که امکان ولري ماشوم ته دې د قصې ويلو اجازه ورکړل شي.
	ډير ټولنيز وي او له دوستانو سره يې اړيکې ډيرې مهمې وي.	گډ کارونه يې ډېر خوښيږي او يوازې کار يې نه خوښيږي.	ښوونکي دې گډ کارونه په خپل درس کې زيات کړي او ماشومانو ته دې وخت ورکړل شي چې په گروپي توگه فعاليت اجرا کړي.
	ذهن يې وده کوي، ترڅو ډيره پراخه نړۍ وپيژني او غواړي چې توضيحات او دلايل واوري.	ماشوم څيرک او پلټونکي دی او دې ته تيار دی چې هر شى پيدا کړي. که چېرې وهڅول شي نو د زده کړې بشپړتيا لري (خو ډير وخت د ماشومانو له دغه توان څخه لږه گټه اخستل کيږي).	ښوونکي هغه څه چې درس ورکوي بايد له هغو سره مينه ولري او د ماشومانو د مينې پيدا کولو لپاره بايد د هغوی ترمنځ ازاد رقابت رامنځ ته کړي.
	د مادي نړۍ د پيژندنې لپاره يې ذهن او جسم ځواکمن شوی وي.	ضرورت لري او فکر کول زده کوي. مادي او فزيکي شيانو محسوس والې لوړ گټي او غواړي ازادانه او خپلواکه پلټنه وکړي.	ښوونکي دې له ټولگي څخه د باندې ماشومان د تحقيقي کارونو لپاره وگماري (په چاپيريال يا د ولس په منځ کې، په ټولنو او سازمانونو کې)
	د سم او ناسم په اړه قوي احساس لري.	ضرورت لري ترڅو په اصولو او قواعدو او د هغو په دليلونو باندې پوه شي. غواړي چې له ده سره نيکه رويه او سلوک وشي او د ښو او بدو د ټاکلو په برخه کې حق ورکړل شي.	ښوونکي دې په اصولو او ضوابطو بحث وکړي. له ماشومانو سره په سلوک او رفتار کې بايد ډېر محطاط وي په ټولگي او په ټولنه کې دی د قضات کولو ښه نمونه مثال راوړي او د زده کوونکو لپاره دې د ښو او بدو د ټاکلو او تصميم

			نیولو وخت برابر کړي.
۱۲-	د ځوانی په لورې تحول	ډېر احساساتي کيږي، سلوک او رفتار یې نیم کړی وی، جدل او بحث کوي او په عین حال کې ډاډه نه وي.	ښوونکی او الدین باید حوصله ولري او په عین وخت کې د اخلاقو، سلوک، ښوونې او درناوي په برخه کې محکم او مشخص حدود وضع کړي.
۱۸	کوي.		
	پر ځان متکي کیدلو او د کار کولو پر لوري تحول پیدا کوي.	په ځینو وختو کې د دوی په کار کې د لویانو لاس وهنه پرې بڼه نه لگيږي او په قهر کيږي	ښوونکي او والدین باید زده کوونکي ته مسؤلیتونه ورکړي. د ژوند عملي درسونه دی دوی ته بیان کړي. ښوونکي د زده کوونکو شخصیت ته په درنه سترګه وګوري او له هغو سره د لویانو په شان رفتار وکړي.

د ښوونکو لپاره مشوره:

لومړی مثالونه ولولئ او بیا له ښوونکو څخه وپوښتی چې که لویان د ماشومانو د ودې مرحلې ونه پیژني

د ماشومانو په وړاندې د هغوی عکس العمل او چلند به څنگه وي؟

بیا پخپلو منځو کې بحث وکړئ چې دوی مخکې د ماشوم د عمر او حالت په هکله څنگه فکر کاوه او له

ماشومانو سره یې څنگه چلند کاوه. دغه راز په دې باب چې کله دوی د عمر په بېلابېلو مرحلو کې د ماشوم

اړتیاوې وپیژندلې، د هغوی په چلند کې څه بدلون راغی؟

لومړی مثال: (یو پنځه کلن ماشوم د بوتونو د بندونو په تړلو ډېر وخت باسي):

د ماشوم داروا پیژندنې له درک څخه وروسته:

ښوونکی دڅو دقیقو لپاره بې صبرانه انتظار باسي، بیا ماشوم مخ او لاسونه شاته اړوي او پخپله د بوتونو د بندونو

په بندولو پیل کوي. ښوونکی فکر کوي چې له ماشوم سره یې مرسته کړې ده، خو په حقیقت کې هغه ماشوم له

زده کولو څخه منع کړي دی. هغه پیغام چې ماشوم ته رسیدلی دی دادی: ((ددې کار له سرته رسولو څخه

عاجز پاتې شوی دی)).

د ماشوم د اړتياوو له درك او پيژندنې څخه وروسته:

ښوونكي انتظار باسې چې ماشوم د بوټونو بندونه پخپله وتړي. او پخپله په چپه خوله انتظار باسي ترڅو ماشوم د بوټونو بندول پخپله زده كړي. په دې ډول ماشوم د برياليتوب احساس كوي او پخپل ځان باندي يې وپيا او اعتماد زياتيږي. كه ماشوم د بندونو په تړلو بريالى هم نشي، تر هغو چې ماشوم مرسته نه وي ځيني غوښتي، ښوونكي يې كومك ته نه ورځي.

دويم مثال (د څلورم ټولگي ماشومان)

(د څلورم ټولگي ماشومان چې نهه كلن دي، تل په خپل منځ كې خبرې كوي. يو ځاى كار كوي او د يو بل پوښتنو ته ځوابونه وايي)

د درك او پيژندنې څخه مخكې:

ښوونكي فكر كوي چې زده كوونكي په ټولگي كې شوخى كوي او شور يې جوړكړي دى. په مكرر ډول هغوى ته په لوړ آواز امر ورته كوي چې چپه خوله شي، له يو بل سره مطالعه ونكړي، خبرې و نكړي او هر څوك يوازې كار وكړي.

له درك او پيژندنې څخه وروسته:

ښوونكي درسونه داسې ترتيبوي چې زده كوونكي (له ۶ - ۱۲ كلن) زياتره په گروپي كارونو (په گډ كار) كې مصروف شي. په نتيجه كې ماشومان د گروپي كارونو له اجرا څخه په ښه ډول زده كړه كوي.

دريم مثال (د پنځم ټولگي زده كوونكي):

د پنځم ټولگي زده كوونكي چې لس كلن دى، د تاريخ د مضمون د لوستلو په وخت كې ډير سترى معلوميري.

د پيژندنې او درك څخه مخكې:

ښوونكي په غوصه كيږي او په شاگرد چڼغى وهي يا هغوى وهي ټكوي. د ويرې او سپكاوي په ذريعه زده كوونكي دې ته اړ باسي چې درس ته پام وكړي.

د ماشومانو د علاقې او ذهني ودې له درك څخه وروسته:

ښوونكې پوهيرې چې زده كوونكي (۶ - ۱۲ كلونو په منځ كې) اړتيا لري چې خپل تصورات او خيال په كار واچوي، نو د تاريخ د مضمون درسونه د خوندورو كيسو په شكل تشرېح كوي او زده كوونكو ته ددې امكان وركوي چې د كيسو د قهرمانانو نقش ولوبوي او ددې لپاره چې د زده كوونكو تخيل نور هم په كار واچوي له هغوی څخه پوښتنې كوي چې د كيسې پاتې صحنې به څنگه وي.

څلورم مثال (شپږ كلن ماشومان او په ليكلو د گوتو ماتول) يو شپږ كلن ماشوم په ډېر تكليف د هيجا توري درست ليكي.

له درك او پيژندنې څخه مخكې:

ښوونكې فكر كوي او بلكې ماشوم ته وايي چې ډېر سوکه دی. ماشوم مجبوروي چې په مكرر ډول عين توري په كتابچې كې په پنسل سره وليكي (سره له دې چې دغه ميتود له ماشوم سره په زده كړه كې مرسته نه كوي). ماشوم بيا بيا غلطې تکراروي او په عين وخت كې كوشش كوي پنسل په صحيح شكل په لاس كې ونيسي.

د ماشوم د اړتيا وو له درك څخه وروسته:

ښوونكې ماشوم له ټولگي څخه بهر بيايي او ورښيې چې څنگه كولاى شي په ځمكه په لاس ليكل وكړي، په ځمكه د يوه توري ليكل داسې ورښيې چې دهغه گوتې په كار ولويږي. ښوونكې يوه لوي ماشوم ته وايي چې يو توري په گوتو د ځمكې په مخ وكاري. وروسته وړوكی ماشوم له هغه څخه پيروي كوي او د گوتو په ذريعه په ځمكه ليكل كوي. په دی ډول ماشومان زده كوي چې څنگه په گوتو سره د ځمكې پرمخ توري وليكي.

بل ځل (ښايې له څو ورځو وروسته) ښوونكې ماشوم ته و ښيې چې څنگه ليكل كيږي. ماشوم د څو ورځو لپاره د هغه مشق كوي. وروسته له هغه چې ماشوم په دې كار كې بريالی شو، په كتابچې كې دپنسل سره په ليكلو پيل كوي.

پنځم مثال (۱۱ كلن ماشوم او څيركتيا):

يو ۱۱ كلن ماشوم په ټولگي كې ډيرې افاقي پوښتنې كوي چې د كتاب د متن څخه بهر وي، دمثال په توگه د ځمكې د كړي، اسمان، نورو ملكونو او كليو په باره كې پوښتنې كوي.

له درک او شناخت څخه مخکې:

ښوونکی یې حوصلې کیري او ماشوم ته په غوصه کیري. فکر کوي چې ماشوم بې ځایه مزاحمت کوي او بې ادبه دی. په غوصې سره ماشوم ته وایي چې نور دې پوښتنې نه کوي او یا د هغه پوښتنو ته ځواب نه وایي، خصوصاً په هغه صورت کې چې سوالونو ته ځواب ونلري.

د ماشوم دڅیرکتیا له درک او پیژندنې څخه وروسته:

ښوونکی د ماشوم پوښتنو ته په ښه طریقه ځواب ورکوي. پردې برسیره هڅه کوي چې داسې کتاب پیدا کړي چې پکښې د دنیا نقشه وي، او شاگرد ته یې ورکوي چې پخپله یې ووايي. (که دغه ماشوم یا نور ماشومان دلچسپي ولري). که ښوونکی کوم بل څوک وپېژني چې پوښتنو ته ځواب لري، هغه سړی یوه ورځ د ښوونکي په څیر ټولگي ته رابولي. که ښوونکی په پورته ذکر شوي میتود کې بېرته پاته شي او نور وسایل ونلري، بیا هم ماشوم مه نا امیده کوي، بلکې هغه دې ته هڅوی چې پوښتنو ته ادامه ورکړي. البته په هغه څه چې ښوونکی نه پوهیږي له ځان سره یې باید ولیکي او تل د هغو په ځوابونو پسې لټه وکړي.

په ښوونځي کې دزده کوونکو ستونزې

په دې کې شک نشته چې کله ماشومان د خپل خواږه کور څخه یو نا آشنا ځای ته چې ښوونځی نومیږي راشي، نو ډیرې ستونزې او اړتیاوې به لري. د وړکتون رواج خو زموږ په هېواد کې نشته او د اوسنیو حالاتو په نظر کې نیولو سره په نژدې راتلونکي کې ددغه ډول اسانتیاوو امکان هم کم بریښي. نو کله چې ماشومان په لومړي ځل یو نا آشنا ځای ته چې ډیر محدودیتونه پکې وي، مقررات، نوي خلک او نوي آمران ولري، ډارېږي او ورخطا کیري. ځینو به شاید په جومات کې زده کړې وي، ځکه زموږ دکلیوالی او سیدونکو لپاره په جومات کې زده کړه (ترښوونځي مخته) دورکتون بدیل گڼل کیدای شي، خو امکان لري ټولو ماشومانو په مسجد کې زده کړه نه وي کړي.

د ښوونکي مسؤلیت

مهمه خبره داده چې ښوونکي د زده کوونکو په دغه ډول اړتیاو خبر وي او په نظر کې یې ونیسي . برسیره پردې ښوونکی باید په دې هم پوي وي چې مختلف زده کوونکي د دغو اړتیاوو له اړخه متفاوت وي.

ښوونکی باید د امکان تر حده خپل زده کوونکي او د دوی اړتیاوې او وړتیاوې وپېژني.

تر ټولو مهم کار چې ښوونکی یې باید وکړي هغه په ماشومانو کې د ویرې له منځه وړل او یا کم تر کمه کمول دي. په دې کار سره به زده کوونکي ددې جرئت پیدا کړي چې د خپلو ستونزو او اړتیاوو په اړه مرسته وغواړي او یا یې پخپله د حل کولو کوښښ وکړي، نه دا چې خپلې اړتیاوې له ویرې پټې کړي. ښوونکی همدا راز د زده کوونکو اړتیاوې داسې سره بېلې کړي چې ځینې د ټولو زده کوونکو ګډې وي او د ښوونکي په لارښوونو او یا معلوماتو ورکولو حل کیدای شي. مثلاً زده کوونکو ته د ښوونځي ځای، تټی، د څښلو اوبو او نورو په هکله معلومات ورکړل شي. د زده کوونکو ځینې اړتیاوې کیدای شي ځانګړې مرستې وغواړي. ښوونکی باید ددغه ډول اړتیاوو په هکله لازم تدبیر ونیسي.

تاسې خپل ماشومتوب در په یاد کړي او کوښښ وکړي چې هغه ستونزې چې تاسې د ښوونځي په لومړیو ورځو کې ورسره مخ واست او دا چې تاسې څنګه احساس کاوو ور په یاد کړي ترڅو د نورو ماشومانو حالت درک کړي.

هغه مشکلات چې ماشومان د ښوونځي په لومړنیو ورځو کې ورسره مخ کېږي:

په ښوونځي کې د ماشومانو ځینې ستونزې داسې وي چې د ښوونکي په لږه پاملرنه او مرسته رفع کیدای شي خو ځینې بیا د اوږده وخت زیار ته اړتیا لري.

د ښوونځي په لومړنیو ورځو کېد ماشومانو د ستونزو ځینې مثالونه چې ښوونکي یې په اسانۍ رفع کولای شي په لاندې ډول دي.

له ښوونکي یا نورو زده کوونکو څخه ویره.

له غلطې کولو څخه ویره.

له مقرراتو سره نابلدي.

د مکتب سره نا بلدي.

د اړتیا او ستونزې د بیانولو جرات نه لرل.

په دې نه پوهیدل چې له چا څخه مرسته وغواړي او څنګه.

د انساني ضرورتونو د رفع کولو په هکله معلوماتو ته نه درلودل (اوبه، ټټی، لوره).

د ښوونکی غیر عادلانه چلند- (د زده کوونکو ترمنځ فرق کول).

نابلده وظیفې ورته سپارل کیدل.

له نورو ټولګیوالو څخه وروسته پاتې والی.

د زده کوونکو هغه اړتیاوي او ستونزې چې اوږد مهاله تلاش او د نورو مرستې ایجابوي:

ناشنا محیط (د وخت په تیریدو ورسره عادت کیږي)

د پلار او مور څخه لري کیدل (د وخت په تیریدو ورسره عادت کیږي)

د کتاب او ښوونځي په ژبه نه پوهیدل (د ماشوم مورنۍ ژبه د تدریس له ژبې سره فرق لري)

• ناروغتیا

• بې جرأتي

• په زده کړه کې مشکلات لرل

• د زده کړې خاصې اړتیاوې لرل لکه معلولیتونه

هیچانې اړتیاوې لکه نازولتوب، نااړمتوب، غلیتوب، بې حوصلګي او نور.

دغه ډول ستونزې که رفع نه شي د زده کوونکو په زده کړه او د زده کړې لپاره په تیاری منفي اغیزې کوي.

ځینې منفي اغیزې یې موقتي وي او ځینې یې بیا اور مهاله منفي تاثیرات لري.

ښوونکی باید چې په لومړنیو ورځو کې ددغو ستونزو د رفع کولو لپاره یو څه وکړي. ترڅو چې له یوې خوا

زده کوونکي ښوونځي ته خوشحاله راشي او له بلې خوا په نورو ستونزو دبر لاسی توان پکې پیاوړی شي.

د زده کوونکو سره څنګه مرسته کولای شو چې د دوی اړتیاوې پوره شي؟

په لومړیو ورځو کې د ښوونځي تعمیر او چاپیریال سره د زده کوونکو بلدول لومړی قدم دي ترڅو خپل ټولګي،

د څښلو اوبه ټټی او نور پیدا کړای شي.

ښوونکی د لومړنیو مقرراتو په هکله زده کوونکو ته معلومات ورکړي چې مثلاً د رفع حاجت لپاره هیڅ کوم

ممانعت نشته او فقط د لاس په جګولو سره اجازه ورکول کیږي او نور...

دا هم ډیره مهمه ده چې ښوونکی په خاصه توګه په لومړنیو ورځو کې د زده کوونکو په نسبت داسې فکر وکړي چې دوی په ښوونځي کې د مقرراتو، ځای، چاپیریال، قیوداتو او نورو سره د بلدیډو او مراعات کولو لپاره وخت او پوهیدلو ته اړتیا لري. نو په دغو ورځو کې د ماشومانو هیڅ عمل غلط ونه ګڼي بلکې د زیات زغم څخه کار واخلي او د دوی د هر غلط عمل په مقابل کې دوی ته ښوونه وکړي او د قهر او ګواښ نه ډک چلند څخه ډډه وکړي.

له زده کوونکي سره باید مرسته وشي چې په ځان اعتماد پیدا کړي ځکه چې په ځان باور په اړتیاوو د برلاسی لومړی او مهم شرط دی. زده کوونکی باید ډاډمن او پوهه شي چې د دوی غلطی زغمل کيږي خو دوی باید د غلطیو د اصلاح لپاره زیار وباسي. د زده کوونکو ښه کار باید وستایل شي ترڅو دوی په ځان باوري شي او ځان ته درناوي وکړي او په ټیټه سترګه ځان ته ونه ګوري.

ښوونکی باید اضافي لارښوونې هم وکړي لکه جنګ کول ډیر بد کار دي، که څوک وړی کيږي. نو وچه ډوډي له کوره درسره راوړي او په تفریح کې یې وخورې، ښوونځی دکور په شان وبولی او هر مشکل چې لری ماته یې ووايي او نور.

ډیره مهمه داهم داده چې ښوونکی د زده کوونکو نومونه زده کړي او دوی ته په احترام قایل شي. هیڅ کله باید دوی په بدو نومونو یاد پلار په نوم (مثلاً د فلانی زویه) ونه نوموي.

د ښوونکو لپاره وړاندېزونه او د بحث ټکي:

قدرمنو ښوونکو! تاسې په ګډه سره د لاندې پوښتنو په هکله بحث وکړي:

آیا ستاسې ټول زده کوونکي د اړتیاوو او وړتیاوو له اړخه یو شان دي؟ خپل دلایل ووايي.

تاسې پخپل ټولګي کې زده کوونکي له کومه اړخه او په څو ډولو ویشلای شئ؟

آیا داسې زده کوونکي لری چې په زده کړه کې ستونزې لري؟ ولې دغه ستونزې لري؟ ددغه راز زده کوونکو په اړه څه کولای شئ؟

که په ټولګي کې په لاندې ډول ماشومان ولری:

يو ماشوم د غريبې کورنۍ څخه دی يا سرپرست نلري او مجبور وي چې په کور کې له وخته وروسته کار وکړي او تاسې ته معلومه شوه چې درسونه يې سم نه دي زده کړي.

يو ماشوم ډير لايق او ذهين دی او ورسپارل شوي دنده تل تر نورو ملگرو مخکي خلاصوي او بيا نورو ته مزاحمت کوي.

د يوه شاگرد مو ژبه دريري او کله چې په جهر درس لولي، نو نور ور پورې خاندي.

تاسې به له دغه ډول زده کوونکو سره څه کوئ؟

د زده کوونکي پيژندنه

ټولو زده کوونکو ته د زده کړې په فعاليتونو کې ونډه ورکول

ښوونځي ته هر زده کوونکی ددې لپاره راځي چې زده کړه وکړي خو له بلې خوا ټول زده کوونکی له يوبل سره فرق لري - ځانگړې وړتياوې، علاقې، د ذهني ودې مرحلې او هيچانې حالتونه لري. برسیره پردې زده کوونکی په مختلفو ډولو زده کړه کوي - څوک له کتابه ښه زده کړه کوي، نور بيا د ښوونکي لخوا د تشریحاتو څخه، ځينې بيا له خپل ملگري څخه، ځينې نور په ځانگړي توگه، حتی هم له نورو سره په گډه زده کړه خوښه کړي.

زموږ په هېواد کې ستونزه داده چې له يوې خوا په ټولگي کې د زده کوونکو شمير ډير وي او له بلې خوا ښوونکی هم فعاليتونه په طرحه کې ستونزې لري. داسې فعاليتونه چې ټول زده کوونکی ترې زده کړه وکړي. برسیره پردې د وخت کموالی او د موادو نشتوالی هم ښوونکی مجبوروي چې په تدریس کې د محدودو طريقو څخه کار واخلي.

نتیجه يې دا شي چې ځينې زده کوونکي ښه زده کړه کوي او ځينې نور بيا په زده کړه کې وروسته پاته کيږي. دغه کار له يوې خوا ځينو زده کوونکو ته د زده کړې ستونزې زياتوي (مثلاً نوره زده کړه نشي کولای) او له بلې خوا د تکړه او ضعيفو زده کوونکو ترمنځ فاصلې زياتوي چې دا کار د ښوونکو لپاره تدریس ستونزمن او بې خونده کوي.

څه بايد وشي؟

- ښوونکي بايد تر ټولو مخته خپل زده کوونکي د دوی د ځانگړتياوو له مخې وپيژني.
- درس بايد داسې طرحه او پلان کړي چې د زده کړې متنوع فعاليتونه په کې وي لکه د ښوونکي لخوا موضوع تشریح کول (لکچر) جوړه یزکار، د کتاب له مخې ويل، تجربه کول، گروپي بحث کول، لوبې، سوالونه ځوابول، له ټولگي د باندې فعاليتونه او نور.
- هغو زده کوونکو ته چې د زده کړې مشکلات لري، مناسب فعاليتونه او اضافي مرسته ورکړل شي (دا کار پخپله ښوونکي او يا د نورو زده کوونکو په مرسته کولای شي).
- د نوي درس د وړاندې کولو په وخت کې بايد د زده کوونکو موجوده پوهه اوسويه په نظر کې ونيسي، يعنې ځان په دې مطمئن کړي چې ټول زده کوونکي گټه ځينې اخيستلای شي.
- د امکان تر حده له مختلفو درسي موادو څخه کار واخلي.
- د زده کوونکو غلطی وزغمي، اصلاح يې کړي او هيڅکله له تهديد او تحقير څخه کار وانهخلي.
- ښوونکي کوښښ وکړي چې د درس په جريان کې له ټولو زده کوونکو سره رابطه وساتي يعنې ټول شريک کړي.

څنگه زده کړه کوو؟

- خلک په مختلفو طريقو زده کړه کوي. ځينې هغه طريقې چې ماشومان او لويان پرې زده کړه کوي په لاندې ډول دی.
- د ويلو په واسطه : د مثال په توگه دمیندو، پلرونو او ښوونکو لارښوونې يا بيانونو او راډيو ته غور نيول.
  - د لوستلو پواسطه.
  - ديوې ستونزې او د هغې آواری په اړوند دکوښښ او فکر کولو په واسطه او بيا په دې فکر کول چې ديوې ستونزې د مختلفو حل لارو لپاره وړاندېز او دی ته ځير کيدل، او دا ستونزه څنگه آواره شوه.

- د تجربه کولو په واسطه یعنې د یو کار عملي اجرا کول، او د هغې څخه زده کړه کول او تجربه میندل. کومه لاره ښه ده .

- دخيال يا تصور کولو په واسطه د سترگو تړل او د یوې پېښې يا یو داستان په ذهن کې انځور کول.

- له نورو څخه تقلید کول.

- دمعلوماتو د زده کولو یا د حفظولو او له هغو څخه په نویو موضوعاتو کې دکار اخیستلو له لارې.

- د دوامداره تمرین له لارې.

څوک د زده کړې لپاره پورتنی ټولې لارې کاروي او څوک بیا نورې لارې کاروي. خو ځینې خلک د

ځینو خاصو طریقو له لارې ښه زده کړه کولای شي خو په ځینو نورو طریقو بیا زده کړه نشي کولای.

مخکې به مو غالباً د ماشومانو په اړوند، چې په یوه معینه طریقه یې زده کړه سمه نه شوای کولای، فکر کاوو

چې دوی نا پوه دي، خو اوس پوهیږو چې د استعدادونو (ورثیاوو) مختلف ډولونه شته. د مثال په توگه ټول

ښوونکي پوهیږي چې ځینې ماشومان په ریاضي کې تر نورو ماشومانو ښه دي او ځینې یې دکلمو په لیکلو کې

تر نورو ماشومانو ښه دي. ځینې ښه حافظه لري او ځینې په رسمولو او خطاطی کې غښتلي دي. ځینې نوښتگر او

ځینې تحلیلگر دي. مخکې به مو غالباً د لایقتوب یا نالایقتوب ټاپي په ماشومانو وهلې خو اوس پوهیږو چې دغه

تویرونه د لیاقت (ورثیا) مختلف ډولونه دي. داستعدادونو ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

عددي وړتیا په حساب او الجبر کې ښه والی، په جغرافیه کې د نفوس یادول او دتاریخ په مضمون کې په پېښو

او سیمو کې وړتیا.

- بصری وړتیا - په هندسه ، رسامی، تصویرونو، د جغرافیې په نقشو کښلو کې ښه والی.

- هیجاني ذکاوت (وړتیا) - په دې ښه پوهیدل چې نور خلک څرنگه احساس کوي، په نوښتیزو

لیکنو، شعرونو او داستانونو کې ښه والی.

- ژبني ذکاوت - په لوستلو ، لیکلو او گرامر کې تکړه توب والی.

- منطقي ذکاوت – د دلیلونو په تحلیل کې، د تاریخ او ساینس دگټو په پوهیدو، دکمپیوتر په کارولو، درېاضی په مضمون کې د سوالونو په حلولو کې غښتلتوب.
له بده مرغه د ښوونځیو اکثره درسونه د دوو یا دریو خاصو کتگوریو سره سم سرته رسیږي. ډیر ښوونځي د استعدادونو او وړتیاوو نور ډولونه له پامه غورځوي. د مثال په ډول نوښتگری، حساسیت، تخیل او تجربه معمولا نه تشویقیري. ددې نیمگړتیاوو پایله په ښوونځیو کې دورتیاوو او د هېواد دبا ارزښته بشري سرچینو لپاره لوی زیان دی. (مثال په توگه: البرت انشتاین یو لوی عالم او پوه د څیړنې (ریسرچ) لپاره په پوهنتون کې خپله درخواستي ورکړه، خو ښوونکوو فکر کاوه چې دی یو گډوډ او بې اصولو سړی دی او د عالم کیدو پوره ذکاوت په کې نشته، نو لدې امله دی د څیړنې لپاره په پوهنتون کې ونه منل شو.
ددې واقعیتونو په نظر کې نیولو سره باید لاندې ټکي په پام کې وي:
- باید په دې پوه وو چې ټول زده کوونکي او ماشومان د مختلفو وړتیاوو او کمزوریو لرونکی دي.
- تر ممکنه حده په ټولگيو کې د ماشومانو وړتیا او کمزوری تشخیصول (البته په لویو ټولگيو کې گرانه هم ده).
- دداسې صنفی فعالیتو نو طرح کول چې زده کوونکو ته په مختلفو لارو د زده کړې چانس ورکړي.
- له ماشومانو وړتیاوو ته د ودې په ورکولو کې مرسته کول.
- له ماشومانو سره د هغوی د ضعفولو (کمزورتیا وو) د کمولو یا له مینځه وړلو د طریقو د پیژندنې په اړه مرسته کوي.
- ټولو ماشومانو ته ارزښت ورکول، نه داچې یوازې لایقو ماشومانو ته توجه وشي. ځینې ماشومان به په پیل کې ذکې نه ښکاري خو د دوی پټ استعدادونه او وړتیاوې به وروسته په حیرانوونکي توگه راڅرگندی شي.
- دا درک کول چې ټول ماشومان د ښوونې او روزنې برابر حق لري.

- په دې پوهیدل چې ذکي ماشومانو ته تدریس اسانه دی، خو دیوه ښوونکی لپاره رښتینی چلنج له هغو ماشومانو سره مرسته ده چې درسونه ورته گران ښکاري. ذکی ماشومان په هره چاره زده کړه کولای شي. خو دتیت استعداد لرونکي ماشومان ډیري پامرني او ښوونې ته اړتیا لري.

د ښوونکو لپاره وړاندېزونه او د بحث ټکي:

- آیا ښه به وي او که نه چې له ټولو زده کوونکو څخه د یو ډول فعالیت اجرا وغواړی؟ ولې؟
  - که ډیر اسانه فعالیت ورکړي، د کومو زده کوونکو (تکره او که کمزورو) په گټه به وي؟ ولې؟
- په خپل مضمون کې دداسې فعالیتونو مثالونه راوړی چې هم یې په اسانه تیارولای شی او هم د ټولو زده کوونکو برخه اخیستنه په کې ممکنه وي.

درسي کومکي مواد

درسي کومکي مواد او د هغو گټې

له درسي کومکي موادو څخه گټه اخیستنه له پخوا څخه په ښوونه او روزنه کې رواج درلود. پوه ښوونکي او ددې هنر استادانو زحمت ایستلی ترڅو درسي لارې او طریقې ولټوي چې د هغو په وسیله وکړای چې مفاهیم او مطالب په آسانه توگه زده کوونکو ته انتقال او ولېر دوي.

هغه درسي کومکي مواد چې په تدریس کې مهم رول لري په اسلامي تعلیماتو او ارشاداتو کې ورته ډېر اهمیت ورکړ شوی دی. په عظیم الشان قرآن کې همیشه د (لوح او قلم) یادونه شویده، حضرت محمد (ص) دین او دنیا د لارښود په حیث، کله چې به یې تبلیغ او وعظ کاوه نو د موضع د روښانه کولو په خاطر به یې په ځمکه باندې د مخصوص وسایلو په واسطه کرښې کښلې، امام غزالي (رح) په خپلو لیکنو کې د پیژندنې اساسي وسیله تجربه ښودلې ده چې په حقیقت کې تجربه یې له موادو امکان نلري. یوناني فیلسوف فیثاغورث د خپل کار د مضامینو او مطالبو د واضح او روښانه کولو لپاره له هندسې شکلونو څخه د ځمکې د کرې له پاسه گټه اخیسته.

تعريف

درسي کومکي مواد د هغو شيانو او وسايلو څخه عبارت دي چې ښوونکي او زده کوونکي سره د درس د موخه په لاس ته راوړلو کې مرسته کوي. او يا په بل عبارت درسي مواد له هغو څيزونو او شيانو څخه عبارت دي چې د ښوونکي په شاو خوا کې په اسانه توګه پيدا کيږي او په تدريس کې ګټه ځينې اخيستل کيږي او يا هر هغه شي چې په محيط کې موجود دی او په زده کړه کې په مناسبه توګه استعمال ليدای شي د درسي مواد و په نوم ياديږي.

د درسي کومکي موادو اهميت

يو څوک غواړي ۳۰ كيلومتره واټن ووهي، کچيرې نوموړی سړی پياده ولاړ شي لږ تر لږه لس ساعته وخت ورته پکار ده، خو که چيرې د وسايلو څخه کار واخلي نو معلومه خبره ده چې په لږ وخت کې به موخه ته ورسيري وسايل لکه بايسکل، موټر او تلفون که چيرې په نظر کې ونيسو: نو که چيرې له بايسکل څخه کار واخلي امکان لري په پنځه ساعتونو کې نو موړی واټن ووهي او که چيرې د موټر په واسطه لاړ شي ممکن په نيم ساعت کې منزل ته ورسيري. او که چيرې د تلفون څخه کار واخلي ممکن په پنځه دقيقو خپل مشکل حل کړي او خپلې موخې ته ورسيري.

ښوونکي کولای شي زده کوونکي له درسي موادو پرته هم مصروف وساتي، خو هغه خوند، اسانتياوې او دلچسپي چې د درسي موادو استعمال په تدريس کې ښوونکي او زده کوونکي ته وربخښي بې له درسي موادو وجود نلري د درسي مواد استعمالول او په کاروړل تنوع منځ ته راوړي او د مشق او تمرين زمينه برابروي. زده کړه له ميخانيکې ډول څخه راباسې او زده کوونکو ته زده کړه په عينې او مشاهدوي توګه وړاندې کوي او زده کړه له لنډه ماله حالت څخه په دايمي او دومداره حالت بدلوي.

د ځينو تخنيکي مواد په مرسته لکه راډيو، ټيپ ريکارډ، تلویزون او نورو په وسيله کولی شو چې د تير وخت پيښې زده کوونکو ته لږ وخت کې ور وښيو چې هم زده کوونکو او هم ښوونکو ته په زړه پورې او ګټور وي.

د درسي کومکي موادو کټي

ولې د درسي موادو څخه گټه اخلو:

1. ځکه چې: زده کوونکي ډېر متحرک او فعال دي. د حواسو تحریک (لیدنه، اوریدنه، بویونه او د درک حس) یې هم صورت نیسي د بېلکې په توگه (د کاغذي ساعتونو پکار وړل د وخت د ښوولو لپاره).
2. درس ډېر په زړه پورې او د اوریدلو وړ گرځي، ښوونکي ژر موخې ته رسیږي.
3. عملي مهارتونه قوي کيږي او د ذهن د انکشاف سبب گرځي.
4. د زده کوونکو د ویلو او پوهولو مهارت مؤثر کوي.
5. د زده کوونکو ته د درس موضوع اسانه کوي او درس د زده کوونکو په ذهن کې ښه کښیږي.
6. زده کوونکي د لچسپي او علاقه څرگندوی او سترتیا نه حس کوي.
7. په درس کې بدلون راځي او د معلوماتو د زیاتوالي سبب کيږي.
8. درسي مواد د فعالیت سرته رسولو سبب گرځي او ماشومان د فعالیت د سرته رسولو پواسطه ښه زده کړه کوي.
9. درسي مواد د زده کوونکو د برخې اخیستنې وخت زیاتوي.
10. تدریس مجسم کوي.

د ټولگي تنظیمول

دیوه ښوونکي په دندو (دندو) کې د لاندې شیانو تنظیمول شامل دي.

- خلک: (ماشومان، زده کوونکي).
- وخت.
- مواد: (کتابونه، چارټونه، قرطاسیه، درسي مواد...).
- فضا: (ټولگی)

خلک

- د ټول ټولګي ماشومان تنظيمول، وړه ګروپونه، جوړه، او انفرادي ګروپونه. دا ټول د زده کړې د دندې په ماهیت او د درس په موخو پورې تړلې ده.
- د ټولګي کنترول او د سپلین.
- منظم ګروپونه د خاصو دندو لپاره. د مثال په ډول د ټولګي پاکول (صفایې) او همدارنګه د زده کړې (مختلف) فعالیتونه.

وخت

- د درسي نصاب د محتوی سره سم تدریس کول.
- زده کوونکو ته د خاصو شرایطو (ضرورتونه) په پام کې نیولو سره د ورکړل شوی وخت په نظر کې نیول لکه (ورو) ((بټي)) زده کوونکو، ژر ((تیز)) زده کوونکي، احساساتي ستونزې او یا نور ناتوانې لرونکي ماشومان، جینکي وي او که هلکان).
- د مهارتونو د تمرین لپاره د کافي وخت اهتمام.
- د مختلفو فعالیتونو په ګډه (یو ځای) کولو اهتمام

مواد

- لاس رسي، د موادو د منظم او ترتیب سره ځای په ځای کول ترڅو د ضرورت په وخت کې موجود وي.

- ګودام کول (ساتنه)، (د مختلفو سایزو لوښې ((ظروف)) را غونډول)
- نمایش (ښودنه) (لاندې د فضا مثالونه وګوري)

فضا

- د ټولګي پاکوالی (صفایې)
- د ماشومانو دلایلي کارونو ننداره کول (وختاً فوقتاً بدلیري).
- په زړه پورې نندارو ښوودنه.

- په دیوال څوړند شویو چارټونو، نقشو... ، او نورو ساتنه او حفاظت (پلاستيکې پوش ورکولو سره).
- په دیوالونو باندې د شیانو د بندولو لارښوونه. (تار، سیم، د نمایش تختې، ..... او نور).
- د فرنیچر (میز او چوکۍ) په ترتیب ایښودل (که موجود وي) (د چوکيو برابرول، ګروپي شکل، دایروي شکل او د قطار په شکل).
- د ماشومانو هڅول (تشویقول) چې په خپل ټولګي وویاړي او داسې وګڼي چې ټولګی د دوی لپاره ځانګړی ځای دی.

د ټولګي د کنترول دوه مهمې طریقې د ټولګي د تنظیمولو دوه مهمې مسئلې:

- د لویو ټولګيو تنظیمول (له 40 زیات)
- د ټولګي کنترول (دتحسین او ترټپې په شمول)

د ټولګي د کنترول دوه لارې:

1. د مخ له طرفه کنترول:

ښوونکي په خپل حضور او موجودیت سره ټولګي کنترولوي. ډېر ښوونکي ښه په اوچت او از خبرې کوي. ډېر تجربه کار ښوونکي په دې کار کې ماهر وي د زده کوونکو سره ښه تفاهم کوي. ښوونکي پوښتنې کوي او ماشومانو د ځواب ورکولو لپاره خپل لاسونه پورته کوي، ډېر تاکید په توره تخته وي، نو تقریباً درس ټول ماشومان احتوا کوي دا تر ډیره معلم محوري طریقه ده، نو ځکه د ښوونکي لپاره پوره سترې کوونکې ده.

د دغه ډول کنترول ځانګړتیاوې (مشخصات): اصلي غیر چې اوریدل کيږي د ښوونکي غیر دی چې کله-کله د ماشومانو د ځواب ورکولو له غبرنو سره بدرګه کيږي.

2. په ګروپي کارو کې د ماشومانو مصروف ساتلو په ذریعه کنترول:

په دې صورت کې ښوونکي د تنظيموونکي دنده لري. ماشومان يې په دندو کې په ګمارلو سره مصروف او کنترول کړی دی، البته داسې دندې چې ماشومانو ته ډېرې په زړه پورې دي. په دې صورت کې ماشومان لږ تر کنترول لاندې وي، خو هغوی د هغه څه په کولو بوخت دي چې ورته په زړه پورې او دلچسپ دی.

د دغه ډول کنترول ځانګړتياوې دادی چې: دلته اصلي غږ چې اوریدل کيږي د ماشومانو دي خو کله-کله د ښوونکي لخوا هدايات (لارښوونې) هم اوریدل کيږي.

ستايل او سزا ورکول

ستايل: د ماشومانو په هڅو باندې بايد اعتراف وشي. هڅه کول د بريالي کيدلو په پرتله ډېر مهم دی. خاصې ستاينې بايد د رښتيا ښه کوشش کولو په صورت کې وشي. اړينه نه ده چې د ماشوم هر کار وستايل شي. هڅونه ډېره مهمه ده او دا د علاقې په ښودلو او همدارنگه په ستايلو حاصليدای شي.

سزا ورکول

ماشومان هيڅکله بايد ونه وهل شي. وهل ماشوم ته ويره، تشدد او ځورول ور زده کوي. وهل هيڅکله په سلوک کې ښه والی نه راولي، بلکې کله-کله ماشومان شوخ کيږي، ترڅو چې خپله زړورتيا وښيي. ماشومان بايد کله هم سپک (تحقير) نه شي. که نه دا به هغوی د نورو بدو عملونو (بد سلوک) خواته بوزي. هغه ماشومان چې بد سلوکي کوي، بايد خبرې ورسره وشي. داخبره يقيني کړی چې دوی په خپلو اشتباهاتو باندې پوه شي او د خپل سلوک سمولو ته يې وهڅوي. د ښوونکي او زده کوونکو په منځ کې ښه (دوستانه) اړيکې د ماشومانو د سلوک په اصلاح کې ډېر قوي عامل دی. ماشومان غواړي چې د ښوونکي قدر او عزت وکړي او هغه خوشحال کړي د چاه سره چې د دوی مينه ده.

دا دواړه اړين دي. زده کوونکي بايد د ښوونکي سره مينه ولری او قدر يې وکړی او ښوونکی بايد په دوی شفقت وکړي. يو له دې دوو نه يوازې کار نه ورکوي، بايد دواړه وي.

ماشومانو ته مسؤولپتونه ورکړی. بدسلوکي اکثراً د نورو د توجه جلبولو په غرض تر سره کيږي. اکثره ماشومان ستاينه غواړي نو کله هم چې هغوی يو ښه کار وکړی نو ستاينه يې وکړی. که چېرې يو ماشوم هميشه تنقيد شي، نو هغه بيا د بدسلوکي ځانته د متوجه کولو يوازېنۍ لاره ګڼي.

د جسماني سزا ممکنه بدیلونه

څو کړنې د لیکلو، یا کاپي (نقل) کولو لپاره ورکړی، اضافي کار یا د ټولګي په پاکولو (صفایي) باندې یې وګماری. دتفریح په وخت کې ماشوم په ټولګي کې ایسار کړی. (له دې فرصت څخه په ګټې اخیستنې له ماشوم سره خبرې وکړی).

د ټولګي (درس) څخه وروسته ماشوم په ټولګي کې وځنډوی (هومره نه چې که هغه ته اوږد مزل په مخ کې وي (کور یې لرې وي) او یا هغه ته دیوه بل کوچني ماشوم کورته رسول ور په غاړه وي. ښوونکی باید له دې حالاتو څخه خبر وي).

که چیرې بدسلوګي دوامداره وي نو ماشوم سربښوونکی ته حواله کړی.

(سربښوونکی باید د داسې سرغړونکو ماشومانو د اصلاح کولو لپاره روزنیز کورسونه ووايي)

د بدسلوګي د عواملو د پیدا کولو هڅه (کوشش) وکړي. اکثراً ماشومان په کور کې د ستونزو، خفګان او داسې نورو عواملو په وجه بدسلوګي کوي. په داسې مواردو کې شاید سزا ورکول مناسبه نه وي، ځکه په کړیدلو (ځوریدلو) باندې یې انصافې وړعلاوه کول (زیاتول) شاید د سمولو لاره نه وي.

ځورول

دا یوه لویه ستونزه کیدی شي. د یوې مهمې عاجلې موضوع په توګه باید د هغه چاره وشي. کله هم یو یا یوه ډله ماشومان مه پریردی چې نور ماشومان وډاروي او یا یې وځوروي. دا خبره ورته په صراحت ووايي چې د ښوونځي پالیسي (مقررات) دغسې ځورونې نه شي زغلی.

د ټولګي ترتیب او تنظیمول

ټولو ته څرګنده ده چې هر کار د خاص نظم او مساعدو شرایطو په موجودیت کې په ښه ډول پرمخ ځي ښوونه-او روزنه چې د انسانانو د ژوندانه په دوران کې د ارزښتناکو غوښتنو او مهمو ټولنیزو کارونو له جملې څخه منل شوې ده، چې په حتمي ډول ښه نظم او ترتیب ته اړتیا لري. د تدریس لپاره باید د ښوونکي له خوا په ټولګي کې په مطلوب ډول زمينه او امکان برابر شي. د ښوونې- روزنې د پروسې په وړاندې باید ستونزې او بندیزونه لري شي او بيله دې چې د زده کړې او روزنې عمليې ته څه زیان ورسیري باید په مناسب ډول د

تدریس د پرمختګ لپاره تدریسي فضا برابره شي. د هرې اساسي موضوع په باب (ترتیب، نظم، اداره، ډسپلین، ستاینه او هڅونه) د توان په اندازه بحث کيږي.

1- د ټولګي ترتیب او تنظیم

ترتیب او تنظیم په روزنيزه برخه کې شاملیږي نه په تعلیمي (تدریسي) برخه کې، ځکه د ټولګي ترتیب او تنظیم د تدریس لپاره تیاروي. او یا په بل عبارت د ټولګي تنظیم او ترتیب د تدریس لپاره د زميني برابرو دي. یعنې داچې ښوونکي د درس له شروع څخه مخکې زده کوونکي او ټولګي د تدریس لپاره تیاروي، ترڅو زده کړه او روزنه په سمه توګه جریان پیدا کړي.

د ټولګي ترتیب او تنظیم په دې برسیره چې د درس له اسانتیا سره مرسته کوي د زده کوونکو له زده کړې سره هم کومک کوي. نو ځکه لازمه ده چې ټولګي ته د داخلیدو په وخت کې لاندې ټکي په پام کې وساتو:

ښوونکي باید ټولګي ته د داخلیدو په وخت کې لاندې ټکي په پام کې وساتي:

1. ښوونکي باید ټولګي ته د داخلیدو په وخت کې د سلام اچولو دود پر ځای کړي.
2. په ټولګي کې باید په خلاصه ټنډه او مناسب غږ خبرې وکړي.
3. ښوونکي باید د ټولګي په منځ کې یوې بلې خوا ته وګرځي بیا په مناسب ځای کې ودريږي او له زده کوونکو څخه د حال پوښتنه وکړي.
4. کله چې یو زده کوونکی ناروغ یا معیوب وي، له هغه سره د مهرباني وشي او که ممکن وي هغوی د ادارې له خوا د تداوی لپاره معرفي شي.
5. ښوونکي باید ټولګي منظم کړي، د میزونو، چوکيو، درسي موادو، تورې تختې ترتیبول او ښودل.
6. د زده کوونکو د پاکۍ او نظافت لیدل او مهرباني سره هغوی ته توصیه کول.
7. د زده کوونکو د حاضرۍ نیول او د حاضرۍ د اهمیت او د غیرحاضرۍ د بدو عواقبو په باره کې خبرې کول.

8. د زده کوونکو د کورنیو دندو څخه لیدنه او د غلطیو اصلاح کول.

9. د ټولګي د ترتیب او تنظیم د مهمو ټکو په باب په لاندې ډول بحث کیري.

سلام اچول

1. سلام د لوي خدای کلام دی او د خبرو اترو دروازې خلاصوي او د ښوونکي او زده کوونکو

په منځ کې اړیکې ټینګوي. څرنګه چې مور مسلمانان یو نو ټولګي ته د ننوتو په وخت کې باید په

خلاصه ټنډه او مناسب غږ سره (السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته) ووايي چې دا له یوه اړخه سنت

طریقه ده او له بلې خوا د زده کوونکو په منځ کې د خوشحالی احساس را پیدا کوي او د زده کړې،

مینې او رښتینوالي زمينه برابروي.

۲. روغېر کول

ددې لپاره چې د ښوونکي او زده کوونکو په منځ کې نږدې اړیکې پیدا شي اړینه ده چې ښوونکي د زده

کوونکو له حال او احوال څخه خبر وي او د هغوی په غم او خوشحالی کې ځان شریک و ګڼي او دغه راز

د زده کوونکو له ستونزو څخه ځان خبروي او په حل کې ورسره مرسته کوي، ترڅو د ستونزو شته والی د

زده کړې لپاره خنډ ونه ګرځي. ښوونکی باید ددې لپاره ډیر وخت ضایع نکړي، بلکې هغه باید په عمومي

توګه سره د زده کوونکو ظاهري وضع معلومه کړي او له حال نه یې پوښتنه وکړي.

۳. نظافت

د صفایي او پاکوالي لپاره ښوونکی باید د زده کوونکو د جامو، کالیو، وینښانو، نوکانو، پښو..... او نور په پام کې

ونيسي. د نظافت ګټې بیان کړي او دغه راز هغه ناروغی ورته بیان کړي چې له ناپاکۍ څخه را پیدا کیري او هغو

د مخنیوي لارې د توصیې په ډول وښيي. دغه راز د میز، چوکۍ د ښوونځي او ټولګي د دیوالونو ساتنې توصیه

وکړي. ترڅو زده کوونکي د هغو په ساتنه کې کوښښ وکړي. که زده کوونکي ښکلې جامي اغوندي او له

فیښې وسایلو څخه کار اخلي باید ددې کار مخنیوی وشي او هغه کنترول شي او پخپله ښوونکی هم هغه په پام

کې ولري.

۴. حاضري

په خپل وخت سره د زده کوونکو حاضري او په ښوونځي کې تنظیم ډیر اهمیت لري او ښوونکی باید د تعلیمي

کال په پیل کې توضیح کړي چې بې ځایه غیر حاضري ونه کړي چې په درسونو کې د وروسته پاتې کیدو سبب

گرځي او هم کيدای شي چې په ازموينه کي منفي اغيزي ولري. حاضري بايد د درس په شروع کې د ټولگي د نگران له خوا واخستل شي او داسې بايد ونه شي چې يو څوک په دويم يا دريم ساعت کې راشي او بيا حاضر ونيول شي. دغه کار زده کوونکي بې مسؤله کوي او د زده کوونکو په منځ کې تضاد را پيدا کوي.

۲. د ټولگي فيزيکي تنظيم

ټولگي بايد په دوو لحاظونو تنظيم شي:

الف: د ټولگي تنظيم د زده کوونکو د کښيनाستلو له اړخه.

ب: د ټولگي تنظيم د موادو له اړخه

الف: د ټولگي تنظيم د زده کوونکو د کښيناستلو له مخې!

کله چې درس ورکوي زده کوونکي په ټولگي کې څنگه کښيښوي؟ يا په بله ژبه ستاسې د درسي کوټې فيزيکي وضعه څرنگه وي درسي کوټه څومره چې امکان ولري هغومره د زده کوونکو لپاره برابره کړای شي چې ترتيب او د زده کوونکو د کښيناستلو ډول تنوع په تدریس او د زده کوونکو په عمليه باندې پوره اغيزه لري. ښوونکی بايد زده کوونکي د تدریس د میتود او د درس د عملي فعالیتونو په اساس او د هغه فعالیت سره سم تنظيم کړي. که زده کوونکي چوکۍ و نلري او ټولگي لوند وي نو ښوونکی د لارښوونه وکړي چې زده کوونکی له ځان سره وړې توشکې راوړي، ترڅو دغه عوامل ددې سبب ونه ګرځي چې نورې جسماني ناروغۍ ورته پيدا کړي. د تلو او راتلو په وخت کې خپل بوټونه په منظم ډول د ټولگي يوې خواته وکاري.

هغه زده کوونکي چې لنډه ونه ولري د ټولگي په لومړي قطار کې ځای ورکړل شي او همدا ډول د زده کوونکو د ليدلو او اوريدلو حس هم په پام کې ونيول شي. د زده کوونکو د کښيناستلو نظره په ټولگي کې بدلون د زده کوونکو د ځايونو د بدلون او تغير سبب کيږي. که چيرې په عمومي ډول لايقه زده کوونکي د ټولگي په مخکې او تنبل زده کوونکي د ټولگي په پای کې کښيښوي او ځايونه يې تل ثابت وي، دغه عمل ددې سبب کيدای شي چې د زده کوونکو په منځ کې يو ناسالم رقابت او تضاد را پيداشي. نو ځکه ښوونکی بايد هڅه وکړي چې د ټولگي فيزيکي جوړښت او د زده کوونکو د ناستې ځايونه بدل او تغير کړي. دغه بدلونونه لاندې ګټې لري:

په ټولگي کې بدلون څه گټې لري:

1. د زده کوونکو لپاره د په زړه پورې وي.
2. په کار او فعالیت کې یو ډول بدلون دی.
3. زده کوونکي درس ښه زده کوي.
4. زده کوونکي له هر وضعې او موقعیت سره عادت نیسي.
5. د هر میتود او درسي فعالیت لپاره زمینه برابروي.
6. د زده کوونکو اندیښنه ورک کيږي او له یو بل سره د همکارۍ روحیه پیدا کوي.

ب. د ټولگي تنظیم د موادوله پلوه

د ټولگي تنظیم د موادو له پلوه هم د زده کوونکو په زده کړه کې څرگنده اغیزه لري. ښوونکی باید چارټونه او انځورونه په ټولگي کې په منظم ډول نصب کړي چې ټول زده کوونکی له هغو څخه گټه واخستی شي. که د ټولگي دیوالونه خام وي او اشکاستب نه اخلي ښوونکی کولاشي چې د ټولگي په څلورو کونجونو کې میخونه ټک وهي او تناب (نری رسی) واچوي په دې ډول چارټونه او انځورونه په تناب کې بند کړي. دغه مواد باید په تحميلي ډول د زده کوونکو له خوا برابر نه شي. ښوونکی کولای شي په خپل درسي ساعت کې د موادو د برابرولو لپاره گروپي یا انفرادي کارونه سرته ورسوي او لاس ته راغلی نتیجه په ټولگي کې نصب کړي.

د مثال په توگه: د رسم په ساعت کې زده کوونکو ته ویل کيږي چې د پسرلي د موسم یو تصویر رسم کړي. په پای کې ښوونکی کولای شي ډېر ښه او څرگند انځورونه د ټولگي په دیوال باندې وڅړوي، او یا هر زده کوونکی ته وایې چې په یوه پاڼه یو توري ولیکي، هغه په تناب وڅړوی او د موادو په څیر له هغه څخه گټه واخلي.

د هغو مواد نصبول چې د زده کوونکو الفبا په ذریعه جوړ شوي وي د دوی د افتخار او د شخصیت خپریدو سبب ګرځي او له پخوا ډیر له درس سره مینه پیدا کوي. زده کوونکي او ښوونکی کولای شي ټولگي د هغو جنتري گانو په انځورونو یا نورو انځورونو ښایسته کړي چې تاریخ یې تیر شوي وي.

یعنی ښوونکی باید هڅه وکړي چې ټولګی هم د کښیناستلو او هم د تزییني موادو له پلوه ترتیب او تنظیم کړي. ځینې وختونه پخپله ښوونکی ددې باعث ګرځي چې ټولګی غیر منظم شي. د مثال په توګه هغه شاګردان چې تخته وويني او هره دقیقه له ځایه جګ شي او بل زده کوونکی تپله کوي او شور ماشور جوړوي. او یا داچې ښوونکی د درس په جریان کې زده کوونکو ته وایي چې خپلې کتابچې و باسي، ټول په دې کار مصروف شي او د درس له پیل کیدو څخه د مخه شاګردانو ته ووايي چې هر هغه څه چې د درس په جریان کې هغه ته ضرورت پیدا کيږي راوباسي او په خپل مخ کې یې کیږدي. او کله چې په ټولګي کې شور جنګ، لاس اچول او یا بحث ګرم شي ښوونکی باید د زده کوونکو ځایونه بدل کړي او بیا د هغه د علت پوښتنه وکړي او هغه حل او فصل کړي ترڅو د درس په جریان کې بندښت رانه شي. خو ستونزې د هغوی د حل لارو سره ذکر کيږي.

۳. د ټولګي د ستونزو حل:

یو شمیر ښوونکي په ټولګي کې له ځینو ستونزو سره مخ کيږي او باید هغه د مسلکي معلوماتو په واسطه یې حل کړي. دلته د ټولګي یو شمیر ستونزې د لاندې ډیرو مهارتونو زده کولو لپاره تر بحث لاندې نیسو.

په لومړي ټولګي کې لومړی ستونزه:

یو زده کوونکی د ټولګي په پای کې ناست دی او خوب وړی دی او خړهاری یې خیري. ښوونکی پوهیږي چې دغه زده کوونکی له یو بې وزلې او غریبې کورنۍ څخه دی او له لرې ځایه ښوونځي ته راځي. په داسې حالت کې ښوونکی څنګه کولای شي په ټولګي کې د بې نظمۍ مخه ونیسي او نور زده کوونکی له خندا څخه منع کړي.

د پورتنۍ ستونزې حل:

زده کوونکی له خوبه را پاڅو و او له ځایه یې جګو و او په مهربانه لهجه ورته وایو چې ولاړ شي او مخ او لاس وینځي. او بیا هغه په لومړی قطار کې کښینوو او هم هغه په درسي فعالیتونو کې زیات ورګډوو. هغو زده کوونکو چې خندا یې توصیه کوو چې او که ذکر شوي شاګرد دغه عمل بیا تکرار کړي له پلار سره یې اړیکه نیسو ترڅو ددې علت پیدا شي او یوه چاره و سنجوو.

په دویم ټولګي کې دویمه ستونزه:

ښوونکی په ټولګي کې د درس په ورکولو مصروف دی. په دې وخت کې یو شاګرد له بل شاګرد سره لاس اچوي، شوخي کوي او درس ته یې پام نشته. ښوونکی کله چې دا حالت ویني ددې ستونزې د حل لپاره څه باید وکړي؟

د پورتنۍ ستونزې حل:

هغه زده کوونکی چې شوخي یې کوله د ټولګي مخې ته راغواړي او د دوی د شوخي علت له هغو څخه پوښتي. کله چې علت پیدا شو عادلانه فیصله کوي. هغه شاګرد چې اول یې لاس اچول پیل کړي وي په نرمه لهجه پوهوو ترڅو بیا په راتلونکي کې دغه کار ونکړي او بیا هغه په لومړي قطار کې کښینوو او په درسي فعالیتونو کې یې زیات مصروفوو. که دده دغه عمل بیا تکرار شي، د ادارې له خوا دده له کورنۍ او همخولو سره یې تماس نیسو ترڅو علت یې پیدا او ستونزه حل شي.

په پنځم ټولګي کې دریمه ستونزه:

ښوونکی غواړي د تعلیمي کال په پیل کې صنفی امتحان واخلي خو ټولګي دومره تنګ دی چې د چوکیدو د لرې ایښودلو او د شاګردانو د لرې کښینولو امکان نشته. خو شاګردان له یوه بل څخه نقل کوي. ښوونکی څنګه کولای شي دغه ستونزه حل کړي او ازموینه واخلي؟

د پورتنۍ ستونزې حل:

ښوونکی صاحب باید پوښتنې په دوو ګروپونو کې جوړې کړي.

(الف ب) د هر ګروپ پوښتنې باید مختلفې، خو عادلانه وي یعنې د یوه ګروپ ستونزمنې او د بل هغه اسانه نه وي. زده کوونکي په منظم قطار کې کښینوي او هغوی د الف او ب په ګروپونو ویشي. په لومړي سر کې ښوونکي د الف ګروپ زده کوونکو ته پوښتنې ورکوي او ورته ووايي چې د پوښتنو پاڼې په بل مخ واړوي او بیا د ب ګروپ زده کوونکو ته پوښتنې وایي او بیا هدايت ورکوي چې پوښتنې حل کړي. که پوښتنې چاپې وي هر ګروپ ته هغه توزیع کوي ترڅو شاګردان ځوابونه ولیکي.

د ټولګي زده کوونکي

ب

الف

ب

الف

درسي پلان

د درسي واحد پلان او د هغه ډولونه

انسان يو هدفمند او ټولنيز موجودی. همیشه د لارو او طريقو په لټون کې دی او هغو خپلو مقاصدو ته د رسيدو لپاره لارې طرحه کوي ترڅو خپل موخه ته ورسيری. دغه کار ته په حقيقت کې پلان وايي. هر انسان په ژوند کې ډول، ډول پلانونه لري چې د ژوند په اوږدو کې مطلب ته ورسيری. د برعکس که چيرې د خپلې مرامنامې او کار د سر ته رسولو لپاره لازم تدبېرونه او د کار سمه سنجونه ونه شي، له يوه طرفه ممکن خپلو موخه ته لکه څرنګه چې غواړي ونه رسيری او له بله اړخه امکان لري چې د کار په جريان کې له ډېرو ستونزو او سره مخ شي.

څرنګه چې مور د ښوونې او روزنې په هکله خبرې کوو، څومره به ښه وي چې ښوونکی هم د خپلې موخې لپاره چې له زده کړې، تدريس او د هېواد د زامنو روزلو څخه عبارت ده، منظم درسي پلانونه ولري. له هر څه مخکې پلان تعريف وو.

د پلان تعريف

پلان يوه فرانسوي کلمه ده په لغت کې تدبېر، سنجول، طرح کول، نقشه کول او د يوه کار سرته رسولو لپاره تصميم نيولو ته وايي. او په اصطلاح کې پلان له هغې طرحې او ذهني نقشې څخه عبارت دی، چې د يوه کار د سرته رسولو لپاره د هغه فعاليتونه منظم کوي. يا په بل عبارت د موخه لرونکو منسجمو فعاليتونو د سر ته رسولو لپاره منظمې نقشې او طرحې ته پلان وايي. د ښوونې او روزنې فعاليتونه ډول، ډول او مختلف دي، ښوونکي چې ددغو فعاليتونو لارښوونکي او مسؤل دي، نو له ټولو نه مخکې لازمه ده چې د زده کړې او ودې ورکولو د عمليې او تدريس لپاره منظم پلان ولري، ترڅو د دندو په سر ته رسولو کې ټينګ او متين قدمونه واخلي چې له ګډوډۍ، بې ثباتۍ او تيت پرک حالت څخه په امن پاتې او بريالی شي. او د خپل درس د غوښتنې سره سمه نتيجه په لاس راوړي.

د وخت له کبله د درسي پلان ډولونه

په عمومي توګه درسي پلان د وخت له کبله په درې ډوله دی:

1: د اوږدې مودې لپاره درسي پلان (کلنی درسي پلان)

2: د منځنی مودې (وخت) درسي پلان (موضوعی یا فصل وار درسي پلان)

3: د لنډه مودې لپاره درسي پلان (درسي واحد یا ساعتوار پلان)

څرنګه چې پورته وویل شول چې ډیره مهمه او ضروری ده چې ښوونکي د درس ورکولو لپاره ساعت وار یا درسي واحد پلان ولري. نو له دې کبله لازمه ده چې په لومړی قدم کې په درسي واحد پلان باندې خبرې وکړو.

درسي واحد پلان

درسي پلان د ښوونکي یو ډول خاص، فردي او مسلکي مهارت دی او کولای شي، چې ددې مهارت په وسیله د یوه مهم او اغیزلرونکي محوري عنصر په توګه په تدریس کې ځینې ګټه واخلي او ښوونکي په دې باندې پوه وي چې درسي پلان د بدلون ځانګړتیا لري، نو له دې کبله ښوونکي کولای شي چې ډېره ښه نمونوي طرحه جوړه کړي. او دې ته یې پام وي چې درسي موخې او مقصدونه، د تدریس د طریقو څخه ګټه اخستنه، د پوښتنو تکنیکونه، د ټولګي تنظیم او درسي لوازم (موادو)، د زده کوونکو او خپل ځان د فعالیتونو د اجرا ارزونه او ټولو کلیدی مسئلو د پلان په منځ کې د خپل کار بنسټ وګرځوي. درسي پلان باید لنډ او پریکړی وي.

د واحد درسي پلان تعریف

واحد درسي پلان له یوې منظمې ذهني نقشې او طرحې څخه عبارت دی چې ښوونکي په هغه کې ټول هغه درسي فعالیتونه چې دی او زده کوونکي یې په همغه درس کې سرته رسوي، تدبیر، سنجولي او درج کړي. یا په بل عبارت: درسي پلان د هغه فعالیتونو د طرحه کولو، د وخت تقسیمولو او د لوازمو (موادو) برابرولو څخه عبارت دی، چې د زده کړې موخو لاس ته راوړلو لپاره جوړیږي. یعنې هغه وخت چې ښوونکي یوه موضوع د زده کوونکو لپاره تدریسوي د هغې د ټاکلو لپاره یوه سلسله فعالیتونه سنجوی او د هغوی د عملي کولو لپاره په نظر کې نیولی وخت ویشي او د ضرورت وړ مواد تیار وي. چې همدغه کار په حقیقت کې د ښوونکي پلان او یا د ښوونکي مخکنی تیاري ښيي.

د درسي پلان د درلودلو څخه موخه څه شي ده؟

۱. په موضوع باندې حاکمیت او د پیش ښی شویو پوښتنو په هکله د معلوماتو پیدا کول دي که چېرې ښوونکي په درس باندې حاکمیت ونه لري. او د متن په لوستلو کې غلطی ولري او یا د زده کوونکو پوښتنو ته ځواب ونه

وايي، د زده کوونکو په وړادې خپل مقام او احترام له لاسه ورکوي او دده خبرې به په زده کوونکو کومه اغیزه ونه لري.

۲. د ښوونکي تیاری د محتوا، وخت، د لوازمو د ترتیبولو او لازمو طریقو له نظره منځ ته راځي. لکه څرنګه چې مخکې یادونه وشوه ښوونکي به د درس په موضوع په بشپړه توګه مسلط وي، او دا ورته معلوم وي چې څرنګه یوه موضوع تدریس کړي. کوم مواد او لوازم تیار کړي، ترڅو چې پوهې او مطلب ته ژر او اسانه ورسیري او کومې مناسبې طریقې په کار واچوي چې زده کوونکي د فعالیت مرکز وګرځي. چې دغه کار ښوونکي له سرګردانی خلاصوي او درس ته یې تیاره وي.

۳. د درس موخې ته د رسیدو په صورت کې، ښوونکي د درس موضوع وایي او د هغه موخه ورته لیکي او هغه ته د رسیدو لپاره پورتنی فعالیتونه سنجوي او پلان لیکي چې په دې ترتیب د درس موخې ته رسیدلی شي.

د درسي واحد پلان خصوصیات

۱. درسي پلان باید لنډ او ښکاره وي. نه داچې د لیکلو په وخت کې د ښوونکي زیات وخت ضایع کړی او ښوونکي د درس لپاره تیاري ونشي نیولای او له هغه څخه په مناسبه توګه کار وانه خپلې. یا داچې د لیکلو څخه وروسته یو ستومانه پلان شي او نور ونشي کولای چې سرته یې ورسوي.

۲. طرح شوي پلان باید ښکاره وي، ځکه د پلان درلودل تنها د پلان طرح کول نه دي. بلکې د هغه څخه اغیزمنه ګټه اخیستل دي. که چېرې پلان وضاحت ونلري د هغه څخه د ګټه اخیستلو په وخت کې ښوونکي د ستونزو سر مخامخ کیږي او د پلان د اجزاوو په منځ کې اړیکي او سلسله ګډوډیږي او موخې ته نه رسیږي.

۳. د پلان د اجزاوو په منځ کې باید منطقي تسلسل وجود ولري یعنې تیر درس د نوي درس سره او نوی درس له تمرینو سره او لنډه داچې درس ترتیب وي.

۴. د موضوع ګانو د ښکاره کولو لپاره مثالونه راوړل شي، د ټولنیز ژوند او طبیعي پېښو سره دې اړیکه ورکړل شي. مثلاً که د ښوونکي د درس موضوع په عملي توګه په طبیعت کې مثال ونه لري نو باید تاثیرات یې په ټولنیز ژوند له عواملو سره ورکړي. یا که د درس موضوع څرخ وي ښوونکي کولای شي چې د کتاب

د متن څخه علاوه د کوهې څرخ، د بایسکل عراده د چاقو ګانو چرو او بیاتي د تیرولو څرخ او د نورو شیانو مثالونه راوړی. اما د مثالو د ویلو په وخت کې هم د زده کوونکو د پوهې سطحه په نظر کې ونیسې، ځکه مثالونه د موضوع د روښانه کولو لپاره ویل کیږي نه د تردد د پیدا کولو لپاره، که چیرې ښوونکي یو مثال راوړي وي او هغه مثال زده کوونکو لپاره واضح نه وي، برسیره پر دې چې زده کوونکي به په درس کې ستونزې لري د مثالونو په پوهولو کې به هم له ستونزو سره مخ شي، چې دا په خپل ذات کې دوه عمده ستونزې شوې.

۵. یو ښه پلان باید بدلون منونکی وي، که چیرې ښوونکي دا درک کړي چې فعالیتونه لږ وو، زده کوونکي زیات تمرین ته ضرورت لري او یا فعالیتونه ډېر دي، زده کوونکو زده کړه نه ده کړې، کولای شي هغه ته بدلون ورکړي. یعنې ښوونکي د زده کوونکو د حالاتو په نظر کې نیولو سره په پلان کې لازم بدلونونه راوړي او د هغه سره سم د یې تطبیق کړي. مثلاً ښوونکي د تقسیم د عملې د تدریس او آزمویني په خاطر پلان طرح کړي دی، هغه وخت چې په ټولګي کې له هغه څخه کار اخلي د یوه عدد تقسیم پر بل عدد باندې زده کوونکي ستونزې لري دلته د پلان بشپړ عملي کول صحیح نه وي، بلکې د زده کوونکو د ضرورت سره سم زیاتو تمریناتو ته ضرورت پیدا کیږي. ترڅو د تقسیم په عملیه باندې زده کوونکي پوره پوه شي او ښوونکی کولای شي چې د پلان پاتې برخه بله ورځ عملي کړي.

۶. یو ښه درسي پلان د ښکاره موخو، د ډول، ډول فعالیتونو، د فعاله طریقو، د وخت د برابر ویش، د درسي لوازمو (موادو) د ارزونې مناسبې لارې او د زده کوونکو د یادګیرنې لرونکي وي.

د درسي واحد پلان ګټې

۱. د درسي موضوع محتویات، مواد او مطالب پر صحیح او ډېره ښه توګه تنظیم کړي.
۲. د مناسبو میتودونو ټاکل پر زده کړه کې مرسته کوي.
۳. په درسي فعالیتونو کې د زیاتو زده کوونکو برخې اخیستو ته زمینه برابره وي.
۴. د درسي موادو په ټاکلو او برابرولو کې ښوونکي مرستې ته مجبور وي.
۵. د ښوونکي سره د درسي موادو په مناسب وخت کې د استعمالولو مرسته کوي، او د وخت د ضایع کیدو کې څخه مخنيوي کوي.

۶. ښوونکي د درسي پلان په لرلو سره ډاډه او آرام وي او د زده کوونکو لپاره هم اغيزمن او ګټور تماميږي.
۷. د درسي پلان درلودل د ښوونکي او زده کوونکي سره مرسته کوي ترڅو خپل درس د زړه له کومې، په ځانګړې پاملرنه وګوري او په پرلپسې توګه يې سرته ورسوي.
۸. د درس پلان لرل د ښوونکي سره مرسته کوي چې ژر موخې ته ورسويږي.
۹. په هميشنې توګه د درس ورځني پلان جوړول، ښوونکي په دې باندې قادروي چې په درسي نصاب او پروګرام کې ستونزې او کمزورتياوې را په ګوته کړي او خپلې د ارزښت وړ نظريې د هغوی د حل د لارو چارو د پيدا کولو په اړه اړوند مرجع ته د همکارۍ له مخې وړاندې کړي.
۱۰. د درسي پلان جوړول به د هميشه لپاره د ښوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د تدريس په برخه کې اغيزمن او ګټور ابتکارات منځ ته راوړي.

د درسي واحد پلان جوړول

د درسي واحد پلان په جوړولو کې اساسي اړيکې او نکتې:

ښوونکي د درسي واحد پلان د جوړولو څخه مخکې بايد لاندې ټکي په پام کې ولري:

1. د لوست موخه (مقصد يا مطلب)

ښوونکي بايد پوه شي چې درس ورکولو ته چيرې څې؟ د موخې په لور يا کوم بل خوا؟

ډېر ښوونکي درسي پلان په لنډ و او يا عامو جملو شروع کوي چې د لوست مطلب يا محتوا بيانوي او بيا خاص موضوعات او يا عنوانونه لست کوي. د هغه له مخې د خپل درس مقصدونه ليکي. مګر ښوونکي او زده کوونکي دواړه هغه وخت په اغيزمنه توګه موخې ته رسيري چې د هغه شي اجرا کول چې ښوونکي يې د درس په اخير کې د زده کوونکو څخه هيله لري. په عملي توګه سرته ورسولای شي.

2. د زده کوونکي د پوهې د سطحې يا موقف ټاکل:

که چيرې ښوونکي د زده کوونکو سره مخکې کار نوي کړي. نو لازمه ده چې د هغوی د پوهې اندازه د غيررسمې ازموينې يعنې ارزونې په وسيله معلومه کړي. او يو پوه او تجربه کاره ښوونکي دغه کار کوي،

ترخو پوه شي، چې د زده کوونکي د پوهې د لوروالي سطحه تر کومه حده پورې ده او درس له کومه ځايه شروع کړي.

3. د درسي طرز العمل تدابير او د هغوی د میتودونو ټاکل:

مخکنی سنجش ښوونکي ته دا فرصت ورکوي چې میتودونه، طریقي او مناسب درسي مواد و ټاکي او د هرې درسي موضوع لپاره د کلني او فصلوار پلان د درسي ساعت لپاره یې د تدریس ډول ډول میتودونه ټاکلې وي.

4. ددې لپاره چې معلوم شي چې ښوونکي او زده کوونکي دواړه درسي موخه ته رسیدلي یا خیر؟ لازمه ده چې د هر ډول درسي پلان تدابير او تدارکات موجود وي، چې موخې ته د رسیدو حد او اندازه د هغې په وسیله وڅیړلې شي. د درس دغه برخه د ښوونکي د درسي پلان د طرح او ډیزاین په شمول د زده کوونکو د فعالیتو او کړنو څیړنه کوي.

د درسي پلان مرحلې

يو درسي پلان د لاندې مرحلو درلودونکی وي.

1. سریزه او تیاري.

2. د نوي درس وده او وړاندېز.

3. د درس پای.

د پلان د غوره اجزاو په نظر کې نیولو سره، هر یوه مرحله په لاندې توګه په ډاګه کيږي.

1. موخه

د یوه پلان ښه والی د یوه ښه موخه لرل دي، که چیرې زموږ موخه د زده کړې لوړه سطحه وي یعنې په هغه کې فعالیتونه لکه: په ګوته کول، مقایسه کول، بیانول، نوم اخیستل، تحلیل کول، تجزیه کول، جمله جوړول، ..... وي. زده کوونکي په همغه اندازه زده کړه کوي، نو له دې کبله باید کونښن وکړو چې ښه او مناسبه موخه نظر د درس موضوع ته په پلان کې ځای ورکړو ترڅو د زده کوونکو د ښې او زیاتې زده کړې سبب وګرځي او د دوی دا استعدادونو دپاره زمینه برابره کړي.

۲. ښوونکي بايد کوبښښ وکړي، چې د درسي موادو د پلان په وخت کې د موضوع سره سم مخکې تيار او له هغه څخه گټه اخيسته يې ازمويلي وي. ترڅو د کار په جريان کې د ستونزو سره مخ نه شي. ممکن ځينې مواد لکه د تصوير کښل په همغه ساعت کې سرته ورسيري، مگر ښوونکي بايد مخکې د نوي درس له شروع څخه اختصاص ورکړي وي.

۳. وخت

ښوونکي بايد د درسي ساعت په نظر کې نيولو د زده کوونکو پوهې د سطحې سره سم د درس محتوا د پاره وخت په پلان کې ويشلی وي او ډېر وخت بايد د نوي درس د وړاندې کولو په غرض مصرف کړی شي.

۴. د تياری مرحله (مقدمه)

د درسي واحد پلان په دغه برخه کې د سلام اچول، پوښتنې کول، د نظافت ليدل، حاضرۍ اخيستل، د کورنۍ دندې ليدلو او د تير درس ارزونه او دانگيزې پيدا کول شامل دي. څرنگه چې پورتنی موضوعگانې د ښوونکو د عادت گړځيدلي او هميشه پر هغه عمل کوي د هغه ذکر کول په درسي پلان کې لازم نه دي.

کورنۍ دنده: هر ورځ او په هره موضوع کې زده کوونکو ته کورنۍ دنده ورکول سترې کورنکې ده او هم يې ارزښت کميري. ښوونکي بايد په نظر کې ولري چې کومه موضوع زيات مشق او تمرين ته ضرورت لري، ترڅو زده کوونکي پر هغه زيات کار وکړي او پرې پوه شي.

د کورنۍ دندې ورکولو څخه علاوه د کورنۍ دندې ليدل هم ډېر مهم دی، ښوونکي بايد د ټولو زده کوونکو کورنۍ دندې له نظره تيره کړي. که چيرې پوښتنې د حل وړ وي، نو يو زده کوونکي د پورته شي څو پوښتنه په تخته حل کړي او نور دي اصلاح کړي که په جمله کې د لغات استعمالول وي، يو يو زده کوونکي دې خپله جمله ووايي او يا دې پر تخته وليکي، ښوونکي هغه وخت چې کورنۍ دنده ورکوي د هغو د اصلاح طريقې ته هم په پلان کې ځای ورکړي.

د تير درس ارزونه:

هغه پوښتنې چې د تیر درس کلیدي نکتې پکښې شاملې وې او باید زده کوونکي هغه زده کړي. د تیر درس د ارزونې تر عنوان لاندې دې په پلان ځای ورکړی شي. ښوونکي کولای شي چې د مختلفو طریقو لکه پوښتنه او ځواب مسابقه، گروپي کار، جوړه یې کار او داسې نور د تیر درس د ارزونې په توگه گټه واخلي.

دانگیزې پیدایښت:

د زده کوونکو تیارول نوي درس ته د درس د عنوان د پیدا کولو سره، ښوونکي د یو رسم په ښوودلو، لنډې کپسې په ویلو، د څو پوښتنو په طرحه کولو .... په وسیله د درس عنوان له زده کوونکو څخه په لاس راوړي او ښوونکي باید هغه ته په خپل پلان کې ځای ورکړي. ترڅو د کار د اجرا په وخت کې د ستونزو سره مخامخ نه شي.

۵. دغه د پلان ډېره غوره برخه ده چې د درس عنوان معرفي کوي او نوی درس پیل کيږي او ښوونکي درس له هغې برخې څخه چې زده کوونکي پرې پوهیږي په هغه لور بیایې چې نه پوهیږي او ځینې نکتې چې زده کوونکي پر پوه دي، ضروري نلري چې پر هغو باندې زیات ټنګار وشي او ښوونکي خپل زیات وخت د پلان په هغه برخه کې ولگوي چې درسي میتودونه پکې وي، ترڅو موخې ته ورسیري. او ښوونکي باید هغه په پلان کې په ډاگه کړي.

۶. د درس ختم (درس تړل):

د پلان په دې برخه کې د نوي درس لنډول او منسجم کول، د نوي درس ارزونه د نوي درس د لابنه کولو لپاره تمرینونه او د کورنۍ دندې ورکول شامل دي. څرنگه چې د زده کړې لپاره په یوه درسي ساعت کې د یوې موضوع ډیر مطالب تر بحث لاندې نیول کيږي او له مختلفو میتودونو څخه کار اخیستل کيږي، نو اړینه ده چې ښوونکي د درس کلیدي ټکي په لنډیز کې ووايي او که چیرې د متن او یا شعر ویل وې او ښوونکي په دې یوه شي چې زیات وخت نیسي، نو یوازې هغه برخه دې ولوستلی شي چې زده کوونکي ستونزې پکښې لري او ښوونکي نوی درس باید یو اړخیز ونه ارزوي، بلکې ډول ډول تمرینونه باید تیار کړي، چې له یو اړخیز حالت څخه درس راوباسي. زده کوونکي د فعالیت مرکز وگرځول شي ترڅو درس یې په مغزو کې ښه کيښي.

۷. ضروري او مهم یادداښتونه:

دغه برخه چې د پلان له چوکاټه خارجه ده. ښوونکي هغه تغیرات چې په تدریس کې راوړې د دلیل په ذکر کولو سره یې لیکې ترڅو وروستني درسونه د هغو تغیراتو په نظر کې نیولو سره پلان کړي.

مثلاً د محتوا لپاره د کافي وخت نه لرل، د فعالیت او موادو اغیزې نه لرل،..... بالاخره ټولې (+) او (-) نظر یوه د نه لرلو په صورت کې په هغه کښې لیکي او وروسته، نظریې او وړاندېزونه په وروستني پلان کې په نظر کې نیسي. ښه او اغیزناک پلان جوړه وي او د زده کړې د موخو د لاس ته راوړلو لپاره کوښښ کوي. د درسي پلانو د چوکاټ نمونې ډیرې زیاتې دي. او هر ښوونکي د خپلې غوښتنې سره، سم درسي پلان په یوه مناسب چوکاټ کې ترتیب وی.

د درسي پلان نمونه

د ښوونکي نوم: موضوع:

مضمون: نېټه:

ټولگي: ښوونځي:

موخې:

مواد	فعالیتونه او میتودونه	محتوا	وخت
		<p>۱. سریزه او تیاري:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ د ټولگي ترتیب او تنظیم ▪ د تیر درس ارزونه ▪ د انگیزې پیدا کول <p>۲. د نوي درس وړاندې کول او وده:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ د نوي درس عنوان معرفي کول. ▪ د ښوونکي او زده کوونکو فعالیتونه ▪ په درس کې د ډول، ډول میتودو څخه کار اخیستل. <p>۳. د درس پای.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ د درس پای او لنډیز. ▪ د نوي درس ارزونه ▪ د کورنۍ دندې ورکول 	

مهمې او ضروري یادوونې:

▪ ارزونه:

▪ تبصره:

څرنگه کولای شو چې د یوه پلان د تاثیراتو ارزونه وکړو؟

د پلان لیکل او ترتیبول سخت کارنه دی. ممکن لیکلو په وخت کې، زیات وخت ونیسي. او د وخت په تیریدو او د ښوونکي په کوبښن سره په لږ وخت کې کولای شو چې پلان جوړکړي، د پلان جوړول د ښوونکي دنده ده او دیوه اغیزمن پلان طرح د ښوونکي غوره مهارت دی. یو ښه او مؤثر پلان هغه دی چې د زده کوونکو د ښې زده کړې او یادولو سبب شي. ډېر ښوونکي د پلان په جوړولو کې ستونزې لري، ځینې یې شته چې ډېر پلان جوړوي، خو په عملي کولو کې یې بریالی نه وي. ښوونکی باید ددې توان ولري او د خپل ځان، ارزونه وکړي چې آیا په پلان کې مشکلات لري او که نه او په عملي کولو کې یې کومو وړتیا ته اړتیا شته.

نو له دې کبله پلان هغه وخت اغیزلرونکی دی، چې د زده کوونکو د یادولو موضوع په کې طرح وي. زموږ ټینګار هم د پلان په تفصیل والي کې نه؛ بلکې د زده کوونکو په زده کړه د هغه د اغیزو ارزونه ده. نو له دې کبله د ښوونکي بریالیتوب د پلان په طرحه او د پلان په ارزونه پورې تړلی دی.

د پلان د عملي کولو وروسته مرحله

د پلان د تطبیق څخه وروسته، ښوونکي باید د خپل پلان ارزونه وکړي چې:

1. په څه ډول مې فعالیت سرته ورساوه؟
2. څومره زده کوونکو په کې برخه اخیستې وه؟
3. څومره زده کوونکو پوښتنو ته ځواب ووايه؟
4. څومره زده کوونکو پوښتنې وکړې؟
5. دغه فعالیت څومره وخت ونيوه؟
6. آیا د ټاکلي وخت څخه کم او یا زیات وخت یې ونيو؟
7. تدریس څومره مؤفق وه؟
8. آیا د ټولګي فزیکي چاپیریال د فعالیت لپاره برابر وه؟
9. که چیرې د کومې ستونزې سره مخامخ شي په راتلونکې کې هغه څرنگه تنظیم کړي؟

پوښتنې:

1. د درسي پلان اساسي مرتبې او نکتې کومې دي؟
2. د زده کوونکو د پوهې د سطحې د تشخیص کولو لپاره ولې پلان ضروري دی؟
3. د درسي پلان د مرحلو څخه نوم واخلي؟
4. د درس د ختمدو په وخت کې کوم شيان ضروري دي چې سر ته ورسیري؟
5. د درسي پلان تاثیرات څرنگه ارزولی شو؟

د ښوونکو لپاره وړاندېزونه:

ښوونکي د درسي پلان د ترتیب کولو څخه مخکې باید فکر وکړي چې:

زما د درس موضع څه شي ده؟ زما د درس موخه به څه شي وي؟ زما د زده کوونکو د پوهې سطحه په کومه اندازه ده؟ د کوم میتودونه او کوم مواد په وسیله کولای شو چې د درس موخه ته ورسیرو. څرنگه زده کوونکي ارزيايي کړم چې موخه ترلاسه شوې ده او که نه؟ همدارنگه د پلان په ترتیبولو کې د پلان ټولې اجزا وي او مرحلې په نظر کې ونیسي او خپل پلان تیار کړي. او د عملي کولو څخه وروسته هغه ارزيايي کړي. ترڅو په راتلونکي کې یې ښه پلان کړای شي.

عمومي پلان (کلنی پلان)

لکه څرنگه چې پوهیرو موخې ته درسي او د فعالیتونو د سرته رسولو لپاره پلان ضروري دی داچې مور

او تاسو ټول ښوونکي یو او د درس ورکولو مهمه دنده په غاړه لرو، نو له دې کبله د پلان تیارول اړین دی او زموږ سره د تدریسي دندو په اجرا کولو کې مرسته کوي.

لکه څرنگه چې مخکې هم وویل شول چې درسي پلان د وخت له نظره پر درې ډوله دی:

1. درسي واحد پلان یا ساعتواره یا ورځنی پلان.
2. درسي فصلواره یا میاشتنی پلان.
3. عمومي پلان یا کلنی پلان.

د درسي واحد پلان يا ساعتواره پلان په هکله مخکې بحث وشو دلته غواړو چې عمومي يا سالانه پلان په لاندې توگه بحث وکړو:

د کلني (عمومي) پلان تعريف

عمومي پلان يا درسي کلني پلان له هغو عمومي مفاهيمو د طرحو او نقشوڅخه عبارت دی چې ښوونکي په هغه کې خپل راتلونکي فعاليت درج او د تعليمي کال په جريان کې د هغوی سره مطابق ديوه مضمون په تدريس او تعليمي نصاب د پروگرام په سرته رسولو کې گټه اخلي. يا عمومي پلان له هغې طرحې او ډيزاين څخه عبارت دی، چې ښوونکي د زده کړې موخې ته رسوي. نو ويلاى شو چې په کلني تعليمي پلان ددې لپاره جوړيږي چې د ټولو درسي موضوعاتو د ستونزو اندازه ترلاسه شي، عمده مطالب تشخيص او تنظيم شي او نهايتاً په عملي کولو سره يې زده کړه يزې موخې ترلاسه شي.

د عمومي (کلني) پلان جوړول

کلني درسي پلان د تعليمي کال د پيل د لومړيو ورځو په پيل کې د درسي ساعتونو او د کتاب د حجم په نظر کې نيولو سره د ښوونکي په وسيله جوړيږي، چې په هغه کې د درس ورکولو ټول اغيزلرونکو امکاناتو، د درسي ساعتونو، اونیو، او د رخصتيو او ازموينو ورځو ویش او د ټولگي ټولې کړنې سنجش او اندازه کيږي. همدا ډول له ښوونکي سره د نورو پلانونو په برابرولو کې مرسته کوي. يعنې په لومړي قدم کې يو کلني درسي پلان جوړشي، وروسته فصلوار درسي پلان او ددې دوه پلانونو په وسيله کولای شي چې واحد درسي پلان (ورځينی يا ساعتوار) تيار کړو.

د کلني درسي پلان د جوړولو گټې

1. د درسي پروگرام په تناسب د وخت له نظره د موضوعاتو ویش.
2. د اوږدې مودې د تدريس انسجام او ویشل.
3. د درسي موادو د برابرولو لپاره وړاندوينه او د تعليمي کال په اوږدو کې د زده کړې او درسي موادو او نورو سرچينو پيدا کول.
4. د موضوعاتو او درسي مطالبو د اړيکي له نظره د تدريس د اغيزمنو او ښو لارو پيدا کول او د مناسبو طريقو په کارول.
5. د ښوونکي لپاره د کال په اوږدو کې مناسب درسي طرزالعملونه په ډاگه کيږي.

6. د ودې او زده کړې ډاډمنې او منظمې پروسې ساتل چې د زده کوونکو د هڅونې سبب شي او د زده کوونکو له سترتیا څخه مخنیوی وکړي.

7. له ښوونکي سره مرسته کوي چې د ګډوډې، بې ثباتې او د موضوعاتو د ګډوډولو څخه په امان وي.

8. د ښوونکي سره د پروګرام په سرته رسولو او عملي کولو کې مرسته کوي چې تعلیمي نصاب یې بشپړ شي.

9. د ښوونکي او زده کوونکو سره د تعلیمي نصاب د موخو د لاسته راوړلو په برخه کې په ښه وجه مرسته کوي.

10. بلاخره په راتلونکي کې د پلان جوړونې سیستم ته د ښې وده لپاره یو بنسټ جوړوي.

د کلنی درسي پلان په جوړولو کې اساسي ټکي:

ښوونکي د کلنی درسي پلان په جوړولو کې دا لاندې نکتې په نظر کې ولری:

1. میاشتي او د تعلیمي کال ورځې: ښوونکي د جنتری له مخې کولای شي معلوم کړي

چې یو تعلیمي کال څو میاشتي او څو ورځې کیږي.

2. په تعلیمي کال کې د رخصتی ورځې: چې د جمعې ورځې، د آزموینو ورځې، د

ګرمۍ او سرې هوا په خاطر د رخصتیو ورځې، مریضی او د ښوونکي د قانوني رخصتیو د

ورځو څخه عبارت دی.

3. د تعلیمي کال درسي ورځې ښوونکي باید دا په ډاګه کړي چې یو درسي تعلیمي کال

څو ورځې او څو اونۍ کیږي.

4. ټولګي، مضمون او د کتاب مخونه: د کتاب مخونه چې په مربوطه ټولګي کې تدریس

کیږي په نظر کې ونیول شي.

5. په یو درسي ساعت کې د درس حجم: ښوونکي دا باید پیداکړي چې پر یوه درسي

ساعت کې په کومه اندازه تدریس وکړي.

6. داوونۍ درسي مهالویش: د مهالویش سره سم په یوه اونۍ کې د مضمون د درسي ساعتونو شمیر.

7. د تعلیمات نامې مقررات: په سرو او نور سمیو کې د تعلیمي کال پیل د تعلیمات نامې سره سم په نظر کې وینول شي. او دا باید وویل شي چې د تیرو کالونو په اوږدو کې تعلیمات نامه د تغیر په حالت کې وه او په راتلونکي کې هم کیدای شي بدلون وکړي. د تعلیمي کال د پیل، ختم او اموزینې د هغه وخت د مقرراتو سره په کلني درسي پلان کې په نظر کې وینول شي.

8. د کتاب د هر فصل د موضوع د محتوا د سختوالي او اسانتیا درجه باید تشخیص او وټاکل شي.

9. د زده کوونکو پوهې د سطحې لوړوالی: که چیرې موضوع ډېر سخته وي د زده کوونکو د سوېې سره سم دې زیات وخت ورکړل شي او که چیرې د زده کوونکو لپاره موضع اسانه وي نو کم وخت دې ورکړل شي.

10. د موضوعاتو اړیکې د یوه او بل سره: ښوونکي باید په دې پوه وي چې د کتاب موضوعات د محتوا له مخې څه اړیکه سره لري، د زده کوونکو او د زده کړې لپاره د موضوعاتو تسلسل ګټور دی. ښوونکي د پلان د ترتیب کولو څخه مخکې ددې مطالبو د تشخیص لپاره باید یو ځل کتاب وګوري او د کتاب موضوعات او عنوان د پورتنیو مطلبونو سره سم یادداښت کړي ترڅو وکولای شي، چې د کومو موضوعاتو لپاره ډیر فعالیتونه او تمرینات ضروري دي او نور زیات وخت ته ضرورت لري، نو له دې کبله ښوونکي باید په لمړۍ قدم کې د کلني درسي پلان د جوړولو، د ورځو او درسي ساعتو د ټاکلو د جتړۍ څخه په ګټه اخیستو سره د عمومي رخصتیو، د جمعې ورځې، د امتحان ورځې په نظر کې ونیسي او لاندې جدول دی ترتیب کړي.

د مثال په توګه د ریاضي د لومړي ټولګي مضمون په نظر کې ونیسو چې په اونی کې (5) درسي

ساعته درس ویل کېږي.

ورځې او مهم ټکي د عمومي پلان د جوړولو څخه مخ کې باید په نظر کې ونیول شي.

نوم	مياشت	ورځي	د عمومي رخصتو وړځي	د جمعې وړځي	د ازموينې وړځي	د ګرمې د رخصتو وړځي	د نېټو نېکې د مريضې او رخصتو وړځي	د درس وړځي	د اوونيو مجموعه ساعتونه:
۱	وری	۳۱	۲	۵	۰	۰	۰	۲۴	د درسي ساعتونو مجموعه ۲۹ × ۵ د یو اونۍ ساعتونه = ۱۴۵ + ۳ = ۱۴۸
	غويي	۳۱	۲	۴	۰	۰	۱	۲۳	
	غبرګولي	۳۱	۲	۵	۰	۰	۲	۲۲	
۲	چنګاښ	۳۱	۰	۴	۱۰	۰	۲	۱۵	د کتاب د مخونو شمیر = ۳۴ مخه کېږي
	زمری	۳۱	۱	۴	۰	۱۰	۰	۱۶	
	وری	۳۱	۰	۵	۰	۰	۲	۲۴	
۳	تله	۳۱	۱	۴	۰	۰	۱	۲۴	هرمخ په څو درسي ساعته کې تدریس کېږي ۱۴۸ ÷ ۳۴ = ۴.۴ درسي ساعت
	لړم	۳۰	۱	۴	۰	۰	۱	۲۴	
	لیندۍ	۱۵	۰	۲	۱۰	۰	۰	۳	
	۹ میاشتي	۲۶۱	۹	۳۷	۲۰	۱۰	۹	۱۷۶	

ښوونکي کولای شي چې د پورته جدول په لاس ته راوړلو سره چې پر هغه کې د درسي ساعتو شمیر، د کتاب

نمونه په ډاګه شوې ده، د پورته عواملو په نظر کې نیولو سره د کتاب اړوند درسونه وګوري او د هغه عنوانونه له

ځان سره ولیکې، د سختوالي او اسانۍ درجه یې د کلیدي مطالبو له مخې او د ټاکلو موضوعګانو په اساس

وټاکې. وروسته له هغه چې ټول موضوعات کاملاً تشخیص شول، نو د تعلیمي کال ټول درسي ساعتونه او هم د

یوې میاشتې د درسي ساعتونه تقسیم کړي او په یوه جدول (چوکاټ) کې د ولیکي او په دې ترتیب کلنی او

مياشتني پلان تیارېږي. د کلني پلان د جدول ډول-ډول شکلونه او نمونې شتون لري، ښوونکي کولای شي چې د

زړه له غوښتنې سره سم هغه داسې ترتیب کړي چې پورتنی مطلبونه په هغه کې ځای کړي مور یوازې د دوه

جدولو نمونې د موضوع د روښانه کولو لپاره ذکر کوو. ښوونکي کولای شي چې له هغو څخه ګټه واخلي.

پوښتنې:

- (1) درسي پلان په څو ډوله دی؟
- (2) کلني درسي پلان تعريف کړی؟
- (3) د عمومي درسي پلان کتنې وواياست؟
- (4) يو کلن درسي پلان د جوړولو په وخت کې کوم اساسي ټکي بايد په پام کې ولرو؟

دښوونکي لپاره وړاندېزونه:

ښوونکي کولای شي چې الف او ب د نمونوي جدولونو په مرسته خپل عمومي درسي پلان په شرح توګه د درس او درسي ساعتونو سره سم ترتيب کړي. وروسته له هغه چې درسي کلني پلان يې ترتيب کړ، کولای شي چې په ډېرې اسانۍ سره ساعت واره درسي پلان د هغه په اساس جوړ کړي ځکه په هغه کې د درس موضوع او د درسي ساعتونو شمير مشخص وي او ښوونکي کولای شي چې پر ډاډه زړه د هر درس کار او فعاليت د لاسنه والې لپاره زيات مشق او تمرين ته ضرورت لري د خپلو درسي ساعتو په اساس تيار کړي. بايد يادونه وکړو، چې که چيرې ښوونکي په خپلو کې مشورې سره وکړي، نو دغه کار به په مختلفو ټولګيو د ښوونځي په سطح د کار او فعاليتونو د همغږي کيدو سبب وګرځي. همدارنګه ښوونکي د مختلفو مضامينو د کار او فعاليت په برخه کې کولای شي چې د درسي چارو په هکله مشترکه وجه منځ ته راوړي او زده کوونکي به د مختلفو مضامينو په منځ کې اړيکې په خپله احساس کړای شي

ارزونه او د هغې مختلف اړخونه

ارزونه سنجش او اندازه کولو ته وايي. په ښوونه او روزنه کې ارزونه په عمومي ډول دا معنی لري چې پوه شو چې زده کوونکو مو مطلوبه زده کړه کړېده او که نه؟ په مروج تدریس کې ښوونکي ددې لپاره ارزونه کوي ترڅو پیدا کړي چې زده کوونکو څه زده کړي دي او کامیاب او ناکام ورته معلوم شي او بس. معمولاً امتحان د نهایې ارزونې یوه وسیله بلل کیږي. په معمولې ډول زده کړه د ښوونکي لخوا د تدریس په نتیجه کې تر سره کیږي (البته په دغه صورت کې تدریس د پوهې د انتقال په معنی نه، بلکې د زده کړې لپاره اسانتیا د برابرولو په معنا دی)، نو د ښوونکي په ارزونه کې باید هغه ټول عوامل چې په زده کړه باندې اغیز لري، شامل وي. نو ځکه د ارزونې عمده موخه داوي چې پوه شو، چې ټولو زده کوونکو مو زده کړه کړې ده او که نه. له دې امله ارزونه باید دوامداره پروسه وي او د زده کوونکو د زده کړې لاسته راوړلو برسیره د تدریس مختلف اړخونه، په زده کړه اغیزمن عوامل او په زده کوونکي او ټولګي پورې نور اړوند اړخونه هم باید کله-کله وارزول شي.

په دې لحاظ ښوونکي باید د لاندې مواردو ارزونه وکړي:

1. د تدریس لپاره د ټاکل شوې موضوع ارزونه: ولې دغه درس ورکوم؟ ایا زده کوونکي یې زده کړې ته تیار دي؟ او نور.
2. د زده کوونکو د زده کړې لاسته راوړنې: د هر درس په پای کې ښوونکي د درس د موخې سره سم دا پیدا کوي چې ټاکل شوې موخې لاسته راغلي دي او که نه؟
3. د تدریس د میتودونو ارزونه: ولې ځینو زده کوونکو زده کړه وکړه او نورو ونه کړه؟ ایا په اسانه یې زده کړه؟ په بله کومه طریقه به مې په ښه او اسانه ډول زده کوونکي پوه شوي وای؟
4. د زده کړې د موادو ارزونه: کله-کله د کتابونو محتوی هم مسئله او یا بې اړیکې وي. د تدریس په وخت کې هم کله-کله له متنوع موادو څخه کار اخستل ممکن وي، نو دا باید هم وکتل شي چې کوم مواد ښه کار ورکوي.

قدرمنو ښوونکو!

یا د ستاسو ټول زده کوونکي په یوه شان تکره دي؟ څنگه پوهیږي؟

په یاد مو وي چه هر څوک د زده کړي وړتیا لري، خو په مختلفو طریقو او د انسانانو د زده کړې د چټکتیا اندازه هم فرق سره لري.

که یوه زده کوونکي مو څه نه وي زده کړې، څوک به ملامت بولی؟ پخپله زده کوونکی؟ او که تاسې پخپله؟ او که والدین؟ ولې؟

په یوه درس کې د زده کړه لپاره وضع شوو موخو ارزونه: کله چې د یو درسي واحد لپاره موخې ټاکل کیږي نو د هغو د اندازه کولو لپاره هم باید واضحې لارښوونې موجودي وي. موخې کیدای شي د پوهې (معلومات) ترلاسه کول وي، یا یو مهارت حاصلول وي او یا هم یو ډول ذهنیت پیدا کول وي. د درس په پای کې ارزونه هم باید د دغو موخو لاسته راوړلو په اړه وي. مثلاً که د ژبې په درس کې د حضرت عمر فاروق (رض) کیسه د درس موضوع وي، نو د ژبې د یو درس په حیث به لیک، لوست، د لغاتو د ذخیرې زیاتوالي او یا هم ګرامري جوړښتونه د درس معلوماتي موخه وي. برسیره پردې نومونه او نیتې به هم د معلوماتي موخو یوه برخه وي. د اخلاقي ارزښتونو د خپلولو په توګه به د ښه حاکم ښه صفات (زړه سوی، د مسؤلیت احساس او نور) مطلوبه موخه وي، چې له زده کوونکو سره دا ذهنیت پیداشي چې ښه حاکم باید څنگه وي او دا چې له غریبو خلکو سره مرسته کول یو اخلاقي کار دی. ښوونکي باید د ارزونې په وخت کې دغه موخې په نظر کې ولري.

د درسي موخو د ارزولو لپاره ځینې مثالونه په لاندې توګه کیدای شي.

1. د ساده پوښتنو څخه کار اخستل، مثلاً په پورتنی مثال کې د لغاتو معنی، متضاد او مشابه لغاتونه او نور. کیدای شي دا کار هم په مختلفو لارو تر سره شي.
2. د زده کړې د تحکیم فعالیتونه هم د ارزونې لپاره کاریدای شي، مثلاً تمثیلول، له درس څخه پوښتنې جوړول، په بل عبارت ویل، کیسه جوړول، کیسه تکمیلول او نور، مثلاً په پورته مثال کې دیوې ډرامې جوړول.

3. عمليي اجرا کول، تحليلول، نتیجه گیری، پرتلنه، له ټولگي څخه د باندې نمونې بنودل او نور، مثلاً د پورتنی کیسې څخه څه نتیجه اخیستل کیږي، څه معنی لري، حضرت عمر فاروق (رض) ولې لومړی د ماشومانو مور ته ځان ور ونه پیژانده؟ زموږ په معاصر تاریخ کې داسې نمونې شته؟ او نور.

د ښوونکي د خپل تدریس ارزونه

قدرمنو ښوونکو د لاندې مقولې معنی څه ده:

(په تدریس کې یا دا چې ښوونکي او زده کوونکي دواړه یو څه زده کوي او یا دا چې هیڅ یو هم څه نه زده کوي).

لکه چې مخکې وویل شول که ټول زده کوونکي او یا یو څو زده کوونکي درس زده نه کړي، نو دا ددې معنا نلري چې هغه د زده کړې وړتیا نلري، بلکې په دې صورت کې ښوونکی باید فکر وکړي چې زما په تدریس کې به څه نقص موجود وو - څنگه یې باید تدریس کړم، چې د ټولو زده شي؟ په بل عبارت ښوونکي باید د خپل تدریس ارزونه وکړي. د تدریس د ارزولو لپاره د لاندې په شان پوښتنې کولای شو:

- آیا ټول زده کوونکي په اسانه پوه شول، که نه؟ ولې؟ څنگه پوه شم، چې دوی پوه شوي او په اسانې یې زده کړل؟

- ایا موضوع او د تدریس طریقه د زده کوونکو د زده کړې لپاره مناسبې وي؟

- په بل ډول یې څنگه تدریس کړم چې زده کړه اسانه او ښه شي؟

- که د تدریس دغه تجربه بریالی وي، نو نورو ښوونکو ته هم باید ووايي.

- نه پوهیږم چې څه وکړم او څرنگه یې تدریس کړم، څوک مرسته راسره کولای شي؟

- څنگه به دا پیدا کړم چې زده کوونکي په کوم ډول تدریسولو خوشحاله او ښه زده کړه کولای شي؟
او نور.

ښوونکو ته مشوري:

۱- تاسې د لسان په مضمون کې د سید جمال الدین افغان د عنوان موضوع تر تدریس وروسته، کوم ډول پوهه ارزوی؟ څنگه یې ارزوی؟ کومې پوښتنې او یا عملي لاره به له تاسې سره مرسته وکړي چې ښه پوه

شي، چې زده كوونكو مو د درس ټاكلې موخې تر لاسه كړي دي؟ معلوماتي او اخلاقي موخې به څه وي او كوم ډول پوښتنې به مناسبې وي؟

۲- كه په دې ټولگي كې مو يو څو تكړه زده كوونكي سترې معلوميدل، ستاسې په نظر به د دوى د سترتيا علت څه وي؟ كه د دوى د سترتيا كيدلو علت د درس اسانوالي وي، نو تاسې به خپل تدريس څنگه وبولي (مناسب كه نامناسب)؟ كه په دې ټولگي كې د يو شمير زده كوونكو درس نه وي زده شوى او دا ځكه چې دوى د لوستلو او له لوست څخه د مفهوم اخستلو په هكله ستونزې درلودې، او تاسې له زده كوونكو څخه غوښتي وي چې كتاب ولولي او درس زده كړي، نو په دې صورت كې به تاسې خپل تدريس څنگه بولى؟

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**